

Lunds Universitet
Avdelningen för
Medie- och kommunikationsvetenskap
MKV 303:3
HT 2002

Handledare: Jesper Falkheimer
Examinator: Gunilla Jarlbro

Från båt till folkrörelse

– En studie av Dagens Nyheters
skildring av veganer

Anna Stubbendorff
Ulrika Thell

Abstrakt

Författare: Stubbendorff, Anna & Thell, Ulrika

Titel: Från båt till folkrörelse – En studie av Dagens Nyheters skildring av veganer

Avdelning: Avdelningen för medie- och kommunikationsvetenskap

Problem: Medierna är en viktig faktor i formandet av vår världsbild. Trots den nya kommunikationsteknologins framväxt är traditionella medier såsom press, radio och TV fortfarande den huvudsakliga källan till information för oss medborgare. Det är den av journalister skapade bilden av verkligheten, snarare än verkligheten själv som sedan ligger till grund för våra handlingar. Det är därför viktigt att kritiskt granska och ifrågasätta denna bild. I denna uppsats har en liten del av det medieutbud som når oss undersökts. En intressant grupp är veganerna där studier avseende rapporteringen kring dessa inte tidigare gjorts. Veganer har kommit att figurera mer i massmedia under 1990-talet. Dagens Nyheter som är den största, rikstäckande morgontidningen och även den mest normgivande tidningen i Sverige har i allra högsta grad bidragit till att skapa bilden av veganer.

Syfte: Syftet med denna uppsats var att undersöka, beskriva och analysera hur veganerna presenterats, debatterats och behandlats av DN under en tioårsperiod, från den 1 januari 1993 till och med den 31 december 2002. Utifrån textmaterial i DN undersökte vi om skildringen av veganerna förändrats över tid, och ifall fenomenet förflyttats från en marginaliserad sfär av samhället till en mer legitim sådan. Bilden i medierna, den utsträckning den skildras i, och den nyans bilden antar har betydelse för hur fenomenet värderas i den privata och offentliga sfären. Fokus låg på vilka frågor som uppmärksammats och hur dessa blivit omtalade. Vidare studerade vi hur veganen skildrats som person och vilka verktyg som använts för att bygga denna bild.

Undersökningen: För att infria vårt syfte studerade vi artikelmaterial berörande veganer och veganism under en tioårsperiod. Genom sökmotorn *Presstext* fick vi åtkomst till undersökningsmaterialet, vilket utgjordes av 689 artiklar under den givna tidsperioden. Materialet systematiserades och tematiserades som nästa steg, vilket bidrog till kunskaper om vilka teman som uppmärksammats samt hur veganen som person blivit omtalad i olika sammanhang. Genom en innehållsanalys, närläsning av tre artiklar, framkom information om vilka verktyg som använts för att bygga bilden av veganen.

Slutsatser: Det som framkommit under studien är att veganer och veganism ofta skildras på ett stereotypt sätt. Men samtidigt figurerar det så många olika stereotyper att skildringen ändå kan benämnas nyanserad. Ofta får en person ge ansikte åt rörelsen och det abstrakta blir därmed mer konkret. En annan slutsats är att begreppet "vegan" i artiklarna fått känneteckna flera företeelser som egentligen inte kan tillskrivas just veganen. Veganer har blivit mer uppmärksammade och anledningen till detta är främst att fenomenet är tacksamt att sammankoppla med diverse andra nyheter som har högt läsvärde, såsom politik, kriminalitet, ungdomskultur, kostinformation samt filosofi. Förklaringen till de ibland väldigt idylliserande reportagen går att finna i journalisternas yrkesideal att sätta sig i opposition till makten och rådande normer och att detta påverkar deras skildring av extremgrupper. Ett motiv till den ibland oförklarligt negativa bilden av veganer kan ligga i att deras sätta att tänka provocerar många genom att de ifrågasätter det traditionella sättet att tänka och att äta. Köttätare kan se det som en kritik mot sitt sätt att leva och reagerar därmed med taggarna utåt. En annan förklaring kan ligga i att annonsörerna har ett stort inflytande på tidningens innehåll, då tidningen har ett stort ekonomiskt beroende av denna.

<u>INLEDNING</u>	3
<u>SYFTE</u>	4
<u>FRÅGESTÄLLNINGAR</u>	4
<u>AVGRÄNSNINGAR</u>	4
<u>DISPOSITION</u>	5
<u>BAKGRUND</u>	7
<u>DAGSPRESSEN I SVERIGE</u>	7
<u>DAGENS NYHETER</u>	7
<u>VEGANER</u>	8
<u>TEORI</u>	11
<u>AGENDA SETTING OCH NYHETSVÄRDERING</u>	11
<u>MEDILOGIK</u>	12
<u>DET KOLLEKTIVA SEENDET</u>	14
<u>EKONOMISKA INTRESSEN SOM PÅVERKAR NYHETERNA</u>	15
<u>KÄLLORNAS BETYDELSE FÖR INNEHÅLLET</u>	16
<u>JOURNALISTENS POLITISKA STÅNDPUNKT</u>	17
<u>JOURNALISTENS UTBILDNING</u>	18
<u>DEN TEORETISKA RAMEN – EN SAMMANFATTNING</u>	18
<u>METOD</u>	20
<u>VAL AV MEDIUM</u>	20
<u>URVAL AV MATERIAL OCH TIDSPERIOD</u>	21
<u>TILLVÄGAGÅNGSSÄTT</u>	22
<u>METODREFLEKTION</u>	23
<u>RAPPORTERING OM VEGANER ÖVER TID</u>	25
<u>VAD SÄGS OM VEGANEN?</u>	27
<u>FRÅN ANOREKTIKER TILL HÄLSOFREAK</u>	27
<u>POLITIKERNA BLIR VEGANER</u>	30
<u>MILITANTA AKTIVISTER SABOTERAR SVENSKA SAMHÄLLET</u>	32
<u>UNGDOMAR TILLÅTER INTE KROPPSLIG NJUTNING</u>	34
<u>BÖR DJUREN FÅ RÖSTRÄTT?</u>	35
<u>KUNGEN STÖRS AV ”SMÅTARZAN” I SKOGEN</u>	38
<u>”VEGAN” SOM SPRÅKLIG KONSTRUKTION</u>	40
<u>KÅSERIER KALLAR VEGANER KNASIGA</u>	40
<u>”INGET FÖR EN VEGAN” OCH ANDRA METAFORER</u>	42

<u>VEM ÄR VEGANEN?</u>	44
<u>ENDAST MÄTTA BARN BLIR VEGANER</u>	44
<u>VEGANISM: UNGA BLIR AKTIVISTER OCH GAMLA BLIVER FRISKUSAR</u>	45
<u>UNDERNÄRD, SMAL OCH SJUK ELLER SMÄRT, SPÄNSTIG OCH VÄLMÅENDE?</u>	47
<u>HUR TÄNKER VEGANEN?</u>	48
<u>VEGANVÄRLDEN: HUS OCH HEM</u>	50
<u>VILKA VERKTYG ANVÄNDS FÖR ATT SKILDRA VEGANEN?</u>	52
<u>ANALYSMATERIALET – FLÄT-INGER, VEGOT PÅ BERGET OCH AKTIVIST-TOMAS</u>	52
<u>KONTEXT – SÄNDARE - MOTTAGARE</u>	53
<u>KOMPOSITION – STÄMNINGSBYGGANDE OCH IFRÅGASÄTTANDE</u>	54
<u>FLÄT-INGERS LANTLIV IDYLLISERAS</u>	55
<u>JOURNALIST KONFRONTERAR AKTIVIST</u>	56
<u>VÄLTRÄNAD VEGOMAN – INGEN VANLIG RESTAURANGÄGARE</u>	57
<u>SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION</u>	59
<u>FOKUS: VEGAN</u>	59
<u>VEGANERNA BLIR NYHETER</u>	60
<u>ANNONSMARKNADEN V/S VEGANERNA</u>	61
<u>VEM BESTÄMMER VEM VEGANEN ÄR I DN?</u>	61
<u>SPEGEL ELLER VRÅNGBILD?</u>	62
<u>BEGREPPSFÖRVIRRING – VAD ÄR EN VEGAN, <i>EGENTLIGEN</i>?</u>	63
<u>SLUTSATSERNA – EN SAMMANFATTNING</u>	63
<u>FRAMTIDA FORSKNING</u>	64
<u>REFERENSLISTA:</u>	65
<u>SKRIFTLIGA KÄLLOR</u>	65
<u>ARTIKLAR</u>	66
<u>ELEKTRONISKA KÄLLOR</u>	70
<u>BILAGOR:</u>	71

Inledning

Medierna intar en allt större roll i våra liv. De finns med oss flera timmar varje dag, aktivt och passivt, medvetet och omedvetet. Medierna, eller snarare journalister, skildrar den värld vi lever i och det är bland annat utifrån denna världsbild som vi människor sedan handlar. Men vilken bild av verkligheten är det egentligen som når oss läsare? I denna uppsats kommer en liten del av det medieutbud som når oss att undersökas. Uppsatsen avser att analysera en del av rapporteringen kring en nyare subkultur, nämligen veganerna. Veganism som är en relativt ny företeelse uppmärksammades mer och mer i medierna i början på 1990-talet. År 1992 nämns ordet "vegan" endast i två artiklar i Dagens Nyheter men då rör det sig inte om veganer i dess rätta bemärkelse, utan om en båt med detta namn, båten *Vegan*, konstruerad av Per Brohäll. Debatten har ibland varit intensiv och ibland lugnare. År 2000 publicerades boken *Veganerna – en bok om dom som stör*, skriven av Magnus Linton. Inspirationen till denna uppsats härrör från denna bok. Samma bok bidrog till heta debatter om veganism och djurrätt kring millennieskiftet. Det är även denna bok som fick vår statsminister Göran Persson att nästan bli vegetarian, mitt i jultider med julsinkor, köttbullar och prinskorvar. Enligt Linton (2000) har veganerna, och då talar vi inte enbart om de militanta veganerna, till skillnad från andra rörelser, retat väldigt många människor av olika anledningar. Nedan följer ett citat från Linton (2000):

"Föräldrar provoceras av barn som vägrar äta 'döda djur', skolledningar får problem och anklagas för 'etisk diskriminering', handikapprörelsen talar om 'nyfascism' och de allt mer övergivna politiska partierna svär åt enfrågefolk och tror att det handlar om 'en trend som redan är på utdöende'. Statsvetare varnar för 'politisk renlevnadsfanatism', Säpo registrerar tonåringar som har sjösatt en helt ny strategi mot den nya tidens 'terrorism', en rätt samlad vänster sätter upp kalla handen och säger att djurrättsfilosofin 'hotar humanismen' medan kristna auktoriteter hävdar att djurrättsrörelsens mål är en 'livsfarlig devalvering av mänskovärdet'. På kultursidor har vreden varit som störst: 'Hos veganerna kan man verkligen tala om ett hat mot människan.'"

Kort sagt: veganerna stör." (Linton, 2000: 7 pp)

Huruvida denna ensidigt negativa framställning som Linton gör är sann eller ej avser vi inte att svara på. Han framställer uppmärksamheten av olika människor och institutioner som väldigt negativ och han pekar även på en uttalad rädsla hos allmänheten.

Enligt Hadenius & Weibull (1999) har nyhetsförmedlingen i Sverige fyra huvudsyften. De ska fylla en informationsfunktion, kommentarfunktion, granskningsfunktion samt en gruppkommunikationsfunktion. Medierna skall genom tillhandahållandet av nödvändig information underlätta för medborgarna att ta ställning i frågor rörande samhället. Informationsfunktionen innebär att medierna skall kommentera händelser i samhället. Vidare skall medierna fungera som en tredje statsmakt genom att granska och kontrollera. Medierna skall även, som en del av det offentliga rummet, utgöra en plattform där debatter och diskussioner mellan olika grupper i samhället kan ta vid (Hadenius & Weibull, 1999). Då massmedier

idag är en stor påverkanskraft som bidrar till att sätta den personliga, offentliga och politiska agendan ansåg vi det viktigt att studera deras skildring av veganerna närmare.

Då vi under förberedelserna inför denna uppsats sökt material om skildringar av veganer fann vi inte mycket skrivet på just det området. Mycket forskning handlar om subkulturer och extremgrupper och skildringen av dessa, men inte om just veganer. Det försvårade vårt arbete så till vida att vi fick börja direkt från grunden. Vi hade inga bakgrundsfakta att luta oss tillbaka mot vilket innebar mer arbete för oss, samtidigt som det gav oss större möjligheter att själva bestämma vilken infallsvinkel vi skulle behandla materialet ifrån samt vilken typ av analys som skulle göras.

Syfte

Medierna är en viktig faktor i formandet av vår världsbild. Trots den nya kommunikationsteknologins framväxt är traditionella medier såsom press, radio och TV fortfarande den huvudsakliga källan till information för oss medborgare (Hellström & Åkerström, 2001). Det är den av journalister skapade bilden av verkligheten, snarare än verkligheten själv som sedan ligger till grund för våra handlingar (Strömbäck, 2000). Det är därför viktigt att kritiskt granska och ifrågasätta denna bild.

Syftet med denna uppsats är att undersöka, beskriva och analysera hur veganerna presenterats, debatterats och behandlats av DN under en tioårsperiod, från den 1 januari 1993 till och med den 31 december 2002. Vi vill, utifrån textmaterial i DN, undersöka om skildringen av veganerna förändrats över tid, och ifall fenomenet förflyttats från en marginaliserad sfär av samhället till en mer legitim sådan. Bilden i medierna, den utsträckning den skildras i, och den nyans bilden antar har betydelse för hur fenomenet värderas i den privata och offentliga sfären. Vidare är syftet att studera hur veganen skildrats som person och vilka verktyg som använts för att bygga denna bild.

Frågeställningar

De frågor vi har för avsikt att besvara behandlar skildringen av veganerna i DN under en 10-årsperiod. Med utgångspunkt från vårt insamlade material har vi ställt oss följande frågor:

- ◊ Har DN:s bild av veganerna förändrats över tid och i så fall hur?
- ◊ Vilka frågor/händelser har uppmärksammats och hur är dessa omtalade?
- ◊ Hur skildras veganen som person och vilka verktyg används för att skapa denna bild?

Avgränsningar

Avsnittet om avgränsningar är placerad efter syfte och frågeställningar då vi ser det som en avsmalning av syftet. Avgränsningar vad gäller material kommer att behandlas under rubriken urval.

Vid planeringen av uppsatsen har vi tvingats genomföra en rad avgränsningar. Det hade varit intressant att studera hur veganrörelsen i större bemärkelse skildras i Sverige. Det dröj-

de emellertid inte lång tid innan vi stötte på problem med definitionen av veganrörelsen. För vad är egentligen veganrörelsen? Vi lyckades inte att operationalisera detta begrepp och det tenderade att glida in i andra ämnen som inte var relevanta för uppsatsen. För att exemplifiera detta har veganrörelsen och djurrättsrörelsen ibland starka kopplingar. Men det behöver inte vara så. Det finns djurrättsaktivister som är köttätare och enbart vill bekämpa det "onödiga utnyttjandet" när det gäller exempelvis päls. Likaså stöter man på motsatsen, veganer som inte är djurrättsaktivister. Ibland är kostvalet endast baserat på det egna välbefinnandet. Det kan ibland även ses en koppling till en radikal vänsterrörelse, och en feministisk sådan. Det blev med studieobjektet "veganrörelsen" svårt att dra gränser och utkristallisera väsentligheter. En tydligare ram gav begreppet veganen och studien ämnar analysera skildrandet av denna person, eller de personer som figurerar i artiklarna. Ibland är det dock omöjligt att dra en tydlig gräns mellan företeelser som ligger nära veganerna. Vi har emellertid valt att inte söka på närliggande begrepp utan har begränsat oss till sökordet "vegan*".

En avgränsning mot det som kan kallas för vegetarianism har också gjorts eftersom vegetarianerna inte är särskilt uppseendeväckande idag. Det är en vanlig företeelse och vi har inte upplevt att massmedia ser dessa som en homogen grupp som tillskrivits särskilda egenskaper. Att undersöka detta fenomen hade inte varit lika intressant och antagligen hade inte arbetet lett fram till några intresseväckande slutsatser.

Efter visst huvudbry valde vi därför att avgränsa studien till att gälla veganer och vad som skrivits om dessa. Med vegan menar vi då en person som av något skäl inte äter några produkter från djurriket. En vegan utesluter således inte bara kött utan även ägg och mejerivaror ur sin kost. Genom att använda oss av denna formulering i stället tror vi att vi kan undvika problem av det slag som åberopats.

Då vi skriver att textmaterial kommer att analyseras syftar vi på "texter" i traditionell bemärkelse, det vill säga skrivet material. Därför kommer inte bilder eller annat material att analyseras. Dock är vi medvetna om hur stark påverkan är från övriga artiklar och bilder på tidningssidan, och kanske kan inte en tolkning bli tillräckligt djupgående och insiktsfull utan denna värdefulla information. En bildanalys skulle säkert vara intressant och kanske skulle den frambringa ett djup och en ytterligare aspekt av problemet. Trots detta har vi tvingats göra denna avgränsning på grund av tidsskäl. Vi har i åtanke att den kan påverka analysen och är medvetna om att uppsatsen kan komma att kritiserats utifrån detta. Dock hade det inte varit möjligt att göra en god textanalys samt en god bildanalys under den förhållandevis korta tid vi har på oss.

För att summera denna del har vi alltså fått avstå från många intressanta aspekter och förhoppningsvis kommer denna uppsats att väcka ett intresse och leda till att någon annan tar vid att studera nya, spännande infallsvinklar i materialet.

Disposition

För att läsaren skall få en inblick i de fenomen och begrepp som ligger till grund för det fortsatta arbetet följer efter detta inledningskapitel en bakgrundsbeskrivning, "**Bakgrund**", där dagspressen i Sverige, DN samt veganer behandlas. Därefter ges det teoretiska ramverket, under rubriken "**Teori**". Teorierna bidrar till att skapa förståelse för analysmaterialet

och för de fenomen som stöts på. Efter detta kapitel presenteras under rubriken ”**Metod**” det tillvägagångssätt som brukats.

De stycken som sedan följer kommer att vara en kombination av resultat och analys. Vi har valt att lägga dessa delar parallellt på grund av ett antal orsaker. Det främsta argumentet är att uppsatsen blir mer intressant och läsvänlig för läsaren. Under arbetets gång upptäckte vi också att det var omöjligt att skilja på framkomna resultat och analys av dessa. Vid läsning av en text, i vårt fall en tidningsartikel, är det omöjligt att hålla isär redogörelser av materialet och tolkningar av detta. Om avsnitten skulle varit åtskilda hade endast citat eller utdrag ur artiklarna kunnat utgöra en empiri utan tolkningar och personliga värderingar. För att läsaren ändå skall kunna bilda sig en egen uppfattning om materialet har vi använt ett stort antal citat. Läsaren ska också bättre kunna förstå hur vi resonerat när vi tolkat texterna. Det föreligger en risk att dessa citat inverkar på textens läsbarhet men vi ansåg detta problem vara av mindre vikt och vi försökte också motverka detta genom att lägga citaten inne i texten. Alla citat är kursiverade och genom hela uppsatsen framgår tydligt vad som är författarnas åsikter och tolkningar.

Det första avsnittet i resultat-/analysdelen är det som behandlar rapportering av veganer över tid och heter ”**Rapportering om veganer över tid**”. Här ges en översikt av artikel-materialet. Därpå följer avsnittet ”**Vad sägs om veganen?**”, där vi tematiserar artiklarna och beskriver vilka händelser och frågor som uppmärksammats. Följande kapitel, ”**Vegan som språklig konstruktion**”, handlar om ordet vegan som språklig konstruktion, följt av en beskrivning, ”**Vem är veganen**”, om hur veganen beskrivs som person. I kapitlet ”**Vilka verktyg används för att skildra veganen?**” görs en kvalitativ innehållsanalys av tre artiklar. För att ”knyta ihop påsen” och fördjupa oss i större resonemang avslutar vi med ett kapitel med namn ”**Sammanfattning och diskussion**”. Uppsatsen avslutas med avsnittet ”**Framtida forskning**”.

Bakgrund

Dagspressen i Sverige

Svenskarna är ett tidningsläsande folk och Sverige är ett av de tidningstätaste länderna i världen (Hadenius & Weibull, 1999). Storstadsmorgonpressen har stark ställning i nyhetssystemet i Sverige. Svensken ägnar i genomsnitt 30 minuter varje morgon åt att läsa en morgontidning, vilket ger 1,5 år av livet som ägnas åt detta läsande (Sahlstrand, 2000).

Många spådde på 80-talet att dagstidningarna skulle få det sämre på grund av övriga konkurrerande medier såsom TV, lokalradio och satellit-TV. Ändå hade den svenska tidningsbranschen några av sina bästa år någonsin. Under denna period minskade också tidningarnas partianknytning och pressen fick starkare drag av en industribransch än som ett instrument för partipolitisk opinionsbildning. Frigörelsen från partierna fortsatte under 90-talet samtidigt som många tidningar fick ekonomiska problem (Hadenius & Weibull, 1999).

Trots sjunkande upplagor hos pressen och en utbredd tidningsdöd har morgontidningarna fortfarande en stark position. Det brukar ses som att dagstidningar fördjupar det innehåll som etermedierna presenterar. Till storstadsmorgonpressen räknas morgontidningarna i de tre största städerna: Sydsvenska Dagbladet, Skånska Dagbladet, Göteborgsposten, Metro, Dagens Industri, Svenska Dagbladet samt Dagens Nyheter (Sahlstrand, 2000).

Storstadsmorgontidningar tenderar att ge djup och sammanhang, medan lokalpressen inte förmedlar detta i samma utsträckning. Enligt Sahlstrand (2000) ges storstadsmorgonpressen ibland en stämpel som elittidning. En elittidning strävar efter att ge sina läsare fördjupade kunskaper inom vissa ämnen som ekonomi och politik. De undviker sensationsjournalistik och stävar efter att upplevas som sakliga i innehåll och form. Generellt sett vänder sig storstadsmorgonpressen till en bred publik men dessa tidningar är mer än andra nyhetsmedier de beslutsfattandes tidning. Enligt Sahlstrand (2000) innebär detta att tidningarna har ett speciellt intresse av vissa opinionsinsatser och annonsplaceringar.

Dagens Nyheter

”I en tid av ökat informationsbrus ska DN ha den för medborgaren mest värdefulla kunskapsorganisationen för att orientera om och diskutera betydelsefulla sammanhang.” (www.dn.se, 021212).

Dagens Nyheter grundades 1894 och är oberoende och står fri från partier, organisationer och ekonomiska maktsfärer. Dess politiska hållning är liberal och enligt Dagens Nyheter själva redigeras tidningen i en liberal och frisinnad anda (www.dn.se, 021212). Dagens Nyheter är en rikstäckande morgontidning som ingår i Bonnierkoncernen, en ägargrupp som har en dominerande ställning på ägarmarknaden och som förutom DN äger dagstidningar som Expressen, Sydsvenska Dagbladet och Dagens Industri (Hadenius & Weibull, 1999). Idag är Hans Bergström ansvarig utgivare för Dagens Nyheter. Enligt tidningsstatistik har DN första halvåret 2002 på vardagar 370 400 köpare och på söndagar 415 700 köpare av tidningen, med största delen i Stockholmsregionen. Det gör DN till den främsta rikstäckande morgontidningen. (www.ts.se, 021212). Tidningen läses av 957 000 personer på vardagar

och har 1,4 miljoner unika (besökaren räknas endast en gång per dag) besökare på dn.se varje månad (www.bonnier.se, 021212).

Hadenius & Weibull (1999) skriver att DN är en stor påverkanskraft i mediasamhället och därmed i samhället i stort. Dagens Nyheter anses vara den mest normgivande dagstidningen i Sverige. Tidningen står högt på den hierarkiska ordningen när det gäller att sätta dagordningen för lokala tidningar men även när det gäller andra rikstäckande tidningar. Tidningen bidrar starkt till att skapa opinion inte minst genom debattforumet DN Debatt, och fungerar normgivande i Sverige. Inte sällan väljer makthavare att publicera en nyhet eller åsikt här. De publicerade texterna bidrar ofta till en fortsatt debatt och ett eko i den allmänna nyhetsfären (Hadenius & Weibull, 1999, Strömbäck, 2000). Tidningen har på så sätt en dagordningsställande funktion gentemot andra medier och DN kan därför ses som en viktig agendasättare och opinionsbildare i Sverige (Hadenius & Weibull, 1999).

DN:s intention är att skapa en tidning som är tillgänglig för alla människor. Alla skall ha möjlighet att delta i och få förståelse för gemensamma angelägenheter, oavsett social bakgrund. På dn.se går att läsa att tidningen anser sig vara bredare än andra, de skriver för läsare i alla åldrar, med skilda intressen. Tyngden ligger på att förklara och sätta företeelser i ett sammanhang. DN syftar sålunda till att sätta in nyheter i ett större skeende och de försöker att förklara samtiden genom att analysera och ge bakgrundsfakta. Avsikten är att verka för objektivitet och en oberoende verksamhet på alla plan (www.dn.se, 2002-11-19).

Veganer

Idag väljer en del människor att leva på en diet som inte inkluderar kött. Det finns flera olika anledningar till detta och flera olika sätt att leva med färre eller helt utan produkter från djurriket.

En *vegetarian* brukar definieras som en person som äter och använder allt som man inte har behövt döda något djur för att få tag på. Det finns flera olika typer av vegetarianer: *Demi-vegetarianer* undviker rött kött men äter fisk och ibland kyckling. *Laktovegetarianer* äter inget kött men dricker mjölk och en *laktovoovegetarian* äter dessutom ägg.

Veganer äter inget alls som kommer från djurriket, inte heller mjölk, ägg eller honung. Inte heller får det förekomma "spår" från djurriket som köttbuljong, gelatin och färgämnen. De väljer också bort kläder av skinn, ull, päls och silke. *Frukterianer* äter bara växternas frukter som tomater, nötter, bär och ärter. *Levande föda-vegetarianer* äter bara råkost. *Makrobiotiker* äter framför allt stora mängder kokt säd kompletterad med kokta grönsaker, bönor och frukt samt mycket lite fisk (Hernbäck, 001008).

Enligt en journalist finns det uppskattningsvis 250 000 till 500 000 vegetarianer i Sverige. Det är vanligare bland personer under 30 år. Antalet veganer uppskattas till cirka 10 000 (Hernbäck, 001008).

Att leva som vegan är dock inte enbart ett kostval – det är en hel livsstil. En "äkta" vegan tar helt, och aktivt avstånd från hela animalieindustrin. Förutom att kött, mejerivaror och ägg skall uteslutas från kosten skall också kläder, hygienprodukter och övriga varor av animaliskt ursprung undvikas, och aktivt tas avstånd ifrån (www.vegsources.com, 021212).

I denna uppsats kommer vi, som tidigare nämnts, att fokusera på veganer. Det finns flera olika anledningar till att man blir vegan och i genomgången av artiklarna har vi funnit ett otal motiv. För att endast nämna några kan kostvalet grundas i en politisk uppfattning, en åsikt om att jordens resurser bör fördelas rättvisare. Det går dessutom åt mindre resurser för att odla vegetabilier och spannmål än att framställa kött och detta är ett argument för vissa. Orsaken kan också vara en filosofisk uppfattning om vilken rätt människan har att utnyttja djuren eller en protest mot djurhållningen och "mass-slakten". En del är veganer på grund av hälsoskäl, allmänt välbefinnande eller för att dieten anses bota eller förbättra en sjukdom.

Vegetarianer har funnits i flera tusen år. Den grekiske filosofen Pythagoras levde på 500-talet f.Kr. och han är en av de första vi känner till. Även en rad senare filosofer som Epikuros och Platon förespråkade en köttfri diet då de var övertygade om möjligheterna till själavandring. Först under 1600- och 1700-talen baserades kostvalet på omtanke om djuren. En vegetarisk rörelse uppstod på 1800-talet då den engelska *Vegetarian society* grundades 1847. Rörelsen spred sig till en rad europeiska länder och i Sverige bildades den *Svenska vegetariska föreningen* 1903 på initiativ av bland annat bokförläggaren och författaren Johan L. Saxon. En annan svensk föregångare var läkaren Adolf Fredrik Melander som 1876 utgav en vegetarisk kokbok (Swahn, 2002).

Det är något svårare att urskilja den veganska historiken, men man vet i alla fall att ordet började användas 1944. Det var några utbrytare från den nämnda The Vegetarian Society, Donald Watson och Elsie Shrigley, som myntade uttrycket och startade The Vegan Society. Deras intention var från början att starta en subgrupp inom den vegetariska föreningen där inga mjölkprodukter skulle användas. När denna idé inte fick gehör startade de en egen förening. Namnet tog de ur ordet "vegetarian" och de menade att nedkortningen till "vegan" speglade sättet att gå från vegetarian till vegan. Redan två år senare gav föreningen ut sin första kokbok: *Vegan Recipes* (www.vegsources.com, 021212).

Även i USA startades tidigt veganska föreningar och det gavs ut tidningar och hölls föredrag (www.vegoland.com, 021212). Motivet till veganism skiljde sig mellan England och USA, medan den engelska rörelsen hade politiska och etiska motiv som gällde både människor och djur, så var hälsoargumentet det dominerande i USA. År 1960 grundades *The American Vegan Society* av Jay Dinshah och fokus lades nu i större utsträckning, liksom i England, på politik och etik (www.vegsources.com, 021212).

1976 bildades *Veganföreningen i Sverige (ViS)* av Ulla och Stefan Troëng och Dee Dee Bush-Bailey. Inspiratörer var Gandhi och Albert Schweizer. Föreningen har från början haft en etisk inriktning och har aktivt varit avståndstagande från alla former av utnyttjande av djur, såsom djurindustri, pälsuppfödning, cirkus, fiske, jakt med mera. Föreningen präglades under en lång period av Lilly Johannsons kosttankar. Hon gjorde vegankosten känd som en dietkost och drev ett hälsohem i denna anda. Idag är dock perspektivet på kosten bredare och föreningen ämnar att skapa en bild av en näringsriktig, varierad kost som passar alla. Veganföreningen hade i början täta kontakter med Vegan Society och kontakterna utvidgades senare till andra länder och grupper världen över. Veganföreningen har medverkat i arrangemanget av flera veganfestivaler och sommarläger (www.vegan.org.se, 021212).

Föreningens inriktning är att arbeta med information och utbildning och de tar avstånd från militanta djurrättsaktioner. Föreningen har nu blivit "erkänd" och deltar i projekt till-

sammans med Svenska livsmedelsverket och Coop samt utbildningar för skolbespisningspersonal. Föreningen publicerar veganlitteratur och ger ut tidningen *Vegan*, tidigare *Veganbladet* (www.vegan.org.se, 021212)

Det finns även populärt forum för veganer i Norden. På vegan.nu kan människor som är intresserade av veganism och djurrätt mötas och diskutera frågor kring detta. På sidan finns också recept, nyheter, information och kalendarium över olika händelser som kan intressera läsaren (www.vegan.nu, 021212)

Veganrörelser kan idag likställas med andra autonoma rörelser. För den ”normala” svensken ter sig dessa rörelser och människor extrema. På senare tid har de dock blivit mer uppmärksammade och vunnit större gehör.

Teori

Vi lever i ett samhälle där vår uppfattning om världen allt mer baseras på andrahandsinformation genom medierna. Men vilken bild av verkligheten är det egentligen som vi ges? I detta kapitel kommer vi att presentera olika faktorer som påverkar det medieutbud som vi möter. Vi kommer att fokusera på ett antal förhållanden. Dessa är inte de enda påverkanskrafterna. Det finns inget entydigt svar på vad och i vilken utsträckning något påverkar medieutbudet. Vi har valt att fokusera på det som vi finner mest relevant för denna uppsats.

Agenda setting och nyhetsvärdering

Enligt teorin om *agenda setting* bestämmer inte medier vad vi ska tycka om något men väl vad vi tänker på (McCombs & Shaw, Severin & Tankard, 2001).

“The press may not be successful much of the time in telling people what to think, but it is stunningly successful in telling its readers what to think about.” (Cohen, 1963: 13). Det finns tre olika komponenter i agenda setting-processen: Mediernas agenda, den offentliga agendan och den politiska agendan. Dessa påverkar alla varandra och är nära sammankopplade (Dearing & Rogers, 1996).

Genom att medier rapporterar om och fokuserar på vissa ämnen hamnar dessa ämnen högre på människors egen dagordning. Vi uppfattar mediernas ämnen som de ämnen som är viktiga vid en viss tidpunkt. Men den bild människor får av verkligheten kan uppfattas som skev. Mediers nyhetsrapportering är nämligen snarare en bild av verkligheten än verkligheten själv. Det är inte alltid verkligheten påverkar medieagendan i stor utsträckning, ibland är det till och med så att när det verkliga problemet minskat har det stigit på medie-dagordningen (Dearing & Rogers, 1996). Skillnaderna mellan verkligheten där problemet minskat och bilden av verkligheten att det finns ett växande problem kan bero på hur de möjliga nyheterna passar medielogiken.

Vad som blir en nyhet är inte någon tillfällighet. Det finns flera olika sätt att värdera vad som skall bli en nyhet och det viktigaste är att den har ett högt läsvärde. Enligt Hvitfelt (1985) finns det typiska egenskaper som ökar sannolikheten att nyheten skall publiceras. Ju fler av punkterna nedan som uppfylls desto större är sannolikheten för att det ska bli en nyhet. Chansen ökar om den innehåller:

- ◇ Politik, ekonomi samt brott och olyckor,
- ◇ och om det är kort geografiskt eller kulturellt avstånd,
- ◇ till händelser och förhållanden,
- ◇ som är sensationella eller överraskande,
- ◇ och beskrivs tillräckligt enkelt,
- ◇ men är viktiga och relevanta,
- ◇ utspelar sig under kort tid men som del av ett tema,
- ◇ har negativa inslag,
- ◇ och har elitpersoner som källor (Hvitfelt, 1985).

Hvitfelts punkter har en naturlig koppling till medielogiken. Ju fler av punkterna som kan uppfyllas desto större är sannolikheten att informationen blir en nyhet, men det beror också på hur väl medielogikens premisser kan uppfyllas.

Medielogik

Medierna skildrar en verklighet men gör detta utifrån vissa givna ramverk och normer. Nyheter behöver således inte nödvändigtvis vara det som har hänt eller händer ofta utan snarare vad som är avvikande och vad som passar i det mediala sammanhanget. Det uttolkande som utförs inom den journalistiska världen kan, som många andra tillvägagångssätt inom olika arbeten och professioner, ses som institutionaliserat. Medielogiken är en påverkansfaktor när det gäller utformningen av nyheter.

Altheide och Snow beskriver medielogiken på ett fängande sätt:

”Media logic consists of a form of communication, the process through which media present and transmit information. Elements of this form include the various media and the formats used by these media. Format consists, in part, of how material is organized, the style in which it is presented, the focus or emphasis on particular characteristics of behaviour, and the grammar of media communication. Our focus is on the process and the impact of this logic on other domains of social life. Our thesis is quite clear: Social order is increasingly a mediated order, and any serious attempt to understand contemporary life cannot avoid this fact and its implications.” (Altheide & Snow, 1991: preface).

Medielogiken innebär följaktligen att sådant som passar mediernas format, organisation, arbetsvillkor, normer och behov av uppmärksamhet blir nyheter.

Det finns flera olika faktorer som har påverkat dagens journalistiska arbetsmetoder och den så kallade medielogiken. En av de mest centrala förklaringarna torde vara den teknologiska utvecklingens påverkan (Altheide & Snow, 1979, Pettersson & Carlberg, 1990). I och med utvecklingen av telegrafan och telefonen underlättades nyhetsrapporteringen och tiden mellan händelse och publicering kom att kunna komprimeras. Detta ställde dock i sin tur krav på snabbhet och enkelhet från journalisten, vilket innebar en nödvändighet att fokusera endast på det viktigaste och utesluta detaljerna. Ett enkelt och entydigt språk kom därför att utvecklas.

Även dagens nyhetsförmedling styrs av knapphet och då framförallt inom fyra områden, nämligen tid, utrymme, personal och uppmärksamhet (Pettersson & Carlberg, 1990). Utifrån detta synsätt kan dagens journalistik ses som en metod för att lösa problemet med att förmedla information under tidsbrist, på litet utrymme, med få journalister i proportion till mängden information samt under konkurrens om allmänhetens uppmärksamhet. Medierna och journalisterna måste, för att lyckas, anpassa sitt arbete till den knapphet som råder.

Att den teknologiska utvecklingen påverkat och påverkar mediernas förutsättningar råder det enligt Schudson (2000) inget tvivel om. Han ställer sig emellertid frågande till hur den påverkat det faktiska medieinnehållet. Det finns enligt honom alldeles för få undersök-

ningar som behandlar detta och därför är det också svårt att finna ett tillfredsställande svar. Utifrån de undersökningar som utförts menar emellertid Schudson att det tyder på att den teknologiska utvecklingen har lett till att ett större antal artiklar kan produceras och att detta har lett till kortare och mindre analytiska artiklar, vilket kan ses som att medieinnehållet fått lägre kvalitet.

Ur ovanstående rådande förutsättningar har dagens medielogik utvecklats. Många medier jobbar utifrån ett antal utarbetade berättartekniker. Nedan följer sju aspekter som kan ses som tekniker för att överleva i dagens samhälle som är präglad av ett informationsöverskott och en allt större svårighet att fånga publikens uppmärksamhet:

◊ Den första aspekten är *tillspetsning* och detta innebär att man på grund av begränsat utrymme måste fatta sig kort. Längre texter måste kortas ner, förenklas och sammanfattas i sina huvudpunkter.

◊ En annan aspekt är *förenkling* vilket innebär att komplexiteten måste reduceras för att underlätta för mottagaren. Detta leder också till att mångfald och nyanseringar måste begränsas eftersom alla ska kunna förstå.

◊ För att bibehålla uppmärksamheten måste skillnaden mellan olika ställningstaganden överdrivas, textförfattaren måste *polarisera* innehållet. På grund av polariseringen finns det en tendens att omfattande argumenteringar som tar upp olika sidor av en fråga hamnar i skymundan.

◊ En fjärde aspekt är *intensifiering*. En kraftig händelse tenderar att väcka större uppmärksamhet än en mer dämpad pågående process. Aktioner, ockupationer och strejker är bra för att väcka intresse och intensifierar mediematerialet.

◊ Med *konkretion* menas att det är lättare att beskriva och rapportera om något som är konkret. Det är även lättare för läsaren att ta till sig och förstå konkreta ting och händelser. Abstraktion kräver mer av såväl sändare som mottagare. Ett exempel är att medierna tenderar att skriva om konkreta miljöproblem om döda sälar eller döda fiskar som flyter upp till ytan framför att skriva om problematiken kring ozonlagret och växthuseffekten.

◊ Det som intresserar människan mest är just andra människor. Journalisterna utnyttjar detta och försöker att ge problem eller åsikter ett ansikte. Denna *personifiering* möjliggör identifikation, vilket leder till att mottagaren blir mer mottaglig och kan beröras av materialet i större utsträckning.

◊ *Stereotypiseringar* är en annan typ av förenkling som bygger på generaliseringar och därmed skapar igenkänningseffekt. Stereotyper är ofta information som bygger på förutfattade meningar och associationer. Stereotyper är en del av människors kognitiva scheman och hjälper oss att skapa ordning i det stora informationsflöde som omger oss. Stereotypiserade medie-

texter aktiverar både journalisters och läsares kognitiva scheman (Pettersson & Carlberg, 1990).

Bilden av medier som snuttifierande, dramatiserande och tillspetsande är dock till viss del överdriven (Pettersson & Carlberg, 1990). För att ge en mer nyanserad bild av dagens journalistik måste hänsyn tas till att det finns stora variationer mellan olika medier, länder och journalister. Allra mest tillspetsad är journalistiken i kvällspress och på TV. Pettersson och Carlberg (1990) menar att den vanliga nyhetsartikeln följer en lugnare rytm och ger mer utrymme för fler synpunkter och nyanser.

Det kollektiva seendet

Altheide och Snow (1979, se även Altheide, 1991) menar att journalister har utvecklat rutiner som de utgår ifrån i sitt jobb. Journalisterna lär sig att se och bearbeta världen på ett visst sätt. De tillskansar sig kunskap om vad som är relevant och hur man sammanfogar dessa fakta till en artikel. Altheide och Snow talar om termen "news perspective", som innebär att vilken händelse som helst kan sammanfattas och presenteras som en berättelse/narrativ med en början, en mitt och ett slut. Detta tillvägagångssätt är värdefullt för journalisten vid exempelvis tidspress och när man som journalist ska sammanfatta och presentera en komplex händelse. Journalisten kan således, enligt Altheide och Snow (1979) jobba utifrån ett ramverk som till största delen bottnar i en organisatorisk struktur.

Även Pettersson och Carlberg (1990) behandlar det journalistiska sättet att skriva en artikel och menar att journalistens tre byggstenar är rubriken, ingressen och artikeln. Rubriken ska fungera som en signal och bör kännetecknas av såväl enkelhet som slagkraftighet. Journalisten som sätter rubriken står således inför kravet att fånga själva kärnan i en händelse på ett så intresseväckande men också kortfattat sätt som möjligt. Detta medför bland annat att man som rubriksättare måste använda sig av ord som tar så lite utrymme som möjligt. Rubriksättningens villkor medför att så kallad etikettering blir viktig eftersom etiketten definierar, avgränsar och väcker särskilda associationer hos mottagaren. Men även ingressen är viktig och artikeln riskerar att bli oläst om den inte inleds med en ingress som fångar läsarens intresse och driver denne att läsa vidare (Pettersson & Carlberg, 1990). Ingressen byggs på korta, aktiva och direkta meningar och ska förmedla det dramatiska och viktigaste i en händelse. Även i ingressen är det viktigt att läsaren känner sig lockad av att läsa vidare. Vad gäller själva artikeln finns det enligt författarna en rad olika knep att använda sig av som skribent. Exempel är att gå från det enkla till det svåra eller från det konkreta till det abstrakta. Ibland kan det vara berättigat att återge något i kronologisk tidsföljd, men detta är snarare undantag än regel och den "raka nyhetsartikeln", där "det viktigaste" yttras först, är att föredra (Pettersson & Carlberg, 1990).

Schudson (2000) menar att journalisten fort socialiseras in i sin arbetsroll när det gäller värderingar och rutiner. Enligt undersökningar som gjorts har det visat sig att journalisterna är en förhållandevis homogen grupp. Trots journalisters olika kulturella bakgrund och skillnad i utbildning skiljer sig deras värderingar eller synen på sitt yrke inte särskilt mycket åt (Schudson, 2000). Det talas om att ett "global newsroom" håller på att utvecklas. Man me-

nar att det skapas en förhållandevis homogen professionell kultur journalister emellan. Det har till exempel visat sig att journalister från olika länder ofta framställer nyheter på ett likartat sätt, dvs. med samma sorts vinklar och teman (ibid.).

Hultén (1996) skriver att journalisten som signerar sin berättelse aldrig är ensam om den. Uppslag och vinkel är oftast inte reporterns och inte heller behöver denna vara tilltalad av det. Journalisten vet vad som förväntas och delar ofta värderingar och förhållningssätt med övriga reportrar på redaktionen. Att arbeta på en redaktion innebär att man arbetar i ett kollektiv där acceptans i gruppen förutsätter att man godtar gemensamma normer, regler och traditioner. Den kollektiva yrkesrollens värderingar och normer markerar en gemenskap och samhörighet där journalisten ofta agerar kollektivt för att tillhöra denna. Dock saknar inte den enskilda journalisten möjligheter att avvika från övergripande normer – en journalist som inte trivs i ett kollektivt system kan flytta till ett annat. Journalistik är alltså ett synnerligen kollektivt berättande där det gemensamma perspektivet formulerar berättelsen och därför blir en spegling av sig självt och inte av ”verkligheten” (Hultén, 1996).

Ekonomiska intressen som påverkar nyheterna

Mediologiken är *en* förklaring till varför mediernas skildring av verkligheten ser ut som den gör. Knapphet råder inom vissa områden såsom teknologi, tid, utrymme, personal och uppmärksamhet och detta präglar den journalistik som utvecklats. En annan förklaring går att finna i ekonomin, det vill säga att även medier kan ses som traditionella, vinstdrivande företag. Ekonomin kan även ses som en faktor som påverkar mediologiken i en viss riktning. Medieföretag är oftast uppdelade i en redaktionell, publicistik del och en ekonomisk eller administrativ del. Praxis bjuder att det dras en tydlig gräns mellan dessa när det gäller löpande beslut om tidningens utformning (Petersson & Carlberg, 1990). Enligt Hultén (1999) sker det emellertid förändringar mellan ordet och pengarna. Han menar att den traditionella uppdelningen mellan den publicistiska delen av företaget och den marknadsinriktade ekonomiska delen kommer att förändras i och med en ökad konkurrens på mediemarknaden och detta kommer att resultera i att publicisternas inflytande kommer att minska på bekostnad av marknadsmänniskornas. Med ett skifte från redaktörer till direktörer kan det också, enligt Hultén (1999) ske en förändring av de värderingar som styr produktionen.

Golding & Murdock (2000) hyser också en viss oro inför ekonomins och vinstintressenas inflytande på medieutbudet, vad gäller exempelvis räckvidd och mångfald för offentligt uttryck och dess tillgänglighet för alla sociala grupper. De menar att medieföretag och ”vanliga” företag nu för tiden har mycket gemensamt, båda producerar varor eller tjänster till kunder, men påstår samtidigt att det finns en stor elementär skillnad. Medieföretag producerar förvisso varor men de varor som produceras, exempelvis tidningar, reklam och film, spelar en grundläggande roll i människors liv, eftersom det bland annat är utifrån den bild som medierna ger som vi bildar vår uppfattning om omvärlden. På grund av detta bör medieföretagen, eller rättare sagt kulturindustrin som av Golding & Murdock benämns ”cultural industries”, inte skötas på samma sätt som ett ”vanligt” företag (ibid.). Eftersom kulturindustrin påverkar människors bild av samhället, vilket ger konsekvenser för demo-

kratin och medborgarkulturen bör den också, enligt Golding och Murdock, omfattas av viss reglering. Marknadssystemens förvrängning och ojämlikheter medför att man, enligt den kritiska politiska ekonomiska teorin, förespråkar viss statlig intervention i kulturindustrin. Detta går starkt emot den klassiska liberala ekonomiska teorin som tvärtom förespråkar så lite statlig inblandning i ekonomin som möjligt. En av de största farorna som Golding och Murdock ser i dagens samhälle är just ägarstrukturen, som leder till ett allt mer likriktat medieutbud. De menar att det historiskt förekommit statliga former av interventioner mot just sådant här. För det första har staten gett olika former av subventioner, presstödet i Sverige är ett exempel, till behövande medier för att öka mångfald och spridning. För det andra har man reglerat marknaden för att försäkra sig om att bevara mångfald inom medieutbudet. Golding och Murdock menar att tendensen de senaste tjugo åren emellertid är mindre statlig reglering och ökad privatisering.

Även Strömbäck (2000) diskuterar problematiken kring marknadens ökade betydelse. Han menar att det finns en risk att marknadsstyrningen med dess starka ekonomiska krafter kan leda till ett innehåll som ibland avviker från en saklig spegling från verkligheten. Dels för att en genomarbetad och grävande journalistik kostar pengar och dessutom kan vara besvärlig då medieföretagen inte vill stöta sig med annonsföretag. Dels är det problematiskt för läsaren att agera rationell konsument då hon inte har kunskap att avgöra kvalitén i det nyhetsutbud som ges. Detta kan medföra att publiken inte kan ställa krav på nyhetsjournalistiken eftersom det inte är möjligt för dem att avgöra kvalitet och saklighet i nyhetsutbudet. Detta gör publiken till en svag påverkanskraft i nyhetsutbudet. De starka krafterna är i stället medierna själva, annonsörer och övriga aktörer som ofta sätter den ekonomiska lönsamheten framför ett sakligt informativt nyhetsutbud. Journalistikens självbild kan bidra till en skev verklighetsbeskrivning.

Annonsörer är en central del i mediers och kanske speciellt i dagstidningars ekonomi. Den viktigaste inkomstkällan för dagstidningar är annonser. I genomsnitt utgör den 55 procent av den samlade intäkten (Hedman, 2000). Variationerna är dock stora tidningar emellan, kvällstidningar är exempelvis mindre beroende av annonser medan dagstidningar är desto mer beroende. För morgontidningarna på storstadsmarkanden utgör annonserna 67 procent av intäkterna (Hedman, 2000). Annonsintäkterna för Dagens Nyheter utgör cirka 70 procent av intäkterna (Hedmark, 2003). Samtidigt får morgontidningarna, enligt Hvitfelt (2000) utstå en allt större konkurrens av TV och Internet på annonsmarknaden. Detta bidrar, enligt honom, till en ond cirkel med nedskärningar och sämre redaktionellt material hos dagstidningarna. Annonsintäkternas stora betydelse gör att annonsörerna också har stor makt. Detta kan tyda på att annonsörernas intresse går före läsarna och kan leda till att tidningen tar så stor hänsyn till annonsörerna att artiklar som kan upplevas som negativa för denna undviks (Sahlstrand, 2000).

Källornas betydelse för innehållet

När det gäller frågan om vem som har det yttersta ansvaret för medieinnehållet brukar det traditionella svaret vara ägare och journalister. En grupp som hela tiden har haft betydande

inflytande på innehållet är emellertid källorna. Förr rörde det sig ofta om enskilda personer med vissa kunskaper medan källorna idag ofta består av professionella källorganisationer, som exempelvis PR- och informationsföretag (Hvitfelt, 2000). Syftet med dessa professionella källor är att i medierna skapa en gynnsam bild för ett visst företag eller en viss organisation. Denna form av opinionsbildning är en expanderande företeelse men ofta framkommer det inte att dessa företag varit inkopplade (ibid.).

Enligt Sahlstrand (2000) har nyhetskällorna stor betydelse eftersom det är källorna som gör själva nyheten. Mediers egen logik värdesätter muntliga källor som är slagkraftigare i sitt uttrycksätt än mer välorienterade, vars budskap gör sig sämre i den rådande medielogiken. Sahlstrand (2000) skriver att när en journalist har hittat en källa inom ett visst område, tenderar hon att hålla sig till denna istället för att välja en mer kvalificerad källa. Det beror på att journalisten har skapat sig rutin. Källorna har ofta ett egenintresse av att figurera i medierna och anpassar därför sitt material till dessa. Källorna kan därför tänkas behandla materialet enligt samma regler som massmedia, alltså en högre grad av exempelvis personifiering.

Journalistens politiska ståndpunkt

”Journalister tillhör en yrkesgrupp i samhället där den personliga bakgrunden och de politiska värderingarna kan påverka yrkesutövningen.” (Asp, 1996: 121). Journalistens åsikter och bakgrund kan påverka det utbud allmänheten möter i medierna, vilket i sin tur kan påverka både enskilda individer och samhället i stort.

Journalistens engagemang i politik och föreningsliv skiljer sig i flera avseenden från allmänhetens. Journalister står i genomsnitt längre till vänster och är mer engagerade i miljöorganisationer, solidaritetsföreningar och fredsrörelsen (Pettersson & Carlberg, 1990). Detta är inte helt oproblematiskt eftersom medierna och journalisterna skall fungera som en oberoende granskare och en politisk skevhet kan medföra att vissa intressen gynnas och andra missgynnas och mångfalden minskar (Asp, 1996).

Vad gäller journalistkårens partisympatier är vänsterpartiet, miljöpartiet och folkpartiet klart överrepresenterade jämfört med allmänhetens sympatier. Enligt Asp (1996) visar undersökningar att journalister sympatiserar mer med dessa partier än allmänheten. Samtidigt visar andra siffror att detta inte kan förklaras av journalisternas ideologiska inställning och inte heller deras ståndpunkt i olika politiska sakfrågor. De tenderar nämligen att ligga mindre åt både det röda och det gröna hållet än svenska folket i allmänhet. Förklaringen kan därför sökas i journalisternas yrkesideologi eller de dominerande yrkesideal som råder hos den svenska journalistkåren. Uppfattningen om en självständighet mot makten och en kritisk granskning av denna kan klargöra varför sympatierna är starkare till de små mindre etablerade partierna än till de stora, väletablerade och maktägande partierna som socialdemokraterna och moderaterna. Journalisterna har lösare band till de politiska partierna än allmänheten och de ser också de stora partierna som symbolen för makten och det etablerade samhället. Asp (1996) förstärker uppgifterna med att presentera ytterligare två undersökningar där den ena visar att endast en av tio journalister anser sig vara övertygad anhängare av det parti man sympatiserar med. 60 procent av journalisterna är inte någon övertygad anhängare av

det parti de sympatiserar med, medan siffran ligger på 36 procent hos allmänheten. I en internationell jämförelse där journalister blivit tillfrågade om de kan tänka sig att anta ett erbjudande att arbeta inom politiken eller den offentliga sektorn svarar sju procent av de svenska journalisterna "ja, troligen" medan andelen är 23 procent i USA och 22 i England. Journalistens politiska åsikter härrör till betydande grad från deras åsikter och journalistiska yrkesideal (Asp, 1996).

Journalistens utbildning

Journalisternas utbildning och sociala bakgrund varierar beroende på om de jobbar på riks- eller lokalmedier (Alström & Östlund, 1994). Det går att tala om en mediehierarki där mediernas placering i hierarkin avgörs av deras journalisters utbildning och sociala bakgrund och där riksmedier utgör så kallade högstatusmedier och lokala medier så kallade lågstatusmedier (ibid.). Detta förhållande kan tänkas ha olika effekter. Journalister med högre utbildning får genom sin utbildning ett kunnande i systematik och metod som exempelvis kan medföra att dessa journalister kan skaffa fram relevant information till en artikel snabbare än en journalist utan eller med lägre utbildning. Utbildningsnivån kan exempelvis ha inflytande över journalistens arbetssätt. Journalister som är högutbildade kan även antas ställa högre krav på självständighet i arbetet, vilket i sin tur, enligt Alström & Östlund (1994), borde innebära att dessa journalister känner ett större personligt ansvar för att uppgifterna i deras alster är riktiga. Journalisternas utbildning kan även påverka dessas förhållande och inställning till sina källor. Enligt Alström och Östlund (1994) borde journalisterna i storstäderna som generellt har högre utbildning ha bättre förutsättningar att motstå manipuleringsförsök trots att de antagligen utsätts för "svårare motståndare" i form av bland annat professionella lobbyister.

Den teoretiska ramen – en sammanfattning

Vårt teoretiska ramverk utgörs av ett antal teorier om massmedier och nyhetsförmedling. Vår utgångspunkt är att medierna idag är en stor påverkanskraft i samhället. Enligt teorin om agenda setting bestämmer medierna vad som är relevant och viktigt att iakta och diskutera. Enligt samma teori bestämmer medierna dock inte exakt vilka åsikter vi ska ha i en fråga. Journalisternas sätt att påverka agendan styrs av medielogikens regler. De faktorer som styr dessa regler och normer grundas på ett kollektivt förhållningssätt inom journalistkåren. De svenska journalisterna är enligt många en relativt homogen grupp. De delar inte enbart sin inställning till nyheter och nyhetsgestaltning, de drar även åt samma håll vad gäller politisk ståndpunkt och utbildning. Som påverkanskraft i samhället har journalister som grupp stort inflytande på nyhetsutbudet. En annan inflytelserik grupp som ofta glöms bort är nyhetskällorna. Dessa består ofta av professionella källorganisationer, ibland med syfte att skapa en gynnsam bild för ett visst företag eller organisation. Journalister tenderar att välja mer kvalificerade källor och valet görs ofta på rutin. Stora organisationer, företag eller andra sammanslutningar påverkar inte bara genom att "bidra" med nyhetsmaterial utan även genom sin makt som annonsörer. Eftersom medieföretag mer och mer börjar likna "vanliga"

vinstdrivande företag är de ekonomiska intressena starka och annonsörernas makt har därför ökat eftersom det skulle innebära en ekonomisk förlust för medieföretaget att stöta sig med en annonsör.

Metod

Val av medium

För att ge svar på ovan givna frågeställningar om skildringen av veganer har vi valt att studera ett antal tidningsartiklar. Då vi först tog oss an textmaterialet insåg vi att det skrivits ofantligt mycket med fokus på veganer och dess rörelse samt med dem i periferin. En sökning i *Presstext*, med dess anslutna tidningar, gav i början av november 1520 träffar och omfattningen var i det närmaste lika stor i *Mediearkivet*. Med anledning av detta insåg vi att urvalet fick avgränsas drastiskt. För att ge en så rättvis bild som möjligt skulle det valda medietas sätt att spegla veganerna och dess rörelse vara tämligen representativt för medierapporteringen i stort. Val av tidning är därför långt ifrån ointressant. Vi menar att resultatet till viss del kommer att vara avhängigt den tidning vi väljer. En studie av en lokaltidning skulle antagligen inte ge samma resultat som en studie av en rikstäckande tidning, samtidigt som resultatet i en studie av en kvällstidning med största sannolikhet inte skulle se likadant ut som vid studier av en morgontidning. Vid val av en lokaltidning i exempelvis Sölvesborgstrakten, där det finns en hel del minkfarmer, hade vi kanske fått betydligt mer material om minkfarmsutsläpp och liknande.

Efter diskussion enades vi om att en rikstäckande tidning med höga läsarsiffror skulle väljas, och nu stod valet mellan kvällstidningen *Aftonbladet* och morgontidningen *Dagens Nyheter*. Med tanke på deras olika sätt att gestalta nyheter var det möjligt att undersökningen skulle visa olika resultat beroende på vilken tidning vi valde. Båda tidningar kan dock anses ha en övergripande uppgift att informera och att kritiskt granska samhället. Kvällstidningar är generellt mer sensationslystna och personifierar den omtalade i högre grad. De utnyttjar en mer uppseendeväckande typografisk utformning och materialet bygger i hög grad på identifikation (Hadenius & Weibull, 1999). De stora kvällstidningarna som *Aftonbladet* och *Expressen* bidrar sannolikt i lika stor utsträckning till vår konstruktion av bilden av veganer och kvällstidningarnas artiklar vore därför också intressanta studieobjekt.

En mycket intressant analys hade varit att studera och komparera en kvällstidning och en morgontidning. Emellertid tvingades vi välja *ett* studieobjekt då vi annars var rädda att materialet skulle bli för stort och oöverskådligt. Detta val blev morgontidningen *Dagens Nyheter* eftersom den kunde uppfylla alla våra krav på tidning. Genom att studera ett artikelmaterial under en längre sammanhängande period hade vi möjligheten att på ett bättre sätt skönja hur skildringen sett ut under olika tidsperioder och hur sättet att skildra veganer eventuellt har förändrats över tid. Denna helhetsförståelse skulle vi gå miste om, ifall vi var tvungna att göra en sådan avgränsning i tid att vi valde endast en begränsad tidsperiod eller om vi valde att göra ett par nedslag med ett antal år emellan.

Strömbäck (2000) menar att vissa medier är viktigare än andra, på så sätt att deras nyhetsurval har en dagordningssättande funktion gentemot andra medier. Enligt honom är *Dagens Nyheter* ett exempel på en sådan tidning. Tidningen står högt på den hierarkiska ordningen när det gäller att sätta dagordningen för såväl lokala tidningar som andra rikstäckande tidningar. Inte minst *DN Debatt* har en ledande roll då det som publiceras på denna sida allt som oftast ger eko i den allmänna nyhetssfären (se även Hadenius & Weibull, 1999).

Under upprepade tillfällen har vi diskuterat kring att även intervjua berörda personer inom veganrörelsen för att nyansera arbetet, dels för att det är svårt för en oinvigd att förstå och uttala sig om fenomenet, dels för att det varit intressant att se deras syn på massmedierapporteringen och deras syn på dem själva i egenskap av veganer. Annan brukbar information hade kunnat fås från journalister som behandlat veganfrågan i artiklar och deras uppfattning kring fenomenet. Det hade även varit intressant att intervjua mottagarsidan, läsaren av tidningsartiklarna, för att se hur veganerna upplevs och tolkas av "gemene man". Då vi som medie- och kommunikationsvetare har kunskaper och verktyg för att ibland "se igenom" information i massmedia kunde det varit intressant att studera uppfattningar från personer utan dessa förkunskaper. Emellertid kommer en stor del av uppsatsen att ha ett kvalitativt angreppssätt, där verkligheten formas tillsammans mellan forskare och artiklar vi ser ingen försvagning i att inte föra in "gemene mans" åsikter och tankar i vårt material.

Urval av material och tidsperiod

För att få en förförståelse har vi, uppsatsförfattarna, läst och inspirerats av Lintons bok *Veganerna – En bok om dom som stör* (2000). Utifrån denna har vi fått en uppfattning om veganerna och till viss mån om större händelser och utvecklingar. Vad gäller tid kommer vi som redan nämnts att belysa den senaste tioårsperioden, från 1 januari 1993 till och med 31 december 2002. Intervallet är satt till en tioårsperiod då vi ämnar studera tendenser över tid. Den uppfattning vi fått är att veganer som fenomen blev aktuellt och ägnades större utrymme i medierna främst på grund av ett ökat antal djurrättsaktioner riktade mot såväl köttindustrins lokaler och transportmedel som minkfarmar och institutioner för djurförsök, utförda av ett fåtal så kallade militanta veganer. Aktioner av detta slag ökade under början och mitten av 1990-talet. Under samma period fick den så kallade *straight edge*-rörelsen ett starkt fotfäste i norra Sverige och främst Umeå, något som enligt Linton (2000) fick stor betydelse för djurrättsaktivismens uppsving i Sverige.

Vi börjar vår analys 1993, och före detta datum förekom inga artiklar med ämnet veganer i DN. Året dessförinnan, 1992, publicerades emellertid två artiklar innehållandes ordet "vegan". Dessa handlade dock om en båt med namnet "Vegan", vilket inte verkar syfta på veganer enligt vår definition. Det är viktigt att poängtera att det innan 1993 troligtvis inte skrevs något om veganer då även avsaknad av ett ämne kan tillföra information om materialet. Presstexts arkiv vad gäller DN sträcker sig endast från 1992 och framåt. För att kontrollera att inget skrivits om veganer innan dess utfördes en sökning i *Artikelsök* där inga artiklar om veganer från DN gick att finna tidigare än 1992. Dock är det enbart fullständiga artiklar, alltså inte notiser och liknande, som görs tillgängliga genom denna sökmotor och möjligheten att det ändå har publicerats något går således inte att utesluta.

Trots att veganrörelsen funnits i Sverige sedan sjuttio-talet har den inte uppmärksamats förrän långt senare. Enligt Dahlgren (2000) kan tystnad visa på att det som inte tas med inte heller värderas som viktigt av tidningen. Det är av största vikt att inte enbart undersöka det faktiska innehållet, utan att även reflektera kring det glömda eller avsiktligt utelämnade (Bengtsson, C, Hjort, M, Sandberg, H, Thelander, Å, 1998).

Sökmotorn Presstext har används som verktyg för att komma åt artiklarna i urvalet och vi har använt oss av sökordet "vegan*". Presstexts arkiv vad gäller DN sträcker sig som tidigare nämnts från 1992 och vi ansåg arbete genom denna sökmotor vara ett smidigare och mindre tidskrävande sätt än vad det varit att studera dessa på mikrofilm. Denna sökning gav 689 artiklar innehållandes ordet "vegan".

Tillvägagångssätt

Första steget i arbetet var att ta reda på vad som fanns skrivet på området om veganer. Som tidigare nämnts i texten fann vi mycket material och tvingades avgränsa oss till textmaterial i DN. För att lära känna stoffet och få en överblick av det valde vi att sammanfatta det stora antalet artiklar. Det tidskrävande arbetet inleddes med en genomläsning av de 689 artiklarna (!). Dessa sorterades sedan i datumordning med rubrik, titel, författare samt en kort resumé. Detta arbete gav oss en mycket god uppfattning om skildringen av veganer över tid och utgjorde även en gedigen grund för det fortsatta uppsatsarbetet.

Av de artiklar vi fann hade en del veganer och angränsande aspekter som huvudtema, medan ämnet eller personen enbart nämndes i andra. Artiklarna med veganer i periferin är emellertid inte ointressanta, tvärtom. Att det skrivits ett stort antal artiklar som endast nämner ordet vegan tyder på att veganer och vegansim står högt upp på samhällets, tidningens eller artikelförfattarnas personliga agenda. Omnämmandet av "vegan" visar också att ordet och företeelsen existerar i personens begreppsfär.

En artikel med ordet "vegan" i periferin kan exempelvis ha till ämne drinkar mot bakfylla, och vegan kan stå omnämnt som följer. En panel får smaka på olika drinkar som kan vara bra dagen efter, när man vill bli av med bakfyllan, en av dem är kiwilikör och fil: *"Johan: Det här verkar jättegott... (Smakar) Okej, kanske inte jättegott. Visste ni att man blir full om man dricker hundra liter filmjolk? Daniel: Den här skulle inte ens sätta fart på en utmärglad vegan. Kajsa Mesig: Jag har fortfarande ont i huvudet."* (Strage, 020517).

Den kvantitativa ansatsen, kartläggandet av artiklarna, gav oss mycket värdefull information och bidrog också till att besvara frågeställningen om DN:s bild av veganerna förändrats över tid och i så fall hur. Metoden lämnade även svar på vilka frågor/händelser som uppmärksammats och hur blivit dessa omtalade. Deacon, Pickering, Golding & Murdock (2002) menar att man i en textanalys inledande skede bör studera var texten är placerad och hur den är placerad i relation till andra texter. Detta var dock inte möjligt i vårt arbete då vi använde oss av tjänsten Presstext där inte sammanhang framgår, och inte heller gav tiden utrymme för fördjupning på mikrofilm. Detta kan ses som en svaghet i studien, likväl såg vi inga möjligheter att behandla materialet på annat sätt. Givna metoder har ändå givit oss svar på de frågor vi sökt. Detta första moment ligger således till grund för de kvantitativa slutsatser som dragits.

Nästa steg var att tematisera materialet och inom temana fanns både artiklar med veganer i fokus och med dessa i periferi. Då uppsatsen har en kvalitativ ansats utarbetades riktlinjerna för det fortsatta arbetet efterhand. Enligt flera teorier skall bearbetningen och analysen pågå under hela forskningsprocessen (se t ex Kvale, 1997). Vi tematiserade alltså inne-

hållet undan för undan och de mönster och begrepp som placerades i kategorier kom att framträda efterhand. Arvidsson (2000) betonar vikten av flexibilitet hos forskaren då det på förhand inte är möjligt att forma en idé och en hypotes. Därmed är forskningen explorativ men då vi även beskrev materialet är uppsatsen också deskriptiv.

Nästkommade moment var att studera och beskriva hur veganen som person skildras i materialet. Därefter skrev vi om hur ordet vegan används som språklig konstruktion i olika sammanhang. För att studera vilka verktyg som använts för att bygga bilden av veganen utförde vi en textanalys. I denna analys utgick ifrån Hellspongs ”Metoder för brukstexts-analys” (2001). Utifrån den tidigare studien av artikelmaterialet valdes tre artiklar, som ansågs lämpliga i besvarandet av frågeställningen, ut. Enligt Dahlgren (2000) behöver inte urvalet i kvalitativa studier vara representativt, viktigare är att det är intressant. Normalt bygger kvalitativa analyser också på ett mer begränsat material än kvantitativa analyser. Urvalet får emellertid inte på något sätt ses som oviktigt, utan även kvalitativt material kräver noga utvalt material. Urvalet ska vara såväl logiskt som konsekvent (Dahlgren, 2000).

Vi valde att triangulera flera olika metoder för textanalys. Enligt Hellspong (2001) är en strukturell analys lämplig för att lära känna en text. Denna metod kan ge en mångsidig beskrivning eftersom man genom den kan arbeta i olika dimensioner, exempelvis språkligt, innehållsmässigt och socialt. För att fördjupa oss i hur språket bidrar till att konstruera bilden av veganen brukade vi sedan en stilanalys vars huvudsakliga syfte är att relatera stilen till textens funktion i sitt sammanhang. Den anger även textens stildrag samt vilka uttryck de tar sig (Hellspong, 2001). En komparativ analys skedde parallellt med övriga analyser. Denna kan påvisa skillnader, likheter och påverkan. En viktig ingrediens i den kvalitativa ansatsen är, enligt Kvale (1997), känsla och intuition. När forskaren är mindre läst i undersökningsmetoder och förhållningssätt kan arbetet bli friare och ge ett mer målade resultat (Kvale, 1997).

I vår uppsats kommer vi att använda oss av både kvantitativa och kvalitativa metoder. Dessa kan hjälpa oss att finna såväl manifesta, exempelvis vem som uttalar sig och om vad man uttalar sig, som latent, dolda, budskap i texten. Med dessa båda metoder kan vi där- emot inte uttala oss om hur mottagaren reagerar, det vill säga hur mottagaren tolkar budskapet och vad detta kan få för konsekvenser, vilket inte heller överensstämmer med vårt syfte (Jarlbro, Jönsson, Windahl, 1992).

Metodreflektion

Både den kvantitativa och den kvalitativa ansatsen avser att skapa förståelse och insikt i vårt samhälle och hur människor på olika sätt påverkar varandra. De elementära skillnaderna ligger i hur informationen bearbetas och omvandlas. Vid kvantitativa studier omvandlas resultatet ofta till siffror och mängder och analysen är av statistisk karaktär. Det viktiga är att se kvantitet och samband och resultatet skall vara representativt och ge möjligheter att generalisera utifrån. Vid den kvalitativa undersökningen är det forskaren som står i förgrunden och denna utgör själv mätinstrumentet (Rosengren och Arvidsson, 1997). Ur ett kvalitativt perspektiv är tanken att verkligheten konstrueras mellan forskaren och studieobjektet (Kva-

le, 1997). Emellertid går det även i kvalitativ metod att hitta slutsatser som kan anses allmängiltiga. Arvidsson (2000:25) skriver att: *"I varje god iakttagelse av den enskilda människans villkor ser vi något som är giltigt för alla människor, för mänskligheten."*

Ett viktigt resonemang att föra är det kring författarnas subjektivitet och påverkan av resultaten. Då det enligt den positivistiska forskningen varit norm att förhålla sig objektiv till materialet måste vi reservera oss mot detta förhållningssätt. Vi menar att vid såväl kvantitativ som kvalitativ forskning är resultaten avhängiga forskaren då det alltid sker ett val av vad som ska studeras och hur detta ska studeras. Vi är båda av åsikten att det inte finns någon objektiv verklighet och är medvetna om att våra erfarenheter och åsikter kommer att färga materialet. Bengtsson m.fl. (1998) menar att referenser till empirin är tolkningsresultat, och vi delar detta synsätt.

I frågan kring veganer ställer vi oss någorlunda neutrala med övervikt åt det positiva hållet. Ingen av oss lever som veganer men vi ställer oss bakom en del av deras åsikter. Vi hade båda ett intresse för veganernas ideologi och våra misstankar om att veganerna inte behandlas riktigt "rättvist" i massmedia ledde till denna uppsats. Genom en explicit redovisning av utgångspunkter och tillvägagångssätt skapas förutsättningar för intersubjektivitet. Läsaren ska kunna förstå hur och varför forskaren har nått till sina slutsatser och utifrån detta kunna bedöma om dennes tillvägagångssätt och resultat är rimliga (Lundquist, 1993).

Enligt Dahlquist (1998) kan "validiteten" (inom situationstecken då man inom kvalitativ forskning inte brukar tala om validitet (Bengtsson m.fl., 1998)) enbart garanteras på två sätt. Dels genom att forskarna placerar sig i en självreflekterande hållning och försöker att identifiera sina förutfattade meningar, dels genom att diskutera rimligheten i slutsatser och antaganden med andra personer. Det faktum att vi är två uppsatsförfattare torde tona ner dessa risker. Vår avsikt under hela arbetet har varit att kontinuerligt granska, ifrågasätta och problematisera kring analysen och slutsatserna.

Rapportering om veganer över tid

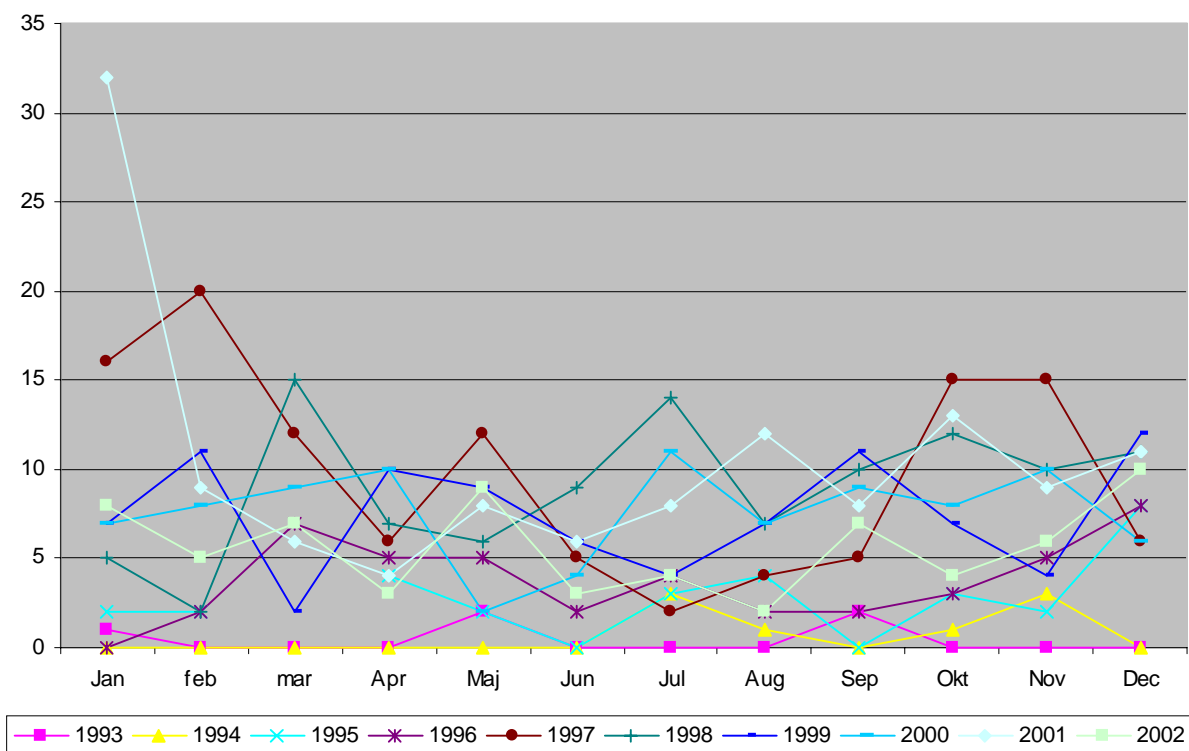
Utifrån tabellen nedan, figur 1, går att urskilja intressant information. År 1993 och 1994 omnämns veganer i ett antal artiklar, dock inte i särskilt stor utsträckning. År 1995 går emellertid att urskilja en markant ökning av artiklar. Detta år omnämns veganer i 30 artiklar jämfört med 8 stycken 1994 och 5 stycken 1993. Nästa stora ökning sker 1997, då det i DN publiceras 118 artiklar innehållandes ordet "vegan". Det är svårt att ge en enskild orsak till denna ökning. Vi ser två huvudorsaker som bidrar till ökningen. Den ena är en mer omfattande rapportering om olika aktioner utförda av veganer. Den andra har att göra med Peter Singer och dennes kontroversiella åsikter som hamnat på agendan till följd av hans aktuella Sverigebesök. Nästa stora ökning sker 2001. Detta beror på att det i januari skrivs ovanligt många artiklar, närmare bestämt 32 stycken, innehållandes ordet "vegan". Orsaken till detta är att statsminister Göran Persson i slutet av 2000 uttalar sig om sin förståelse för icke-köttätare och sin egen svårighet för charkuterier på julbordet. Detta medför att det uppstår en het debatt i Sverige som även tycks få genomslag i DN. År 2002 publiceras bara ungefär hälften så många artiklar. Trots att det skrivs färre artiklar än det gjorts på fem år fortgår debatten.

För att läsaren av denna uppsats lättare ska kunna skapa sig en bild om utvecklingen över tid åskådliggör vi nedan materialet i en tabell, figur 1. Siffrorna i tabellen visar hur många artiklar innehållandes ordet "vegan" som skrivits under denna månad. I kolumnerna längst ut till höger summeras artiklarna som pulicerats under ett år. I kolumnerna längst ner summeras de artiklar som skrivits under exempelvis januari-månaderna under hela 10-årsperioden. I fältet längst ned, längst till höger finns samtliga artiklar under 10-årsperioden summerade.

	Jan	feb	mar	Apr	Maj	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec	Summa
1993	1	0	0	0	2	0	0	0	2	0	0	0	5
1994	0	0	0	0	0	0	3	1	0	1	3	0	8
1995	2	2		4	2	0	3	4	0	3	2	8	30
1996	0	2	7	5	5	2	4	2	2	3	5	8	45
1997	16	20	12	6	12	5	2	4	5	15	15	6	118
1998	5	2	15	7	6	9	14	7	10	12	10	11	108
1999	7	11	2	10	9	6	4	7	11	7	4	12	90
2000	7	8	9	10	2	4	11	7	9	8	10	6	91
2001	32	9	6	4	8	6	8	12	8	13	9	11	126
2002	8	5	7	3	9	3	4	2	7	4	6	10	68
Summa	78	59	58	49	55	35	53	46	54	66	64	72	689

Figur 1: Antal artiklar innehållandes ordet "vegan" sorterat efter publiceringsmånad och år.

I likhet med tabellen ovan, figur 1, syftar diagrammet, figur 2, nedan till att tydliggöra utvecklingen över tid gällande artiklar innehållandes "vegan" publicerade i DN mellan 1 januari 1993 och 31 december 2002. Årtalen utgörs av olikfärgade linjer och förklaring till dessa går att finna under diagrammet. På y-axeln, den lodräta, visas frekvensen, det vill säga antalet artiklar. På x-axeln, den vågräta, redovisas variabelvärdena, alltså aktuellt årtal.

Figur 2: Diagrammet visar antalet artiklar publicerade i DN innehållandes ordet "vegan" uppdelat per år och månad.

Vad sägs om veganen?

Utifrån artikelmaterial i DN kan vi skönja ett antal händelser eller teman som tidningen fokuserar på. Dessa händelser eller teman förändras ibland över tid, ett tema kan vara i fokus vid en tid medan ett annat är centralt vid en annan tidsperiod. Ett ämne som förekommit under hela 10-årsperioden är veganers kost och hälsa. I ett inledande skede är artikelförfattarna och deras källor starkt kritiska till kostvalet och framhäver de, enligt dem, negativa följderna av veganismen. De skriver att veganen blir utmärglad, undernärdd och svag och drar paralleller till anorexi. Materialet har efterhand blivit mindre enkelspårigt och på senare tid har veganen i tidningen liknats vid en välbyggd, hälsomedveten, frisk person. Många spaltmeter har behandlat en ny form av politiskt engagemang. En stor del av detta material har fokuserat på civil olydnad och aktioner.

Mindre uppmärksamhet har riktats mot de goda aspekterna av dessa medborgares engagemang. De "militanta veganerna" har ofta fått symbolisera de nya rörelsernas kamp mot samhället. I början och mitten av 90-talet sammankopplades veganer med den växande straight edge-rörelsen där ett antal renlevnadsprinciper praktiserades. I likhet med personerna med politiskt engagemang har veganismen fått vara en stark byggsten i den nya livsstilen. Även våra etablerade svenska politiker har deltagit i debatten om veganism och djurrätt. Störst uppmärksamhet torde statsministern Göran Perssons uttalande om sin förståelse för vegetarianer ha väckt. Men även folkpartisten Birgitta Ohlsson och det faktum att hon är vegan har blivit omtalat. I den senare delen av tidsperioden belyses frågorna kring förhållandet människa/djur och djurrättsfilosofin i högre utsträckning. Filosofen Peter Singer väckte stor uppmärksamhet i Sverige och med sina åsikter upprörde han svenska folket. När Magnus Linton 2000 gav ut sin bok blossade debatten upp igen. Galna ko-sjukan har vid upprepade tillfällen startat diskussioner om hur vi behandlar djuren. Ett ämne som förekommer under hela tidsperioden, dock inte i stor omfattning, är jakten och utnyttjandet av djur för pälsens skull.

Från anorektiker till hälsofreak

"Medlemmarna i det amerikanska bandet Snapcase är tydligt utmärglade. Man kan bli det av att vara vegan." (Tidholm, 950530).

Ett tema som uppmärksammas under så gott som hela tidsperioden är den veganska kosten. Artiklarna förmedlar en såväl negativ som positiv bild av att äta veganskt. Utmärglighet och bristsjukdomar å ena sidan och minskade sjukdomssymptom och ett hälsosammare liv å andra sidan. Redan 1993 skrivs det ett par artiklar i ämnet. Artiklarna behandlar reumatism och att man, enligt undersökningar som gjorts, som drabbad kan lindra sina sjukdomssymptom med speciella kostvanor, exempelvis glutenfri vegankost.

Det är emellertid först 1995 som vegankosten får stor uppmärksamhet. Generellt utmärkande för artiklarna är frågan huruvida vegankosten är ohälsosam eller inte. De personer, exempelvis dietister, läkare och professorer som artikelförfattarna intervjuar är oftast skeptiska och ser kosten som ett hot mot hälsan på olika sätt. Dietisten Ann-Christine Wall

hoppas att trenden att vara vegan är något som snart är över. Hon har, enligt artikelförfattaren, analyserat vegankosten och funnit den otjänlig för växande människor. Hon menar dessutom att man kan dra paralleller mellan anorektiker och veganer: *"Vad dessa ungdomar försöker göra är ju att hitta sig själva och skilja sig från mängden. Det är ett sätt att få kontroll över sitt liv. Anorektikerna och veganerna tror att de kan få kontroll genom att styra sin egen kropp."* (Tidholm, 950713). En vegan som inte dricker mjölk kan riskera att få benen deformerade, skriver en annan artikelförfattare som baserar sin artikel på en intervju med en professor på Livsmedelsverket. När det gäller näringsbrist, en av de åkommor många är rädda ska drabba veganer, skriver författaren: *"I andra länder finns det tydligare exempel på vad näringsbrist kan leda till. Bland annat i Egypten och Iran har det hänt att artonåriga pojkar som mönstrat inte varit köns mogna och dessutom betydligt kortare än normalt. Det berodde på att de bara hade ätit spannmål - inget annat."* (Hahne, 950831).

Att vegankosten är ett ämne som detta år hamnar högt på agendan bevisas av att det även debatteras på DN: s debattsida, DN Debatt. Den 27 oktober skriver överläkare Lars Danielsson och dietisten Gunilla Cedermark om att vegankosten kan ge obotliga skador för gravida kvinnor och deras barn. Artikeln fokuserar främst på att man genom denna kosthållning riskerar brist på vitaminen B12, vilket kan ge neurologiska symptom som trötthet, apati, depression och blodbrist. De båda är helt klart skeptiska till vegankost: *"I ett enskilt fall vet man inte vilka följder en extrem kost kan få. Klart är dock att gruppen av människor med vegankost eller motsvarande extrema kost - helt oklart hur stor gruppen är - utgör en definitiv riskgrupp när det gäller skadliga verkningar."* (Danielsson m.fl., 951027). År 1996 nämns det att "engelska sjukan" kan uppkomma på grund av D-vitaminbrist som i sin tur kan uppkomma om man äter vegankost. Rönen om hur näringsriktig vegankosten är har varierat över tid. År 1995 skriver Elsa Hahne en artikel som baseras på uttalanden av professor Åke Bruce på Livsmedelsverket. Han menar att det inte är nyttigare att äta vegetariskt än blandkost. Det spelar ingen större roll om du utesluter kött eller inte, däremot kan det vara farligt att utesluta alla animaliska produkter eftersom det kan ge upphov till brist på vitamin B12 och järn som kan leda till allvarliga skador på nervsystemet (Hahne, 950831).

En artikel som står helt i motsats till dessa rön finns publicerad sex år senare och baseras på en intervju med Gunnar Johansson vid Umeå universitets institution för kostvetenskap. Enligt honom är kött inte en nödvändig del av vår kost och han menar till och med att man kan må bättre utan det. I en jämförelse mellan veganer och blandkostätare visade det sig att 20 procent av veganerna led av järnbrist medan det var 23 procent av blandkostätarna som hade järnbrist. *"Flera olika studier har visat att de som inte äter kött lever längre och att risken för tjocktarmscancer minskar. Dessutom drabbas de inte av hjärt- och kärlsjukdomar i samma utsträckning som andra."* berättar Gunnar Johansson (Hjelm, 010131). Som fastlades redan 1995 menar också Gunnar Johansson att det föreligger en risk att veganer kan drabbas av vitamin B12-brist då vitaminet endast förekommer naturligt i animaliska produkter. Dock säger han att man kan få det i sig i alla fall eftersom många ickeanimaliska produkter är berikade med just B12.

I en del artiklar talas det om att flickor använder den vegetariska kosten eller vegankosten som en bantningsmetod, vilket ses som oroväckande. Ett flertal artiklar knyter samman just ätstörningar och vegankost. Så här låter det i en artikel 1998: *"Ätstörningarna bland skolele-*

ver som enbart äter veganmat har ökat kraftigt i Uppsala kommun - från två-tre om året till femtio i fjol, enligt Uppsala Nya Tidning. De flesta som riskerade näringsbrist på grund av sina kostvanor var flickor mellan 13 och 17 år och strikta veganer, de åt alltså vare sig kött, ägg, ost eller mjölk. De hade skickats till kommunens dietist av skolsköterska." (DN, 980321). I en artikel skriver Hahne (950830) att motiven till att så många unga, och då särskilt unga flickor, väljer att äta "grönt" kan vara flera och att ett av dem antagligen är den antifettreklam som visas i medierna och som gör att flickor får anorexi och ätstörningar.

Men det är som sagt inte bara skepsis och oro som släpps fram i artiklarna även om vi uppfattar att det är detta som utmärker majoriteten av artiklarna i början av tidsperioden. Som nämndes ovan ses kosten av vissa som positiv exempelvis för reumatiker. Det skrivs flera artiklar om att vegankost kan verka lindrande för olika sjukdomar. Förutom reumatism framkommer det att magkatarr, hjärt- och kärlsjukdomar samt allergier kan lindras genom att äta vegankost. I juni 2000 finns det även en artikel publicerad om att vegankost kan skydda mot prostatacancer. Det är bevisat att i länder där man äter mindre kött och mjölkprodukter är också prostatacancer mindre vanligt: "De män som åt en kost helt utan animaliska produkter, alltså vegankost, hade lägre nivåer av proteinet IGF-I som kopplats till prostatacancer i tidigare undersökningar." (Nordgren, 000618). I en artikel hävdar kostchefen Anna-Greta Erlandsson dessutom att många av veganerna blir mer närings- och kostmedvetna än sina jämnåriga. Det framhålls också att veganer inte är som övriga ungdomar när det gäller matintresset. De är ofta betydligt kunnigare och mer intresserade av matlagning (Löfgren, 951228).

En skolöverläkare i Umeå ser den ökade trenden att äta vegankost som en protestform och en fråga om etik och är inte helt negativt inställd: "Jag uppskattar verkligen ungdomarnas engagemang och i mångt och mycket har de rätt. Jag tycker att folk i allmänhet borde äta mindre kött." (Tidholm, 950713). Någon artikel skrivs om hur en person som inte äter mejerivaror och kött kan få i sig kalcium utan att behöva förtära låglaktos- eller laktosfria varor och att behovet faktiskt kan tillgodoses på detta vis.

Under tidsperioden har det också kommit ut flera kokböcker om vegankost. Den femtonde januari 2000 skriver Astrid Johansson om utgivningen av en ny bok för veganer som handlar om näringslära. Boken *Vegansk näringslära på vetenskaplig grund* har givits ut av Björn Petterson, en tjugotvåårig vegan som vill visa att det inte är svårt att leva på vegankost men att det krävs en del kunskap. Författaren till boken har fått pris för att han ökat kunskapen och intresset om vegankost. I oktober belönas Petterson med ett pris ur Lily Johanssons minnesfond för att han hjälpt och inspirerat många ungdomar (DN, 001110).

Upprepade artiklar om skolmaten har också publicerats. En del menar att vegetarianer och veganer inte får specialmat i skolan, andra att maten överlag håller så låg kvalitet att veganer och allergiker riskerar att få bristsjukdomar. I januari 2001 skriver DN att SSU kräver matgaranti för veganer. De anser att det är viktigt att alla elever, "oavsett personliga, etiska eller religiösa ställningstaganden", får en fullgod lunch i skolan (DN, 010125). Det verkar ha pågått en diskussion, både i politiken och i medierna, om garantier för vegetarisk och vegansk mat i skolbispisningen under denna period. Trots detta fann vi en insändare publicerad på "Läsarnas DN" den 8 mars 2001 där läsarens inlägg belyser att dessa förslag och förhoppningar inte nått ut till skolbispisningarna. Nedanstående citat får illustrera den okunskap och det sviktande intresse som verkar råda i en del skolor: "Jag har varit och pratat med skolläkaren,

för det sa 'husmor' åt mig att göra, och min syster har ringt till skolan och pratat med dem, men ändå får jag ingen veganmat. Deras åsikt är att om de gör veganmat blir jag undernärdd, så därför är det tydligen bättre för dem att jag äter sallad varje dag. Såserna för dem som är mjölkallergiker får jag inte äta, för jag är ju inte allergisk." (Nielsen, 010308). Redan 1997 verkar det finnas ett problem med elever som vägras veganmat i skolan: "70 procent av landets gymnasieskolor vägrar servera veganmat till de som vill ha det. Dessa elever får antingen ordna maten själva eller äta potatis och rivna morötter. Motiven för att inte servera veganmat sägs vara att det antingen blir för dyrt eller att det inte blir näringsriktigt nog. Snacka om undantag. Sanningen är att den rätta viljan saknas. Det är en skandal. Ingen ska behöva stoppa i sig något mot ens djupaste övertygelse. Det är ett grundläggande demokratiskt krav." (Orvesten, 970816). Artiklar från det senaste året har inte behandlat detta ämne och problem särskilt ingående.

Politikerna blir veganer

Den politiska händelse som kan sättas i samband med vegandebatten och som fått mest uppmärksamhet torde vara när Göran Persson tillkännagav att han skulle kunna tänka sig att bli vegetarian. Strax innan jul år 2000 publiceras en artikel där Persson för första gången beskriver sitt nya förhållande till kosten: "Jag börjar få svårt för charkuterier. Jag som har älskat sylta, patéer och korv, säger han'. Statsministern kommer inte att ta för sig av syltan och korven på julbordet på samma sätt som förr om åren. Han påverkas alltmer av debatten om djurens rätt och matkvalitet." (Hedström m.fl., 001223). Författarna skriver att Persson tillkännager att han blivit strakt påverkad av Lintons bok, *Veganerna – en bok om dom som stör*, och att han har funderat mycket både som politiker och människa.

Månaden efter, januari 2001, förekommer det ett mycket högt antal träffar på artiklar innehållandes ordet "vegan". Det är naturligtvis svårt att säkra ett samband mellan Perssons uttalande och antalet publicerade artiklar men vi misstänker att de båda fenomenen korrelerar. Tilläggas bör att det denna månad ges 32 träffar jämfört med månaden med näst högst antal träffar februari 1997, med 20 stycken. Perssons uttalande upprör bland annat Hans Jonsson, förbundsordförande i LRF, och i början av januari publiceras en intervju med honom. Jonsson uttrycker sin ilska: "Jag har svårt att bedöma om han försöker locka radikala väljare till partiet, uttalar egna filosofiska funderingar eller om det är del i en långsiktig jordbrukspolitisk strategi. Jag tänker söka statsministern på måndagen för att klargöra det." (TT, m.fl., 010108). Ytterligare ett par artiklar publiceras i direkt anknytning till Perssons uttalande. Han får både medhåll och mothugg för sitt uttalande. DN har valt att skildra hur andra partiledare ser på detta uttalande. Så här säger moderaternas Bo Lundgren: "Jag tycker att det är väldigt konstigt att Göran Persson först vid dryga 50 års ålder börjar fundera över dessa frågor. Det gjorde jag och de flesta andra redan under gymnasiet. Jag undrar vilka andra fundamentala frågor han inte tänkt på. Det kanske är så att statsministern är en helt annan människa än vad väljarna trodde när de valde honom? undrar moderatledaren syrligt." (Stenberg, 010109). I en annan artikel som publiceras samma dag är en av DN: s skribenter något skeptisk till Perssons uttalande och menar att det är ett försök att locka till sig unga väljare (Brorsson, 010109).

En annan politiker som uppmärksammats i ämnet är Birgitta Ohlsson, som 1999 väljs till LUF:s nya ordförande. DN börjar skriva om Ohlsson i april 1999 i och med att hon står som en av kandidaterna till ordförandeposten, som hon till slut får. Så gott som alla de artiklar som skrivs om henne inleds med att hon är både vegan och feminist. I april låter det så här: *"Den som hittills fått flest nomineringar är Birgitta Ohlsson som är vegan, djurrättsaktivist och feminist. Hennes kandidatur är så kontroversiell att det högt inom Luf bedöms att förbundet spricker om blir vald."* (Eriksson, 990411). I augusti ligger fokus också på att hon är vegan: *"Hon är vegan och uttalad feminist, och tror att ungdomsförbundet under hennes ledning kommer att anta en skarpare profil gentemot moderpartiet."* (Jansson, 990806). Ohlsson får även uttala sig om veganer och de aktioner som utförts av så kallade veganer: *Birgitta Ohlsson är också för civil olydnad och är vegan. Hon tar dock starkt avstånd från militanta djurrättsaktivister."* (Samec, 990804).

Eftersom veganer är något som under denna tid är ett hett ämne och det faktum att veganer nog oftare sammankopplas med vänstern kan ha bidragit till att DN väljer att fokusera på att Ohlsson är vegan. Eftersom Ohlsson är både vegan och folkpartist kan det te sig konstigt för läsaren då dessa två attribut inte brukar sammankopplas och det ligger därför något sensationellt över denna kvinna. Ohlsson får ibland även själv uttala sig i DN och vid ett tillfälle skriver hon en krönika om veganer där hon anser att de är en minoritet som diskrimineras. Många skolor vägrar att servera vegankost av olika anledningar, och Ohlsson menar att det måste ändras så att veganer kan omfattas av valfrihet vad gäller kost i skolan (Ohlsson, 980121).

Längre fram i tiden finns en längre artikel publicerad om hur det egentligen gick till när Ohlsson blev vegan: *"Det var en capriciosa. Birgitta Ohlsson glömmen den aldrig Hon var tolv år gammal och satt med sina föräldrar på en pizzeria någonstans i Norrland. Plötsligt såg hon bara skinkan i den feta tomatoströran. - Oj, tänkte jag, det är en gris som ligger på tallriken! Jag som älskade djur och betraktade dem som kännande varelser. Det var sista gången jag åt kött."* (Carlberg, 000805). I samma artikel får Ohlsson också stämpeln *"kapitalistisk vegan"*. Hon väcker mycket uppmärksamhet och verkar av en del också ses som provocerande: *"Hon är rapp i käftan och ber inte om ursäkt för att hon vill ha makt och karriär. Dessutom är hon feminist och vegan. För många är Birgitta Ohlsson, ordförande i Liberala ungdomsförbundet, Luf, en ytterst provocerande person."* (Rydman, 010811). Det faktum att Ohlsson bryter mot alla konventioner gör att hon blir intressant och fascinerande.

Även miljöpartiet har kommit att förknippas med veganer och djurrätsfrågor. Ofta omtalas partiet i djurrättssammanhang till exempel när det 2001 utformar sitt partiprogram där huvudingredienserna är ett förslag om att djurens rättigheter ska tas om hand om en djurskyddsminister samt att den rika världen måste äta mindre kött och bli mer globaliserade. DN skriver följande om miljöpartiets samhörighet med veganer och djurrättsaktivister *"Miljöpartiet har närmat sig de djurrättsaktivister och veganer som vill revolutionera samhället genom att tillerkänna djuren samma värde som människorna."* (Stenberg, 000725). Miljöpartiet verkar ses som mer intressanta och värda att skriva om när det sammankopplas med exempelvis aktivister. Författarna verkar ofta vara av åsikten att det är underligt att ha aktivister i som medlemmar av riksdagspartierna. De flesta författare försöker hålla sig neutrala även om det på debattsidor och lärsidor förekommer åsikter som är strakt för eller emot veganernas och djurrättsaktivisternas förhållande till miljöpartiet och vice versa.

Militanta aktivister saboterar svenska samhället

En stor andel av de artiklar vi läst handlar om en ny form av politiskt engagemang och veganer nämns ofta i samband med detta. Istället för att ungdomar lägger ner tid och engagemang inom den traditionella politiken är det de alternativa icke-partibundna sammanslutningarna som intresserar dem. De nya rörelserna kan bestå av feminister, Attackmedlemmar, anarkister, "reclaim the street-are", veganer och djurrättsaktivister. I en ledarartikel författad i början 2001 står att läsa att en ny dagordning formas från vänster men att partierna står vid sidan av denna politikens pånyttfödelse. Vid bildandet av svenska Attack har globalisering, fattigdomsklyftor och orättvisor kommit på dagordningen. Den klassiska miljörörelsen med fokus på den globala nedsmutsningen, slöseriet med de ändliga resurserna och hälsorisker har fått ett uppsving. De har dessutom fått sällskap av veganer, djurrättsaktivister och människor som månar om sin och djurens hälsa. Författaren menar att de politiska partierna står utanför detta engagemang, men att de nappar när de tror sig ha hittat något intressant som feminism, ekologism, vegansim, eller antiglobalisering. Ledaren anser också att de politiska partiernas fattigdom har sällan demonstrerats så tydligt som nu (ledare, 010109).

Den allra första artikeln, inom den valda tidsperioden, som handlar om att så kallade militanta veganer har utfört aktioner skrivs i november 1994. I artikeln skrivs att ett antal militanta veganer bränt ner några av Arlas mjölkbilar. Aktionsgruppen militanta veganer hade tagit på sig skulden. Artikelförfattaren hade varit i kontakt med Svenska veganförbundet som tog strakt avstånd för händelsen. Detta är början på en uppsjö av artiklar som handlar om demonstrationer och aktioner mot olika företag och institutioner. Av DN att döma sker det en hel del aktioner och sabotage mot olika slakterier och transporeter som kött- och mjölkbilar. Ett stort antal artiklar beskriver just sådana aktioner. Så här låter det 1995: *"Under det senaste året, har flera attacker gjorts mot köttproducerande och köttförsäljande företag i Umeåregionen. Bland annat har bränder anlagts vid Scan Norrlands slakterianläggning. En organisation av militanta veganer misstänks ligga bakom dåden."* (TT m.fl., 951112) Så här skrivs det i januari 1997: *"Natten mot onsdagen brändes ytterligare två kylbilar hos Scan Farmek i Slakthusområdet vid Globen."* (Pettersson, 970109). Det är inte heller helt ovanligt att tidningen rapporterar om aktioner mot institutioner som arbetar med djurförsök. Dessutom skrivs några artiklar om hur personer har fritagit inlästa djur och då främst minkar. Jakt nämns också men betydligt mer sällan.

När det gäller aktioner eller annan civil olydnad är det ofta enbart en part som får komma till tals. Denna part tenderar att vara en myndighet som exempelvis polisen men den kan också utgöras av den "drabbade" parten som minkfarmaren eller ägaren av en påsaffär. Detta förfarande är inte helt ensidigt och ibland får veganerna komma till tals men det upplevs som att dessa får mindre utrymme.

Det verkar råda en viss begreppsförvirring då förövarna benämns på tre olika sätt i texterna. Ibland skrivs det att det är en vegan som utfört något, en annan gång benämns förövaren som militant vegan och en ytterligare annan gång talar man om en djurrättsaktivist.

Detta trots att artikelförfattarna syftar på samma typ av förövare. "Vegan", "militant vegan" och "djurrättsaktivist" är skilda begrepp men i DN görs inte alltid en skillnad mellan begreppen. I en artikel från april 1999 använder man i samma artikel alla tre begreppen när man rapporterar om att Säpo ska skärpa sin bevakning och sina handlingar mot vissa grupper. I ingressen står följande: *"Ny strategi mot djurrättsaktivister. 'Sabotagen trappas upp.' Säpo vill ha ansvaret för samordnade motaktioner i hela riket."* Längre ned står följande: *"Nu vill man använda samma metoder mot militanta veganer och miljöaktivister typ Greenpeace"*. Ytterligare ett par rader går följande att läsa: *"Mest varje vecka rapporteras veganhot mot pälsbranschen och mot veterinärer och forskare som använder försöksdjur."* (Johansson, 990421). I slutet skriver artikelförfattaren om hur många så kallade vegandåd som utförts i Sverige. Detta är ett exempel på att de olika begreppen används för att beskriva samma människor och att de ibland används om vart annat i samma text. Det är inte alltid så att en djurrättsaktivist är vegan och framförallt inte tvärtom. Ändå tillskrivs dessa personer liknande egenskaper, vilket ofta gör att veganerna hamnar i dålig dager.

Under 1997 verkar det som om "veganerna" börjar ses som ett större hot mot samhället. DN berättar att lokala polismyndigheter trappat upp bevakningen av veganer. Man kan läsa att polisen i Kalmar försöker att kartlägga veganer eftersom dessa ses som ett hot. Tidningen redovisar även att JO (Justitieombudsmannen) inte kommer att ta ställning i frågan om det är rät eller fel att kartlägga veganer i Kalmar. Enligt DN kommer även polisen att införa en hårdare bevakning av veganerna. Så här skriver Kaa Eneberg den 20 april 1998: *"Polisen har i vinter kartlagt djurrättsaktivisterna och klassar ett tjugotal av dem som 'terrorister.' Det har skett via polisens underrättelsejänst. Enligt Kjell Nilsson, underrättelseansvarig i Västerbottens län, räknar man med en ökad verksamhet mot universitetets djurförsök under våren och sommaren."* (Eneberg, 980420). Även i denna artikel omnämns veganerna som djurrättaktivister och båda får i artikeln stämpeln terrorister.

DN publicerar dessutom ett flertal artiklar som handlar om Säpos kartläggningar av veganer och hur många brott denna skara av människor står för varje år. DN sammanfattar Säpos årsrapport 1997 och enligt dem menar Säpo att högerextremister inte längre ses som samma hot mot samhället som de tidigare gjort. I stället riktar man in sig på extrema miljöaktivister och extrema veganer. DN skriver att Säpo hävdar att dessa grupper har stått för skadegörelse för miljontals kronor och att de därför ägnats större intresse (Lindstrand, 971115) Man presenterar även nya teorier om veganernas brott där Säpo menar att veganer i framtiden kommer att rikta sina brott mot individer snarare än institutioner som man gör nu. Enligt en artikel 1998 skriver Säpo i sin kommande rapport att brott utförda av veganer ökat kraftigt mellan 1996 och 1997. År 1999 skriver DN att Säpo menar att miljöaktivister och veganer nu kan ses som ett konkret hot mot samhället. Genom artiklarna ges läsaren uppfattningen av att veganer är kriminella och ett hot mot samhället. Det förekommer sällan i artiklar i dessa sammanhang att dessa militanta veganer endast är en liten del av Sveriges veganer.

Efter 1999 publiceras inte många artiklar om aktioner med veganfokus. Däremot nämns veganer i flera stora händelser med annat fokus. I början av år 2000 ockuperade ett trettiotal ungdomar ett hus i Linköping. De krävde ett ungdomens hus och hade utrustat sig med yxor, slangomber och molotovcocktails. Kriminalinspektör Lars Ove Wennblom som kart-

lade husockupanterna menade att många av ockupanterna rekryterats ur militanta veganrörelser. Artikeln verkar ha snett fokus då man talar om veganer istället för det kriminella i handlingarna.

Även när man skriver om Göteborgskravallerna i samband med EU-toppmötet 2001 görs vissa sammankopplingar mellan demonstranter och veganer. En av dem som skall demonstrera intervjuas när han står i ett kök och lagar pannkakor för veganer. Även i en annan artikel som handlar om Göteborgskravallerna beskrivs en kille som ska laga veganmat: *"22-åriga Kristofer Korovessis har precis klarat sig undan polisens avspärrning på Järntorget, och är tillbaka på skolan för att hjälpa det holländska veganköket Rampenplan att laga soppa till de demonstranter som finns där."* (Johansson m.fl., 010903). Det verkar som att det är viktigt för författaren att framhäva att det rör sig just om veganer. Begreppet verkar brukas för att bygga en stämning. Bilden av demonstranterna måste späs på och där får "vegan" fungera som detta verktyg. Men det verkar inte som att artikelförfattaren är den enda som gör kopplingen. I en senare artikel kritiserar en av demonstranterna polisen för att ha kallat dem för "idioter" och "veganjävlar" och uttrycker detta förfarande som förkastligt.

Efter den elfte september och terrorattackerna i New York och Washington diskuterades nya lagar inom EU för att bekämpa terrorismen. Det skulle gå snabbt och människorättsorganisationer varnande för att viktiga rättigheter, som yttrande- och demonstrationsfrihet, kunde hotas i brådskan att få de nya lagarna på plats. De nya lagarna skulle kunna komma att inskränka legitima demonstrationer och opinionsyttringar, menade kritikerna. Motståndarna kritiserade även förslaget att *"stöd till en terroristgrupp skulle bli ett brott"*. Om förslagen i helhet säger de såhär: *"Då får man en politisk debatt om veganer och Reclaim the Street i stället för om Usama bin Ladin. Det innebär att man får en bristande legitimitet för instrumentet."* (Hedström, 011008). Artikeln kan upplevas till fördel för veganerna. Det är viktigt att demonstrationsfrihet och yttrandefriheten bibehålls i Sverige och författaren framhäver detta.

I början av tidsperioden är nyheterna om veganerna inriktade på enskilda och småskaliga aktioner, exempelvis sabotage av SCAN-bil eller utsläpp av minkar. Efter hand skildras veganerna mer och mer i större och annorlunda sammanhang. Veganerna skildras, till skillnad från innan, tillsammans med andra typer av aktivister och deras engagemang begränsas inte längre till att gälla endast djuren.

Ungdomar tillåter inte kroppslig njutning

I ett flertal artiklar i början av tidsperioden sammankopplas veganer med straight edge-rörelsen i norra Sverige och främst Umeå. Straight edge-rörelsen som från början av nittio-talet och några år framåt fick ett starkt fäste i Umeå sammankopplas också med hardcore-musiken eftersom straight edge är ett levnadssätt som skapades av hardcore-scenen i USA. Alla hardcoreband är dock inte straight edge. Det huvudsakliga budskapet i straight edge-rörelsen är att hålla sig skärpt och inte låta den kroppsliga njutningen ta kontroll över sinne- na och därför undvika att förtära "gifter" som kött, koffein, tobak och alkohol och vissa fall även amoraliskt sex. Straight edge-rörelsen kopplas ofta ihop med veganer, eftersom alla som är straight edge även är veganer, dock inte tvärtom.

Ett flertal reportage om festivaler eller konserter med hardcoreband ger liknande beskrivningar av tillställningarna. Publiken beskrivs så gott som alltid som sansad, mager och det betonas även att ingen dricker eller röker. *"När Biohazards står på scenen stagedivlar killar hela tiden, ungefär som på vilken konsert som helst. Men här är både de som dyker och de som tar emot nyktra. Några ligger ovanpå publiken länge, slår kullerbyttor över havet av armar och ingen är i närheten av att slå sig"* (Block, 970223). En annan beskrivning låter så här: *"Bergslagsrocken måste vara en Hem & skolarepresentants våta dröm. Tack vare straight edge-trenden är i stort sett ingen av de närvarande berusad i någon större utsträckning. Det är det som är så märkligt. Bland annat."* (Tidholm, 950530). Artikel-författarna verkar förtjusta i dessa annorlunda människor. Det blir sensationellt med ungdomar som inte beter sig som "vanliga" tonåringar.

Hardcorebandet Refused är under samma tid väletablerat i såväl Sverige som i USA. Bandets sångare, Dennis Lyxén, utses av många av artikelförfattarna till straight edgerörelsens, men även veganernas, talesman och ansikte utåt. När det görs reportage om veganer får Lyxén allt som oftast uttala sig. Lyxén får under denna period ge veganerna och den nya rörelsen ett ansikte.

Genom den sammankoppling mellan veganer och straight edge-rörelsen som görs i artiklarna ges generellt en positiv bild av veganerna. Sammankopplingen mellan straight edge och veganer kan på så sätt ses som positiv för veganerna i allmänhet, trots att långt ifrån alla veganer är straight edge. I artiklar av detta slag talas det mindre ofta om utförda aktioner mot företag och liknande. Skildringen som ges förmedlar snarare bilden av veganen som en lugn person med genomtänkta och starka värderingar. En bild som dock ligger nära bilden av en fundamentalist och ur ett sådant perspektiv kanske bilden inte kan sägas ses som positiv för veganerna. Den bild som ges av veganen i samband med straight edge-rörelsen är ganska annorlunda än den som ges av veganen i samband med aktioner. Och den skiljer sig också från bilden som ges av äldre veganer. Även om båda grupper verkar leva "hälsosamt" konnoterar de olika stereotyperna helt olika bilder och den unga straight edge veganen skildras som betydligt "hippare" än den äldre veganen.

Bör djuren få rösträtt?

Hösten 1997 inbjöds den kontroversielle filosofen Peter Singer till Sveriges riksdag för att tala om djurrätt. En inbjudan som talman Birgitta Dahl senare måste återkalla. Singer är av åsikten att gränsen mellan djur och människor är relativ i moraliskt hänseende, och med lidandet i centrum vill han höja djurens status. Hans åsikter blir kontroversiella om man aktualiserar dem tillsammans med exempelvis dödshjälp och abort. Linton återger ett utdrag från Singers bok "Praktisk etik": *"Att döda ett handikappat spädbarn är inte moraliskt jämförbart med att döda en person. Ofta är det inte alls fel."* (Linton, 2000:74). Åsikter som dessa fick först och främst svensk handikapprörelse att uppröras men de var långt ifrån ensamma. Många var upprörda över de idéer som Singer förmedlade. Det ledde bland annat till att Singer aldrig fick hålla sitt föredrag i Riksdagen. Genomgående i artiklarna verkar det som att de som får uttala sig och de som skriver artiklarna inte tagit del av hela budskapet. De verkar uttala sig angående enstaka, lösryckta åsikter.

All den uppmärksamhet som skapades kring Singer och dennes åsikter ledde till att djurrätt blev ett ämne som kom att diskuteras och debatteras i medierna 1997. Detta märks inte minst i Dagens Nyheter. Redan i januari innan Singer kommit till Sverige får djurrätsfrågan och moralfilosofi utrymme på DN Debatt. Folke Tersman (970116), universitetslektor i praktisk etik, skriver ett inlägg som en kritik på den krönika som Leif Zern skrivit i DN vid ett tidigare tillfälle (970111). Tersman kritiserar att Zern anser att de idéer som veganerna bygger sitt engagemang på i grunden är människofientliga. Han menar dessutom att Zern angriper Singer på felaktiga grunder.

Det förs sedan en debatt mellan ett antal personer om humanism och veganism. I början av februari, närmare bestämt den nionde, skriver Singer själv ett inlägg på DN: s begäran eller förfrågan. Singer menar att vår behandling av djur är ett exempel på "artism", en moraliskt oförsvarlig diskriminering av varelser av annan art. "Artism" är likvärdigt med rasism och Singer tar därför avstånd från såväl köttätande som djurförsök. Singer utgår ifrån att en individs värde kommer av hennes förmåga att känna välbefinnande och smärta eller lidande. Så uttrycker han sig på DN Debatt: *"Alla kännande varelser har intressen, och oavsett om de tillhör vår art eller andra arter bör vi respektera deras intressen."* (Singer, 970209). I debattartikeln skriver Singer mycket om humansim, ett begrepp som Singer blivit anklagad för att gå emot. Han håller dock inte med och avslutar sitt inlägg som följer: *"Humanismen har rivit barriärer mellan människor. Dess främsta insats är att den har utvidgat kampen mot lidande var än detta förekommer, utan hänsyn till ras, klass eller nationalitet. Kanske återstår en ännu större insats. När omsorgen en gång vidgats till att gälla alla varelser av vår art, då är det ett enkelt logiskt steg att också ifrågasätta gränsen mellan arterna. En gång ska humanismen överskrida den gränsen, och därigenom överskrida sig själv. Den kommer att bli inte "humanism", utan omsorg om alla kännande varelser. Veganismen och djurbefrielsen bygger på humanismen, slår vakt om dess insatser, men går utöver den."* (Singer, 970209). Att de motstridiga parterna får uttala sig i DN visar på att tidningen vill förmedla båda sidorna i en konflikt. Detta ska leda till en neutralitet från DN:s håll och att situationen blir mer nyanserad.

Trenden att diskutera djurrätt och etik märks också på att det görs ett längre reportage och intervju med Torbjörn Tännsjö, professor i praktisk filosofi, och precis som Singer är utilitarist, vilket betyder att man menar att ingenting har ett värde i sig, det är bara konsekvenserna som räknas. En handling är god om den ger ett gott resultat. Man bör välja att göra det som ger största möjliga lycka åt så många som möjligt. Så här avslutar artikelförfattaren reportaget: *"I höstas jämförde han djurfabrikernas grymhet med Auschwitz. Accepterar vi förtryck av djur ligger det nära till hands att betrakta utvecklingsstörda och senildementa som lägre stående människor, menade han. Det stärkte de militanta veganerna."* (Öhström, 970330).

Även bland DN:s läsare märks ett intresse för att diskutera djurrätsfrågor och veganer. Ämnet har således kommit upp även på medborgarnas dagordning. Under hela 1997 och delar av 1998 förs det på "Läsarnas DN", en debattsida där "vanliga" människor tilläts debattera, diskussioner i ämnet. Såväl ståndpunkter och argument skiljer sig åt. Så här kunde det låta på "Läsarnas DN" i november 1997:

"Veganism handlar inte om att vilja reducera människovärdet. Det handlar om att vilja leva ett liv utan att utnyttja och döda andra kännande varelser (inklusive människor!), och att kämpa för ett samhälle fritt från detta förtryck." (Jaatinen, 971104)

"Jag som människa och kristen har inga svårigheter att äta så kallade likdelar, som veganerna kallar det. Och som stöd vill jag citera Första Moseboken 9:2-3. "Och må fruktan och förskräckelse för er komma över alla djur på jorden och alla fåglar under himmelen. Jämte allt som krälar på marken och alla fiskar i havet må de vara givna i er hand. Allt som rör sig och har liv skall ni ha till föda, som jag har gett er gröna örter så ger jag (Gud) er allt detta." (Willén, 971118)

"Att äta kött är inte etiskt försvarbart utan ett uttryck för djungelns lag "att äta eller ätas". Låt oss i stället om möjligt leva efter kärlekens och humanismens lag "att leva och låta leva". Låt oss aldrig acceptera dödande av djur som något naturligt." (Norberg, 971104).

Citaten ovan visar på olika åsikter läsarna har. Självklart är det svårt att uttala sig om vilka åsikter som *inte* fått komma till tals på *Läsamas DN* men det upplevs som att båda sidor av problemet tas upp.

1997 får således diskussionen om veganer ett nytt fokus, nämligen vilken filosofi och vilka tankar som ligger bakom vissa veganers och djurrättaktivisters ståndpunkter. Och debatten och diskussionerna om filosofin fortgår. År 2000 inleds en diskussion kring den sydafrikanske författaren J M Coetzee som fick Bookerpriset för sin roman *"Disgrace"* som diskuterar människans hantering av djur. Han har även skrivit boken *"The lives of animals"* vilken också finns omtalad i DN. I november samma år finns en lång artikel om djurrättsfilosofin publicerad, som behandlar Peter Singer, Tom Regan och Ingemar Nordin och deras tankar. Den 30 april finns ännu en recension av den numera översatta *"Djurens liv"*, och artikelförfattaren menar att Coetzee använder andra verktyg än övriga djurrättsfilosofer. Intresset för filosofin verkar vara stort och en del artikelförfattare är positiva till litteraturen och menar att det finns en påverkanskraft i dessa.

Nyligen finns några artiklar publicerade där författarna menar att orsaken till att vi söker oss till filosofin går att finna i att vi lever i en så pass orolig värld och behöver en djupare mening med livet. Filosofierna upptar under senare tid mindre plats men ändå finns det ett intresse som då det publiceras enstaka artiklar då och då.

Även Per Svensson, Kvällspostens chefsredaktör, har gett ut en bok på området. Boken *"Musse är ingen mus"* behandlar veganer och djurrättsfilosofin och recensioner av denna ges vid olika tillfällen. Att en chefredaktör för en stor kvällstidning ger ut en bok rörande detta tyder på att det finns ett intresse och engagemang i frågan. En svensk författare vid namn Lisa Gålmark har givit ut boken *"Djurrätt. En fråga om frihet, jämlikhet och solidaritet"* samt en kokbok för veganer, *"Vaddå vegan?"*. Information om att Lisa Gålmark tillträtt som kulturredaktör för den nya vänstertidningen *Stockholms Fria Tidning* och lämnar tidsskriften *"Djurens Rätt"* värderas som en nyhet av DN, och hennes böcker har omtalats i flera sammanhang och artiklar.

Det verk som fått mest uppmärksamhet i medier och i politiken verkar vara *Veganerna – En bok om dom som stör* skriven av Magnus Linton år 2000. DN har med flera artiklar uppmärksammat både boken och författaren bakom texten. Det har också bidragit till en rad andra artiklar på vegan- och djurrättsområdet. Det är exempelvis utifrån Lintons bok som statsminister Persson börjar fundera och uttala sig om veganer och djurindustrin. Den 19 juli 2000 ges en recension av boken. Dagarna före och efter recensionen ses en ökning av antalet artiklar med veganer och djurrätt i fokus eller periferi. Recensenten är överlag positivt inställd till boken och tycker att den är ett viktigt inslag i dagens debatt. Så här skriver

han: *"Här fyller Magnus Lintons reportagebok, 'Veganerna - en bok om dom som stör', ett tomrum. Den rappt skrivna boken blandar reportage och essä på ett sätt som både skapar närvaro och ger möjlighet till eftertanke."* (Löfgren, 000719). Dagen efter recensionen får Linton själv komma till tals på DN Debatt. Där skriver han att han anser att DN hycklar inför läsarna när de på ledarsidan skriver om hur vidriga djurförsöken på ett antal katter på Karolinska institutet är. DN har tidigare deltagit i protester mot djurförsöken på katter där en forskare skulle sy ihop ögonen på kattungar. Linton menar att man borde se till vilken nytta försöken gör och att man borde se hur många som gynnas av det i förhållande till hur många som skadas av det, först då kan man värdera det. Han menar att DN och andra istället borde rikta fokus mot köttindustrin och det storskaliga lidande som denna bransch orsakar. Linton menar att DN i detta fall har ställt sig på de militanta veganernas sida och försvarat dem. Att författaren av en bok om veganer gör ett sådant uttalande torde förvåna många läsare.

Galna ko-sjukan har härjat i världen de senaste åren. I början av 2001 rapporterades många fall vilket ledde till att fler förändrade sin syn på djuren, jordbruket och den egna kosten. Det rapporteras om att fler blivit vegetarianer, veganer eller har slutat att äta nötkött. I artikeln *"politiken är galen – inte korna"* (Alfredsson, 010525) går att läsa om Matz Hammarströms uttalanden på Miljöpartiets kongress i Luleå. Matz Hammarström: *"Det är kortsiktighet och profithunger som styr. Hur kan man annars komma på tanken att göra vegetarianer som kossor till kannibaler genom att utfordra dem med deras egna nedmaldade släktingar?"* (Alfredsson, 010525). En krönika kopplar också samman galna ko-sjukan och veganism, samtidigt som författaren skriver om naturens hämnd: *"En intressant fråga är varför den kommer just nu, trots att larmen om stressat kött och vanvettigt jordbruksstöd duggat tätt i så många år. Det enkla svaret är förstås att det beror på farsoterna, naturens hämnd. Galna ko-sjukan har alla ingredienser som behövs för att skrämja slag på den moderna människan, inklusive skuldkänslan över att fridfulla idisslare gjorts till kannibaler. Även mul och klöv-sjukan kan skrivas på jordbrukspolitikens och de långa transporterens konto."/.../ "En förbisedd förklaring till kokrisen är just ökad köpkraft. Aldrig förr har så många människor haft så många euro att spendera. Med välståndet kommer hälso- och moralfrågorna, också kring hur korna har det innan de förvandlas till filé Mignon. Det är bara mätta barn som blir veganer."* (Ekdal, 010304). Uttalanden som sätter veganism i samband med galna ko-sjukan torde gynna veganer och vegetarianer. Även en annan författare ser problematiken kring galna ko-sjukan som att vegetarianerna och veganerna har fått vatten på sin kvarn: *"Samtidigt som nya fall av BSE rapporteras från Tyskland och Italien kommer bilder från Sverige som avslöjar att vår djurhantering inte är vad den utgivit sig för att vara. Djuren blir inte djurvänligt behandlade. Kycklingarna bryter vingarna på sina korta livs löpande band. Veganerna behöver inte längre vara militanta; nu när den breda allmänheten också upptäckt hur djuren har det lär fler än statsministern bli tveksamma till kött och syltor."* (Öhrström, 010210). Debatten om veganer fick ett nytt fokus med galna ko-sjukan. Kontentan av en del inlägg och artiklar är att vårt köttätande skulle slå tillbaka mot oss. Det rätta skulle vara att sluta äta kött. Veganerna knäpper köttätarna på näsan med "ha, ha, vad var det vi sa".

Kungen störs av "småtarzan" i skogen

Några få artiklar i analysmaterialet har handlat om veganism och jakt, dock är de inte ett större antal. Främst förekommer ordet vegan i samband med aktivister som försökt avbryta

och förstöra för jaktlag, bland annat kungens jakt. *"Kungen kallade deras aktion idiotisk och förklarade att man inte kan ha 'småtarzan med Allan-komplex' springande omkring i jakten hur som helst. Kungen sköt en sextagare under jakten."* (Brattberg, 991023). Det blir inget större eko i artikel-materialet efter detta uttalande.

Debatten om jakten verkar vara förhållandevis lugn och sansad. När en av parterna uttalar sig är det ändå under "städade" former. En insändare skriver att han som jägare suttit i samtal med en vegan, och att de var ense om förvånansvärt många punkter. Båda ansåg att djuren skulle lida så lite som möjligt, och att en älg säkert skulle föredra att bli skjuten framför att dödas av en flock vargar (Alm, 010112). Jägaren verkar förvånad över att det inte uppstått någon konfliktsituation mellan de båda. Likaså blir vi förvånade över att debatten om ämnet inte varit hetare i tidningen. Kanske förs den huvudsakliga debatten på annat håll.

Vad det gäller päls och pälsdjur har det skrivits något mer. På s-kongressen hösten 2001 diskuterade socialdemokraterna med Margareta Winberg och Jan Emanuel Johansson i spetsen ett förbud mot pälsdjursuppfödning. Både England och Holland hade antagit ett förbud och många socialdemokrater ansåg att det var dags att gå samma väg i Sverige. Frågan fick stor uppmärksamhet och en del träffar på sökordet "vegan*" behandlar detta. På DN Debatt skriver en artikelförfattare att köttindustrin är en viktigare prioritering och att veganism är en strävan. Enligt henne skriver Margareta Winberg att veganism skulle vara antihumanistisk, och ställer sig oförstående till detta påstående (Lindquist, 011008).

Andra är också kritiska mot förslaget: *"I dag har terroristerna nått sitt mål: socialdemokraterna, med Margareta Winberg i spetsen, föreslår att pälsdjursuppfödning skall förbjudas i Sverige. Budskapet till veganer och djurrättsterrorister är glasklart: fortsätt att spränga, bränna, slå och hota, till sist får ni som ni vill."* (Brännström, 011122). En relativt ny artikel från sommaren 2002 är starkt kritisk till pälsfarmning och välkomnar förbudet, som dock verkar bli försenat. Artikeln behandlar den "jobbiga sidan av uppfödningen" och författaren är inte bara kritisk till behandlingen av djuren utan även det resursslöseri som farmarna bidrar till. *"Den är en länk i en näringskedja som man inte behöver vara militant vegan för att uppfatta som bisarr: större delen av den fisk som tas upp ur den utfiskningshotade Östersjön mals till djurfoder, av vilket en betydande del går till pälsdjur som föds upp under plågsamma former för att slutligen bli kragar eller piffiga detaljer på designerstövlar. Av de 223 000 ton som svenska fiskare landade år 2000 förvandlades 180 000 ton till djurfoder."* (Mathlein, 020728).

Vi får intrycket av att många av artikelförfattarna i DN verkar driva djurrättsfrågan. De uttalar sig till djurens fördel och de verkar känna stark empati när det gäller djurförsök och päls. Men när det gäller att ta avstånd från köttindustrin är de inte lika överens. Vi tror att det är svårare att ställa sig kritiska till något som berör en direkt, i vardagen, och något som man själv bidrar till.

”Vegan” som språklig konstruktion

I kapitlet som följer kommer de artiklar som vid en första anblick inte verkade relevanta i den mening att de inte handlar om veganer att analyseras. Artiklarna som materialet nedan bygger på har veganer i periferin men trots detta är det av största vikt att analysera *hur* dessa finns omtalade här.

När artiklarna behandlar veganer verkar många artikelförfattare ha en stereotyp bild av veganen, dennas livsstil och dess attribut. Det är i alla fall inte sällan stereotyperna skildras. En del författare använder också veganer och veganism i ett metaforiskt sammanhang och uttrycket får då stå som en bild och en gestaltning av en känsla eller upplevelse. I undersökningsmaterialet, de 689 artiklarna, finns som vi tidigare nämnt en stor del artiklar vars fokus inte ligger på veganism, veganer eller till dessa relaterade ämnen. Ordet ”vegan” verkar ibland nämnas enbart i ”förbifarten”. Men vi är inte av åsikten att så är fallet. Det finns antagligen en tanke bakom och det är inte alls oviktigt att studera hur veganen finns omtalad i dessa artiklar som inte verkar relevanta vid en första anblick. Det talar för det första om att veganism och veganer är etablerade uttryck, att de finns med i författarnas begreppsfär men också att det finns med på den offentliga agendan då inga närmare förklaringar ges. Artiklarna visar oss också *hur* veganerna är omtalade. Käserier genomsyras ofta av en viss ironi, inte enbart mot veganer. Här tillskrivs ofta veganer negativa attribut och det skämtas på deras bekostnad. I ett metaforiskt sammanhang får vegan fungera som en motpol till exempelvis en köttätare. Polemiken är så tydlig och stark att det inte behövs närmare förklaringar när de två motpolerna konfronteras. Uttrycket ”inget för veganer” får symbolisera att något som är negativt för veganen är mycket positivt för köttätaren, eller den ”vanliga” människan.

Käserier kallar veganer knasiga

Flera käserier behandlar veganer och veganism. En av författarna på Dagens Nyheter vid namn Salomon Schulman skriver ofta om veganer i de återkommande ”Salomons blomster”. Schulman är barnläkare från Lund samt författare. Följande citat, skrivet av Schulman, får illustrera veganen som utmärkt och tård, men också djurens och människans förhållande och vad som kan hända om vi ”förmänskligar” djuren. *”De enda som är kvar i buren är de stackars djuren. Varför lämnar Amnesty över godbitarna åt tärda veganer? Dessa drastiska asketer kommer ändå aldrig att göra något kul för oss som vet att engagera oss för de förtryckta. Tänk er själva en soaré för sälens väl, en själlös föreställning på en övergiven minkfarm: utan strålkastare, utan Wolff och Skansen-Hasse. På podiet defilerar i stället befriade djur; de morrar och knorrar, brummar och brölar. Och publiken ger sitt stormande bifall med knotiga krattor, utstöter gälla glädjevrål och visar tänder i pur förtjusning”* (Schulman, 981111).

”Vart skall en vällusting som jag ta vägen? Vad kan jag ta mig till när tarmen inte längre älskar mig? För två skalpund kött hade jag kunnat ge mitt liv. Inte sjutton kan jag bli vegan och bita i gräset som en annan kviga?” (Schulman, 990807)

Det går också att iakttä en viss ironi vad gäller makthavares förändrade kostval. Nedanstående citat anspelar på när Göran Persson uttalade sig om att han fått svårt för charkuteri-

er och "rött" kött. Schulmans kåseri är publicerat knappt två månader efter Göran Perssons första tillkännagivande om sin förändrade uppfattning om en köttfri diet och om människor som mer eller mindre anammat denna, alltså veganer inkluderat. Kåseriet hänsyftar även på galna ko-sjukan och den utbredande epidemin som drabbat flera länder.

"Rösten gick upp i falsett när han med saknad talade om innanlår, tournedos, ryggbiff och T-benstekar. Av hans otadliga minne att döma hade han inte drabbats av den galna sjukan, vilken likt syfilisens tredje stadium marterat en tidigare generation av hans samhällsklass för vilka köttets lust lockade mer än själens obotliga ensamhet. Nu sitter statsministrar, kirurger och kungar vid sina fina middagar och petar i det mörra köttet, medan de likt gläfsande ulvar söker röva sina döttrars smaskiga veganbiffar, när de kommer hem från sina mäktiga bjudningar. I denna uppochnedvända värld vi lever i går maktens Pagot-sky och Barnevik till Attac, Persson snackar persilja och Schyman talar med Gud." (Schulman, 010218).

I ett annat kåseri verkar författaren inte instämma med de som värnar om alla djurs lika rätt till ett liv. Här skriver hon om det gångna året 1999 och kommenterar veganerna och deras ideologi. *"Välkomna till 1999 - Kvalstrets år, enligt vegansk tideräkning Att värna om dessa små djurs livsmiljö kunde bli en mission för den smålöa falangen av militanta veganer."* (Kajsa O, 990102).

Schulman verkar i ett kåseri se veganrörelsen som en slags "terapi-grupp" där deras handlingar endast har en terapeutisk effekt på dem själva, när syftet är att påverka andra och världen till förändring. *"Det är både med veteranens vemod och vederbörliga distans jag betraktar dagens demonstranter, när de tafatt riktar sitt agg mot alla förhatliga despoter. Vem kan i sitt stilla sinne inbilla sig att de hårdhärtade låter sig skrämmas av ett gäng glosögla veganer utrustade med artspecifikt frambett?"* (Schulman, 010610).

I ett kåseri om ishockey driver kåsören "Skott" med föreställningar, och målar upp en illustration om att sätta spelare och domare i burar. I kåseriet får man intrycket av att de skall vara i burarna och förtjänar detta – den som släpper ut dem begår ett fel och förstår antagligen inte bättre. *"Bredvid ringen ställs sopcontainrar för miljövänlig sortering av kvarlevorna efter spelarna. Den randiga containern är för domarna. Risker för att militanta veganer ska släppa ut spelare och måldomare ur deras burar måste beaktas."* (Skott, 990520).

En annan kåsör är den så kallade Kajsa O som också skriver om veganer i en del av sina kåserier. I ett kåseri behandlas bland annat fåret Dolly och Kajsa O menar att uppmärksamheten och personifieringen av Dolly gör att den principiellt viktiga diskussionen om genteknik kommer i skymundan. I citatet får veganerna bära skulden och dessa människor beskrivs även i ironiska och nedlåtande termer: *"Nyheten om Dolly måste vara en oerhörd provokation för alla brittiska veganer. De är känsliga själar, så till den grad att de avstår från att äta honung eftersom de inte vill stödja bislaveriet. Hur ska de försvara Dolly? Ska de kidnappa, förlåt, lamnappa henne?"* (Kajsa O, 970301). Med samma ironi och med samma betoning på hur extrema och annorlunda veganer är beskrivs de, av en annan kåsör, i följande citat som ingår i ett kåseri från 1998: *"Vid ett livsmedelsföretag i Mellansverige fick man häromveckan in en rätta, vilket inte är speciellt ovanligt i den här branschen. Men den här rätten var ovanligt stor och svärfångad, den gick varken i fällan eller åt utlagt gift. Efter mycket funderande kom dock en person på lösningen. - Enkelt, vi skickar efter några militanta veganer, så kommer de hit och släpper ut den!"* (Tysta Mari, 981108).

Ibland ges man som läsare uppfattningen att veganer absolut inte är något som man vill förknippas med. Tobias Berggren skriver i ett kåseri om när han 1954 jobbade tillsammans med sin bror som smådräng på en bondgård i Halland. Han använder ordet "vegan" som något som han absolut inte vill sammankopplas med, ja som något pinsamt: *"Det var kalvar, kvigor, kossor, stutar och grisar. Grisarna var de intellektuella, det vill säga nyfikna. Vi iakttog dem noga. Vi förstod varann. Vi kunde till och med känna igen deras skrik. Här borde jag sluta. Annars kunde man tro att jag är vegan eller nåt ännu värre. Ånej! Isterband, o isterband . . . !"* (Berggren, 970518).

En majoritet av de kåserier som nämner veganer gör det på negativt eller nedlåtande sätt. Vissa kåserier framställer dock veganerna i en mer positiv dager. Följande citat är ett exempel där köttätare framställs i dålig dager medan veganer och vegetarianer gestaltas i positiv dager: *"Nu i de militanta veganernas tid tycks köttätarna märkligt passiva. Annars kunde man väl tänka sig att de skulle träda fram och hävda sin rätt och sin passion för det animaliska. Men icke. Köttätandet tycks ske slentrianmässigt och tämligen likgiltigt. Relativt smaksvaga produkter som fläskfilé eller färs verkar stå högt i kurs; inälvsmat, fågel och vilt dukas alltmer sällan upp hos gemene man. Det är som om köttätarna önskar det anonyma - det som inte påminner om att kött faktiskt kommer från djur. Ur den synvinkeln kan man tycka att vegetarianerna är mer rakryggade."* (Linder, 970425).

"Inget för en vegan" och andra metaforer

När ordet vegan används som en metafor kan det vara för att beskriva två motpoler som blir så tydliga att läsaren skall förstå orimligheten i att sammanföra dessa. Uppsatsförfattarna tror dock inte att dessa uttryck är väletablerade i dagsläget, ändå är det metaforiska glasklart för läsaren. Nedan presenteras några citat som beskriver just detta. *"Att som konstnär sitta i styrelsen för Moderna museet är att som vegan sitta i styrelsen för ett slakteri. Härmed ställer jag min plats i Moderna museets styrelse till förfogande." Det skriver konstnären Dan Wolgers i ett brev som nådde kulturminister Marita Ulvskog på fredagen.* (Eriksson 010120). Ett annat citat låter så här: *"Att snacka Leno med Letterman är som att snacka recept på köttgrytor med en militant vegan."* (Nyström, 000527).

När någon beskrivs som att tycka synd om djuren eller att reagera när de far illa kan det i något negativa ord i ett kåseri låta såhär: *"Kålbåten kom till undsättning med skummet yrande runt bogen och en häv i ett höganäskrus om halsen. Ett barn kastade häven i roddbåten och paddlade ett lyckligt ärevarv. Mormor lyfte med möda upp en mindre val i häven. Väninnan bleknade och förvandlades hastigt till militant vegan. - Släng i den! ropade hon förtvivlat. Rädda den!"* (Lotta, 970521). I en filmrecension av *Flykten från Hönsgården* är "vegan" använt på liknande sätt, och i, vad uppsatsförfattarna anser, "fel" sammanhang. *"Fram till dess är 'Flykten från hönsgården' en ganska otäck film - inte bara för de minsta, som tydligen kan komma att skrämmas till att bli fullfjädrade veganer - utan även för en mer härdad och ålderstigen biobesökare."* (af Geijerstam, 000818).

Det är inte enbart negativa konnotationer när "vegan" används i ett metaforiskt sammanhang. En recension av musikartisten Mobys nya skiva ser ut så här: *"Man kan säga mycket om Moby, inte bara goda saker, men ingen kan förneka att han alltid är sevärd. Energin och attacken är konstant på maximal nivå och det är fullständigt omöjligt att inte smittas. På skiva kan hans dansmusik trampa ganska mycket vatten ibland. Men på scen får den ny kraft. Det är nästan så man blir kristen vegan av bara farten."* (Dixelius, 991003). Citatet anspelar på Mobys kostval och hans kamp för

djurens rättigheter i USA men också på hans starkt kristna tro. Recensenten har gripits av musiken som han anser vara mycket bra och skriver därför om att konvertera till en ny livsstil som överensstämmer med Mobys. Detta kan upplevas som att han ger konserten ett ypperligt betyg. Men det kan också upplevas en viss ironi i uttalandet. Att bli "vegan av bara farten" verkar anspela på ungdomars ambivalens och att många blivit militanta djurrättsaktivister över en natt.

Ordet "vegan" eller snarare "inget för en vegan" används ofta om något som för "gemene man" (köttätaren) anses som positivt. Uttrycket får illustrera en starkt positiv upplevelse av kött eller en köttserverande restaurang. *"Det saknas inte fantastiska restauranger i trakten, där man kan prova viner och ortens specialiteter. Som den generösa Taverna dello Spuntino i Grottaferrata: ett raffinerat kitschigt ställe där det hänger korvar, skinkor och tomater i taket. Här hittar man också lite udda rätter som kanin med enbär, duva med oliver eller fylld vaktel - inget för veganer."* (Loewe, 000430). Här menas att ju negativare en vegan skulle uppleva situationen desto positivare skulle köttätare finna dito.

I en annan restaurangartikel beskrivs den omtalade restaurangen i termer av himmel och helvete där köttätaren hamnat i himmelriket och veganen i helvetet: *"Familjen Falornis butik vid Piazza Matteotti måste vara rena helveteshålan för en vegan. Den som älskar prosciutto och salami har hamnat i paradiset."* (Eldh, 020519).

Men det är inte alltid glasklart att "inget för veganer" får symbolisera något positivt. I en annan artikel där ett antal restauranger i Stockholm recenseras är uttrycket mer tvetydigt. En av de undersökta restaurangerna är Belvéns där gästen kan välja mellan 50, 100 eller 150g kött och betala därefter. De serverar bland annat oxfilé och kyckling men har även en del nya tillskott på menyn: *"Nya rätter på menyn har de också. Sara serverar gärna grillat laxspett med ratatouille, beef curry eller Korean BBQ Chicken spett. Inget för veganer med andra ord."* (Larsson, 960830). Detta citat innehåller precis som föregående, uttrycket "inget för en vegan". I denna artikel uppfattar vi emellertid inte uttrycket som positivt i samma bemärkelse som i förra artikeln. Uttrycket skulle lika gärna tolkas som en negativ åsikt om restaurangen.

Vem är veganen?

"Den nya veganrörelsen är en typisk stadskultur som idealiserar "det naturliga livet". På landsbygden vore den omöjlig" (Kantor, 970223).

Veganerna har framställts på en rad olika sätt i DN under den valda tidsperioden. Det finns beskrivningar av veganen som person och som grupp, men även av deras omgivning. Skildringen är många gånger generaliserande även om det finns många olika varianter av stereotyper. När den unga veganen skildras framhävs andra egenskaper än när den äldre veganen beskrivs. Åldersgruppernas utseende och sätt att tänka beskrivs också olika.

I materialet nedan har inga insändare beaktats. Detta material ansågs ha ett alltför starkt syfte att övertyga och argumentera för *sin* sak. Som vi tidigare nämnt är vi av åsikten att allt material är subjektivt i någon mening. Samtidigt tror vi att journalisten till skillnad från insändarskribenten har en uppgift och ett yrkesideal att skildra en "verklighet" och inte att enbart skriva värderande utsagor eller göra ett påhopp på något eller någon.

Endast mätta barn blir veganer

I analysmaterialet har vi funnit skildringar av veganer både som grupp och som individ. Det går att iaktta flera olika gestaltningar och nedan presenteras huvuddragen.

Den vegan som framställs i DN är ofta en ung person. Det finns, som vi kommer att nämna senare, vissa artiklar som beskriver äldre veganer men den generelle veganen är en ung tjej eller kille: *"Veganerna är födda från andra hälften av 70-talet och framåt."* (Larsson, 951120). Även i en annan artikel presenteras veganen som en sjuttioåring: *"I en två år gammal analyserande artikel på Brottsförebyggande rådets hemsida skriver Per Wikström att 'aktivisterna är unga, många av dem är barn till gamla vänsteraktivister från 1970-talet'."* (Jacobsson, 000320). Här beskrivs inte bara ålder utan även politisk ståndpunkt. Att texten förekommer i en rapport från Brottsförebyggande rådet visar att veganer förknippas med kriminella aktioner.

I en hel del av artiklarna berättar författaren om hur gamla, eller kanske rättare sagt hur unga, veganerna är: *"Dottern Amanda, 17 år, är vegan"* (Kantor, 970224). *"Tobias och Stefan är båda i 20-årsåldern"* (Pettersson, 981008). *"Han är 17 år, vältalig och skärpt, och talesman för den nybildade Djurrättsalliansen i Umeå"* (Kantor, 970225). *"Och nu, vid 18, har hon varit vegan i ett och ett halvt år."* (Hernbäck, 001008). Åldern verkar vara av största vikt för journalisten och denna verkar tycka att bilden av veganen inte går att bygga utan en uppgift om ålder. Som läsare får man uppfattningen om att många veganer är yngre än 20 år, även om de äldre också figurerar i texterna.

En syn som framkommer i en av artiklarna och som ytterligare betonar att vegan är något som hör ungdomen till är följande: *"När de väl har gått ut gymnasiet lugnar de ner sig har Alf Samuelsson noterat. Det gäller dock inte Elias Bröms, som är 24 år och djurrättskämpe, om än icke-militant."* (Block, 970223). Kanske kan det ligga en sanning i detta, läsaren kan i alla fall ledas tro detta utifrån det artikelmaterial som publicerats i DN. De veganer som beskrivs är antingen väldigt unga eller lite äldre. Det verkar finnas ett gap däremellan. Veganer i trettioårs-

aldern finns exempelvis så gott som inte enligt DN. Att det finns veganer i den åldern i verkligheten är dock mycket troligt.

Den unga veganen som framställs i DN sägs komma från medelklassen och har föräldrar som är akademiker. Så här skriver Sara Larsson i en artikel 1995: *"Själv tillhör inte Sara arbetarklassen, snarare kommer hon från ett medelklasshem, där föräldrarna är akademiker. För tillfället är hon arbetslös."* (Larsson, 950428). I en annan artikel från 1997 där författaren skriver om veganer och undrar varför just Umeå har blivit ett så utbrett veganfäste är ett av svaren att Umeå endast har en liten del arbetarklass och att utbildning, administration och försvar har varit huvudförsörjning. Man menar att många studenter från hela norra Sverige kommer till Umeå och påbörjar en klassresa, vilket skapar ett behov av identitet och normer och en ny typ av moralisering.

Veganism: Unga blir aktivister och gamla bliver friskusar

En förvånande faktor vi uppmärksammat efter att ha studerat analysmaterialet är att beskrivningen skiljer sig markant åt beroende på om den omtalade veganen är ung eller lite äldre. Den unga veganen framställs ofta som en person med extrem livsstil och som därav kan drabbas av diverse sjukdomar. Som nämns i avsnittet om kost och hälsa handlar en del artiklar i början av tidsperioden om farhågor för att unga veganer ska drabbas av olika brist-sjukdomar och kanske rentav anorexi. Dessutom framställs den unge veganen i viss utsträckning som en aktivist som deltar i såväl demonstrationer som olika typer av sabotage.

Den vuxna veganen skildras på ett helt annat och mycket mer fridfullt sätt. Egenskaper som ofta lyfts fram hos den äldre generationen veganer är deras ställningstagande men också deras hälsosamma livsstil. Så här framställs en vegan i fyrtioårsåldern i en artikel: *"En av förgrundsgestalterna inom den militanta djurrättsrörelsen heter Ronnie Lee. Han är inte en beväpnad terrorist med ögon som stålkulor, utan en småväxt, lågnäld 43-årig vegan i keps som har med sig sojamjolk till teet när vi träffas på serveringen på Birminghams järnvägsstation."* (Mathlein, 950212). Artiklarna har dessutom formen av livsstilsreportage där veganen ofta skildras som mycket hälsosam och en person som i mångt och mycket lever i symbios med naturen. Veganen är här en mogen, ställningstagande människa. I en artikel skrivs det om en kvinna, Inger Blomqvist, som lever med sina barn i en stuga långt inne i skogen. Artikelförfattaren lyfter fram att Inger delvis är vegan för att orka med allt arbete i naturen och delvis för att lindra sin reumatism. Veganismen sammankopplas på så vis med ett hälsosamt liv. Författaren berättar även att Inger Blomqvist i stort sett lever på självhushållning och har egna djur. Så här framställs hon i relation till sina hästar: *"Fölet betraktar mig som sin andra mamma. Jag sov med det i stallet när det var sjukt och botade det med örtteer", berättar Inger.*" (Magnell, 940731). Även när den äldre veganen är aktiv i olika djurrättsdemonstrationer skildras denne som tämligen fridfull. Författaren till en av artiklarna hymlar inte med att den omtalade, det vill säga den sjuttioåriga Åke Söderlund, är aktiv i demonstrationer. Men fokus i artikeln läggs snarare på hur hälsosam livsstil han har sedan han blev vegan: *"Åke har hållit sig frisk sedan dess. På 46 år som brev-bärare har han bara 20 sjukdagar. Han springer mellan en och två mil varje dag och har varit olympisk landslagsman i gång vid två tillfällen. I huset på landet utanför Tyresö där han bor trängs medaljer och pokaler på ena väggen. På söndagen satt han och tittade på Vasaloppet i TV. Och det har han åkt - 22*

gänger. I fjol sprang han världens äldsta maratonlopp i Boston. Han har gått fastemarscher i USA och ska snart gå en i Hälsingland. Tre mil om dagen i åtta dagar. Fastande.” (Brattberg, 970303). Dessutom skildras Åke Söderlund, precis som Inger Blomqvist, som en person som lever nära naturen och som odlar mycket själv: *”Nu går han på tomten och jobbar med spade, hacka och såg. Han är inte så mycket för moderna arbetsredskap. Han försörjer sig själv med grönsaker och har fortfarande potatis kvar sedan fjolåret”* (Brattberg, 970303).

En annan kvinna beskrivs även hon som en äldre, hälsosam dam. I artikeln ligger fokus helt på hälsovinsterna Lilly Johansson gjort av att leva som vegan. Veganismen framställs här som rena mirakelkuren och verkar bota allt möjligt. *”I tjugårsåldern påbörjade Lilly Johansson en sjuksköterskeutbildning som fick avbrytas på grund av att hon blev allvarligt sjuk i reumatism, kroniskt hjärtfel och eksem. Hon fick då rådet av en naturläkare att fasta och äta en kost utan kött, fisk, ägg och mjölkprodukter, det vill säga en ren vegankost. Hon följde råden och efter några år återfick hon hälsan.”* (Engström & Troeng, 990605).

Något som framgår tydligt är att de unga veganerna verkar mindre självständiga och ensamma än de äldre. De unga lever i kollektiv och drivs enligt många artiklar av en gemensam ideologi. Då det handlar om unga veganer finns ett starkt fokus på grupp och gruppidentitet. Livsstilen framställs på detta sätt: *”Det blir ofta en livsstil, centrerad kring den egna identiteten. Många aktivister är rädda, de vet inte vad de ska säga eller tycka, bland en del är det till exempel tabu att använda uttryck som ’slakta heliga kor’ eller ’slå två flugor i en smäll.’”* (Anderberg, 981227). I en artikel från år 2000 beskrivs veganerna som en skara vilsna ungdomar: *”Det här visar att det handlar om en identitetsproblematik, att det är fråga om vilsna ungdomar. De säger att de är frihetliga socialister som kämpar mot främlingsfientlighet och orättvisa, men det enda de vill är att utöva våld, säger han.”* (Heldmark & Mortensen, 000321).

En del av intervjupersonerna som får uttala sig om veganer har dock en annan syn. Nedan berättar intervjupersonen om den unga veganen som en enormt kostkunnig och ”vaken” person: *”Samtidigt understryker kostchefen att många av veganerna blir mer närings- och kostmedvetna än sina jämnåriga.”* (Larsson, 951120).

En intervjuperson är mycket positivt inställd till ungdomar och deras engagemang överlag. Hon tycker att de unga tänker mer, att de ifrågasätter vuxenvärlden och att det är hälsosamt att försöka hitta nya vägar. Hon menar att det är utifrån detta engagemang som de hamnar i olika grupper där en gemensam ideologi kan formas. En av dessa nya ideologier är exempelvis veganismen. Samtidigt anser hon att de ibland tar mer ansvar än de vuxna: *”De är både tänkande, kännande och ansvarstagande. Få människor funderar så mycket på livsvillkoren för vår planet som de unga. Därför blir de veganer och medverkar i gatudemonstrationer.”* (Tell, 020123).

En forskare som studerat veganer i Umeå menar att den nya veganrörelsen rymmer mycket kraft, energi och respektlöshet. Hon anser även att veganers livsinställning präglas av engagemang, hänsyn mot människor och ett stort globalt ansvarstagande (Kantor, 970223).

De äldre, å andra sidan, skildras oftare som enskilda individer. De bor inte i kollektiv utan gärna ute på landet, så avskilt från andra människor som möjligt. De är starka och självständiga individer som bor själva och många är till viss del självförsörjande. Dessa viljestarka personer trivs med livet och klarar det mycket bra.

Undernärd, smal och sjuk eller smärt, spänstig och väl- mände?

Vad gäller veganernas utseende tycks vi kunna skönja några stereotyper. Även här görs en åtskillnad mellan de äldre och de yngre veganerna. Bilden av veganen som smal tycks dock stämma in oavsett ålder. De beskrivande orden av det "icke-överviktiga" utseendet skiljer sig dock beroende på veganens ålder. De yngre beskrivs ofta som smala, undernärdade eller klena. De äldre är vältränade, spänstiga eller smärta.

Utseendet ges överlag en förhållandevis stor plats i artiklarna. Det märks att författarna vill skapa en målade bild för läsaren. En artikel som handlar om en rättegång mot en ung man inleds med en beskrivning av mannens utseende: "*Jonathan Pye kommer in i säkerhetssalen klädd i grön kostym. Han har anlagt skägg i häktet och hans långa dreadlocks hänger ner på ryggen.*" (Kellberg, 011007). I en annan artikel fokuserar författaren på att veganerna vid en demonstration bär mörka kläder och huvor: "*Rödnästa i den kalla vinden från Vättern. Mörka kläder; huvor, en raspig megafon*" (Florens, 971026). Veganerna framställs ibland till utseendet som dagens "typiska" demonstranter. Huvor och maskering har varit ett mycket omtalat och debatterat ämne på senare tid och många människor är negativt inställda till maskering vid demonstrationer. Paralleller dras till demonstrationerna och kravallerna vid EU-toppmötet i Göteborg 2000. I en annan artikel beskrivs veganerna som annorlunda jämfört med "vanliga" ungdomar: "*I dag klär sig den unga proteströrelsen i svart, sminkar sig anemiskt och kämpar för djurens frigörelse.*" (Eneberg, 980702). I ytterligare en artikel framställs veganerna som annorlunda genom att skilja sig från mängden, men inte som typiska aktivister eller demonstranter: "*Så mycket visste jag att som skidlärare ser veganer inte ut. Tvärtom. Flera av dem lär vara snowboard-åkare, slalombäckarnas Anderssonskans Kallar.*" (Larsson, 951120).

Det händer emellertid att artikelförfattaren likställer veganer utseendemässigt med vilken ung människa som helst. Men även denna beskrivning är viktig. På följande sätt beskrivs de två unga veganerna Tobias och Stefan: "*Med sina gymnastikskor, jeans och den numera nästan obligatoriska basebollkepsen ser de ut som vilka unga män som helst.*" (Pettersson, 981008). Det verkar som att författaren förvånats över att veganerna inte såg så annorlunda ut som han väntat sig och därför är tvungen att beskriva deras "alldagliga" utseende. Författarens intention kan också vara att medvetet försöka påverka den rådande massmediala konstruktionen av veganerna genom att ge en motbild till den demonstrerande eller den gamla hälsosamma veganen.

En del författare verkar placera veganerna i det fack till vilket läsaren kan konnotera "träkgig". Exempel på attribut som framhävs är: flätor, rödhårig och bibliotekarie. "*Hon är en rödhårig fd bibliotekarie och socialarbetare som 1985 grundade Djurens befrielsefront, DBF, efter brittisk förebild. De fåtaliga medlemmarna är i 20-30-årsåldern och har bl a ägnat sig åt jaktsabotage och fritagningar av djur, vilka placeras i fosterhem.*" (Mathlein, 950212). "*Hon kallas för Flät-Inger för sina långa blanka flätors skull. Dem fäster hon upp innanför skyddshjälmen när hon faller träd med sin Partner – motorsågen.*" (Magnell, 940731). Ett omodernt klädval verkar också väcka journalistens intresse till att bygga på bilden "träkgig". "*Alltid iförd en blå jeansjacka som han köpte i slutet av 80-talet i Korea. På jackan har han själv sytt fast en massa märken och symboler för alltifrån New Age till 'Kolmården - delfinernas fångelse'.*" (Brattberg, 970303). Ibland kan veganernas alternativa kost-

val, enligt journalisten, tvingas agera asocialt mot "vanliga" människor. En vegan kan ibland inte följa med på restaurang och vad det gäller straight edge-anhängarna så går det inte heller enligt en del att festa då de inte dricker någon alkohol. Detta kan också bidra till bilden som asocial och tråkig.

I följande citat framställs den unga flickan på ett helt motsatt sätt än de äldre veganerna. Hon verkar vara mer osäker och beskrivs inte alls som lika ställningstagande och imponerande. Inte heller talas det något om hennes hälsa. *"Det var en liten skygg flicka, kortsnaggad och klädd i T-tröja, jeans och badtofflor som satt inför Uppsala tingsrätt på måndagen. Badtofflor av plast, för en vegan, som vill skydda livet för alla varelser på jorden, går inte klädd i läder eller skinn."* (Falkkloo, 950829).

Några få artiklar skildrar dock den unga veganen som lite "hippare". *"Åttio procent av publiken på konserten skulle kunna bli programledare i MTV utan att stylas om. De veganer vi träffar är utåtriktade och ungefär samma sorts personer som på en annan ort, i en annan tid, skulle börjat röka."* (Block, 970223). Författaren verkar se dessa människor som trendsättande och nyskapande och de positioneras i förhållande till den vanliga tonåringen. Uttalandet kan också tolkas som att dessa ungdomar enbart utmärker sig för utmärkandets skull och att det lika gärna kunde ha varit någon annan livsstil som fått utmärka dem.

Hur tänker veganen?

Ett otal artikelförfattare spekulerar kring hur en vegan tänker. Ofta framgår det inte att det är just spekulationer, och att det inte gäller alla. Många författare uttalar sig utan att ha en källa att lita på sin information mot och det verkar vara en ren konstruktion av hur författaren vill att det skall vara: *"För en vegan är grillbarerna inga upplysta mötesplatser för samtal, flirt och mat - utan barbariska kultplatser, fasaväckande monument över en djurdödande och själsdöd kultur. Från deras utsiktspunkt ter sig en grillad med mos och räksallad inte som en civilisatorisk erövring utan som en lämning från mänsklighetens köttätande stadium."* (Larsson, 951120). Här tycks journalisten vilja framhäva veganerna som extremt avståndstagande från det svenska "normala" samhället. Deras moralistiska inställning åskådliggörs i flera artiklar, vilket tar sig uttryck i olika situationer och kontexter. Följande författare anser att veganerna har en moralisk respekt som inte bara gäller djuren utan alla världsinvånare: *"Hos många ideologiskt motiverade veganer saknas en politisk helhetssyn. Däremot finner man ofta en konsekvent moralisk hållning som inrymmer radikal feminism, motstånd mot droger och en moralisk respekt som sträcker sig bortom lands- och tidsgränser."* (Anderberg, 981227).

I kontrast till föregående står en artikel där journalisten menar att veganerna inte alls besitter någon respekt för livet och för människan. Artikeln som blivit såväl omtalad som citerad är Lars Zerns på kultursidan från 1997. Även han uttalar sig om hur den som han ser som vegan tänker: *"Hos veganerna kan man verkligen tala om ett hat mot människan. De intellektuella har inget skäl att förfasa sig över en utveckling som de delvis är medskyldiga till. Rättans renässans i det moderna tänkandet är tydligen ett faktum."* (Zern, 970111). En del journalister verkar ha intentionen att uttala sig så neutralt som möjligt om veganen. I följande citat lyckas författaren med att inte lägga in starka värderingar för eller emot. Det är upp till läsaren att göra sig en negativ eller positiv bild av veganerna. *"För Sara och hennes likar är allt i livet politisk handling vad*

man gör, säger och sättet som man lever på. Hon tror på ett samhälle där alla tar sitt ansvar och som byggs upp av mindre autonoma, självstyrande grupper.” (Larsson, 950428).

En del journalister eller dess källor menar att veganer överbetonar djurens rättigheter och att det verkar som om de känner större solidaritet med djuret än med människan: *”En ung flicka sa att äta en skinksmörgås vore som att äta upp sin släkting. Grisar, som i det här fallet, tillskrivs nästan större värde än människor. En kille åt inte honung för att inte förslava bina.”* (Kantor, 970223). Det finns fler som verkar ha svårt att förstå veganernas tankesätt och värderingar. De ser veganerna som extrema i sina tankemönster och ibland har de benämnts som anti-humanister. Journalisterna förlöjligar ibland veganerna, vilket dels kan tyda på att de inte förstår varandra, dels på att deras åsikter går isär. Det extrema framhävs ibland, här av en journalist som resonerar kring veganens relation till småkryp: *”De hamnar i orimligheten, kan inte ta hostmedicin för då dör de stackars halsbakterierna.”* (Eldh, 980614). Författaren pekar på det problematiska i att försöka värna om allt levande på jorden och att inte ens minsta lilla liv skall behöva släckas för någon annans skull.

En annan journalist förmedlar en något positivare bild när hon försöker sätta sig in i veganernas tankesätt: *”Och de unga blir inte veganer bara av hälsoskäl utan oftast av etiska skäl. För att bli mätt ska man inte behöva släcka någon annans liv. Har du en gång börjat se kons trösterika ögon framför din inre blick så fort du satt tänderna i en saftig biff, känns det motigt att äta kött. Vi är ju nästan släkt, vi är däggdjur, bara några DNA-molekyler från varandra! Hur kan jag äta då? En del blir veganer av rädda-jorden-skäl: äter vi mat från ett steg tidigare i näringskedjan, räcker den till fler.”* (Larsson, 951120). Här framhävs tankesättet att ingen ska behöva sätta livet till för någon annans skull som sunt.

Även om veganen själv får uttala sig så går utgår vi, uppsatsförfattarna, från att reportern lägger in egna tolkningar och värderingar i den författade texten. Vi anser det därför vara relevant att ta upp citat och information från ”intervjupersonernas egna uttalanden”. En sextonårig flicka som går första året på gymnasiet får beskriva sin inställning till livet i en artikel: *”Jag tycker att det finns för lite förståelse mellan människor. Det är så lätt att bara se till sin egen värld. Allt ska gå så fort. Alla fostras till att vara egoister, tjäna pengar - det blir ingenting kvar till solidaritet. Egentligen är jag mest intresserad av politik. Och av djurrätt. Jag är vegan och läser Peter Singer. Jag tycker att djurrätt och människorätt går hand i hand.”* (Bergström m.fl., 991219). Det verkar som att författaren låter intervjupersonen uttala sig med egna ord om sin syn på världen och sina medmänniskor. Den unga flickan tycker att det finns för mycket egoism i samhället och att alla skulle tjäna på en större solidaritet.

Vid en premiering av kor i Jönköping står djurrättsaktivister utanför för att visa sitt missnöje för arrangemanget: *”Vi vill vara ert samvete’ säger flickan med det långa håret till dem som är på väg ut från lantbrukarmässan. Tänk efter hur kalven känner sig när den tas ifrån sin mamma bara för att ni ska sälja mjölken.”* (Florens, 971026). Författaren ger en målande bild av veganerna och deras aktion. Han låter dem själva komma till tals om än väldigt lite. Veganens yttrande stärker författarens beskrivning och vi får uppfattning att det är just därför som flickans uttalande har tagits med i texten. Att han inte låter dem komma till tals i större utsträckning begränsar en nyanserad beskrivning.

Ofta uttalar sig reportern om veganens politiska hållning. Det verkar finnas en utbredd uppfattning om att ”den typiska veganen” befinner sig till vänster på den politiska skalan.

*”Efter att ha intervjuat ett stort antal veganer anser Veronica Abnersson att de politiskt hör hemma på vänsterkanten.” (Kantor, 970223). ”De är i opposition mot det etablerade samhället och lever i en subkultur där musik, kläder, frisyrer och vegetariska eller veganska matvanor förenar. Några formella ledare finns inte. Förtryck mot kvinnor, tredje världen och invandrare i Sverige motarbetas.” (Jacobsson, 000320). Veganerna sammankopplas med en vänsterpolitisk rörelse. Det bör dock beaktas att veganerna och deras livsfilosofi faktiskt har upprört en hel del av vänstern som faktiskt också tagit avstånd veganerna (Linton, 2000). Vänsterpartiets, Socialdemokraternas, freds- och miljörörelsens kamp hade tidigare enbart handlat om människor och det blev därför en radikal tanke för många att vi inte enbart skulle ha djurskydd utan även ”djurrätt”. Den största kritiken ligger emellertid i rörelsens nära släktskap med utilitarismen. Utilitarismen gör relationen mellan djur och människa relativ, rörelsens mål är en relativisering av människovärdet. Detta har upprört eftersom det kan tolkas på två olika sätt. Antingen får djuren ett större värde utan att det påverkar svaga människor eller personer nära döden eller försvagas dessa människors värde. Det är sistnämnda utväg som upprört många och då inte bara personer till vänster på den politiska skalan. En annan företeelse som retat många, i både vänster- och högerleden, är de unga aktivisternas elitistiska resonemang: *”Jag undrar om man inte kan spåra drag av elitism moralism i deras resonemang. Hon funderar ett slag. Jo, säger hon, vissa veganer ser sig som ett slags rättfärdighetens riddare som besitter den enda rätta moralen och kunskapen om hur mänskligheten ska bete sig för att överleva på ett anständigt vis.”* (Kantor, 970223).*

Veganvärlden: Hus och hem

Ofta beskrivs veganen som medlem i ett kollektiv. Här bor hon med sina jämlikar och förhållandet sinsemellan dem verkar jämställt. En del av de yngre veganerna bor dock fortfarande med sin familj där alla inte delar samma värderingar. Av artiklarna som beskriver familjeförhållanden där en vegan ingår tenderar att betona den negativa sidan. Konflikter belyses men även olustighet inför matlagning och meningsskiljaktigheter kring matbordet framhävs.

”Till livets njutningar räknar Staffan Westfal en lagom stekt tournedos med smörbrynta champinjoner och potatis. Dottern Amanda, 17 år, är vegan och känner sig provocerad. Hon tycker att pappan inte visar respekt mot henne eller djuren. Mitt emellan står mamma Harriet Westfal och försöker balansera den näst intill olösliga intressekonflikten. Maten har blivit mera problem än glädjekälla i familjen. /.../ Vi äter för att få i oss något och jag lagar sådant som jag hoppas att alla kan tolerera. Det blir böngrytor, olika slags grönsakspytt och liknande. Men inte ens det duger alltid. Tidigare kunde jag njuta av att bläddra i kokböcker och av att laga smaskiga efterrätter. Lusten kring ätandet är nästan borta, säger Harriet allvarligt och får och dotter lyssnar tysta.” (Kantor, 970224). Senare i intervjun säger mamman att hon ser dotterns beteende som ett led i frigörelsen från hemmet och föräldrarna och att denna tagit sig uttryck genom maten. Mamman anser att det är naturligt att barnen ifrågasätter föräldrarnas livsstil och att det alltid kan upplevas som jobbigt och hotfullt. Det speciella i deras familj är att relationerna är fokuserade kring maten. I denna familj är relationen mycket konfliktfylld och det verkar som att dotterns kostval och förändrade inställning till djuren bär en del av skulden i detta.

En annan artikel förmedlar en helt motsatt och idealiserad bild av när en familjemedlem blir vegan. Intervjupersonen ger ett exempel på en familj där alla blivit veganer sedan barnet tagit initiativet. *”Ta till exempel Inger Sandström, hon som utsågs till Årets västerbottning häromåret. Alla i hennes familj har blivit veganer. Men det är ju en riktig drömmamma. Så när hennes yngste pojke ville ha vegetariskt hemma tog det inte lång tid för Inger och resten av familjen att fatta beslutet att bli veganer allihop.”* (Larsson, 951120). Det verkar nästan orealistiskt att en hel familj skulle förändra sina fastrotade kostvanor över en natt. Ett steg som i själva verket är mycket stort och drastiskt trivialiseras. Men eftersom mamman blivit utsedd till årets Västerbottning kanske denna förändring är möjlig...

När barnen sedan beger sig av från hemmet är det, enligt artiklarna, inte ovanligt att de flyttar till kollektiven som vi tidigare nämnt. Här vill vi poängtera att de flesta artiklar helt utelämnar information om veganens bostadssituation, och därför kan vi inte uttala oss om hur det verkligen ser ut. I en av artiklarna lyfts det fram en alternativ veganfamilj: *Pekka Hano, Lydia Carlzon och Bosse Blix är kära i varandra och lever som en familj i ett hus i Nacka. De är engagerade i lokalpolitiken och är medlemmar i homosexuella socialdemokrater. En gång hälsade Bosse på Göran Persson, han log tillbaka. De tre är alla stränga veganer och delar varje helg ut flygblad i Björknäs centrum som informerar om den onskedfulla köttindustrin. Innerst inne är de kommunister och dyrkar Marx, men det vågar de inte berätta, eftersom de är rädda för att uteslutas ur partiet. På lördag ska alla tre se Rikard Wolff på Elverket.”* (Schmidt m.fl. 000420). Detta citat förlöjligar i viss mån alternativa familjeförhållanden och livsstilar. Journalisten förlöjligar också deras agerande och menar att deras uppmaningar till förändrat beteende hos befolkningen när det gäller köttkonsumtion inte har någon större genomslagskraft på majoriteten av befolkningen eftersom de tre verkar ha svårt att stå för sina åsikter.

Vad det gäller miljön kring veganer och deras hem verkar det finnas en väl inarbetad bild. Det talas förvånansvärt ofta om ett mysigt kollektivt hem där alla är jämlika och skiftas om med matlagningen. Till vår förvåning upptäckte vi under vår läsning av artiklarna att det i flera fall när en vegan intervjuas puttrar en böngryta på spisen. Nedanstående artikel syftar på både politikernas intresse för vegetarisk och veganmat och bilden av dessa människor som alltid har nära till en puttrande lins- eller böngryta: *”Enligt Maris väninna, som är en frekvent gäst, har man därstädes lugnt kunnat intaga sin enkla déjeuner utan att riskera beröring med det samhälleliga etablissemanget. Men nu är det slut med friden. Plötsligt vimlar det av politiker bland veganer och andra företrädare för alternativ livsstil. Härförleden noterades såväl Yvonne Ruwaida (mp) som Tasso Stafilidis (v) som med var sitt sällskap hemvant rörde sig bland linsgrytorna. Vem av de gröna som stod för fiolerna undandrar sig Maris information, men hyggliga Tasso Stafilidis betalade i varje fall för fyra personer.”* (Tysta Mari, 010304). I många andra artiklar nämns också storkoken av olika typer grytor som jämnt verkar stå på spisen. Det upplevs gärna som att det alltid finns varm mat i dessa kollektiv och att man alltid är välkommen dit.

Vilka verktyg används för att skildra veganen?

Under arbetets gång med artiklarna har vi funnit tre artiklar som är intressanta att studera närmre. Artiklarna skildrar tre olika typer av veganer i olika sammanhang. Veganerna skiljer sig åt åldersmässigt, livsstilmässigt samt i sin förhållning till veganism. Artiklarna är också publicerade under olika år och har olika fokus och berättarteknik. Samtliga handlar om veganen som person och denna ges också utrymme att uttala sig. Alternativet hade varit att enbart välja artiklar där reportern uttalar sig om veganer och deras liv. Detta ansåg vi dock inte besvara frågeställningen ”vilka verktyg används för att skildra veganen” på ett lika bra sätt då dessa artiklar är kortare och inte målade i lika hög grad. Ofta utgörs dessa artiklar också antingen av kritik, positiv som negativ, av rörelsen eller någon aktion. De är inte alltid beskrivande i sin skildring, utan väldigt värderande. En debattartikel kan exempelvis ha som syfte att endast ifrågasätta och kritisera negativt eller motsatsen, det vill säga att den endast tillskriver dem positiva egenskaper. Vi utgår från att reportern alltid färgar materialet med egna värderingar och väljer att lyfta fram vissa faktorer även om intervjupersonen till synes får mycket utrymme. Således valdes de artiklar som kunde göra analysen mest intressant och i högsta grad besvara frågeställningen. De tre artiklarna förekommer som vi tidigare nämnt i DN.

Detta avsnitt kommer att utgöras av en kvalitativ närläsning av tre artiklar. Vi kommer att gå djupare in på artiklarna än vi tidigare gjort när vi arbetat med de 689 artiklarna som materialet utgörs av. Denna analys inleds med en övergripande bild av texterna för att sätta texterna i ett sammanhang och skapa en helhetsbild av analysobjekten. Därefter kommer vi att fördjupa oss i språkbruk, underliggande meningar, uttryckssätt samt intentioner för var och en av artiklarna.

Analysmaterialet – Flät-Inger, Vegot på berget och Aktivist-Tomas

Efter att ha läst igenom artiklarna en gång anade vi att texterna tar olika utgångspunkter. Trots att en text kan verka neutral på ytan kan det finnas en social och ideologisk funktion. Vi kommer att utföra en komparativ analys parallellt med övriga metoder. Eftersom vi valt tre artiklar och dessa skiljer sig ganska mycket åt ser vi det som ganska naturligt att komparera dem. Analyserna av texterna kommer att samköras, eftersom vi anser att texten då blir mer levande och intressant att läsa och vi tycker att detta är ett starkare argument att åberopa än att texten skulle kunna bli rörig. Flera delmoment återkommer inom de olika analysmetoderna.

Texterna som analyseras är publicerade i DN, ”*Klok gumma reder sig själv. Skogslivet ger henne styrkan.*” av Gitta Magnell den 31 juli 1994, ”*Veganer: Organiserad kamp. Lagen strider mot djurens rätt.*” *Veganer anser sig utveckla demokratin med civil olydnad.*” av Jan Kantor den 25 februari 1997 samt Gunilla Eldhs ”*Vegot på berget*” publicerad den 19 maj 2000. Artiklarna är alla av det längre slaget.

Artikeln av Gitta Magnell (940731) handlar om en medelålders kvinna vid namn Inger Blomkvist, även Flät-Inger, som lever i skogen med sina tre barn, angorakaniner och hästar. Hon lever i stort sett på självhushållning och är vegan eftersom hon har anlag för reumatism men även för att hon inte heller vill döda djur för att äta upp dem.

Jan Kantors artikel (970225) handlar om den 17-årige Tomas Westerlund som är talesman för den nybildade Djurrättsalliansen i Umeå. Han är vegan av flera olika skäl, exempelvis för att arbeta för att stärka djurens rättigheter, då vi och djuren, enligt honom, känner samma lidande, men även som ett motstånd mot kapitalismen. Han är inte främmande för civil olydnad och anser att det är rätt att stå över lagen om man kan stoppa fysiskt eller psykiskt lidande, eftersom han menar att materiella saker går att ersätta – däremot inte liv. Reportaget ingår i en artikelserie på temat veganer.

Artikeln om Herman Ottosson som har en vegetarisk restaurang på Katarinaberget i Stockholm är författad av Gunilla Eldh (000519). Ottosson har tidigare ägt en lång rad restauranger i Stockholm, men har trappat ner, och idag finns det endast en restaurang kvar – Hermans Höjdare. Ottosson gick in i väggen 1995 och därmed insåg han att han var tvungen att börja leva ett lugnare liv. Han är vegan då han insett att det förbättrade hans svåra allergi. Han har också uteslutit en rad andra livsmedel i kosten för att leva ett hälsosammare liv.

Kontext – sändare - mottagare

Kontexten är den plats som artiklarna publicerats på, i detta fall är kontexten för de tre artiklarna DN. Men kontexten kan även ses i ett större perspektiv och därför också tidningens krav på att vara ett nyhetsmedium med en granskande funktion. Tidningen har en upplysande tradition och skall hålla medborgaren ajour. Texterna ger även uttryck för olika kulturkontexter samtidigt. Läsaren får bevittna ett möte mellan journalistens och intervjupersonens kulturer där vi anser att särskilt två artiklar ger uttryck för det. I Gitta Magnells artikel skildras mötet mellan en (förmodad) storstadsbo och en kvinna som valt det "naturliga" livet. I Jan Kantors artikel åskådliggörs ett möte mellan två kulturer, nämligen den äldre "kloka" generationen och den yngre generationen. Vi upplever också en konfrontation mellan åsikterna om djurens värde som eventuellt kan tillskrivas ett tidsperspektiv. Vi tror att diskussionen om djurens rättigheter inte enbart härrör ifrån en ungdomskultur som kontrasterar den äldre generationen. Diskussionen om djurens rättigheter verkar pågå i olika åldersgrupper och olika samhällsskikt och den ifrågasätts av många äldre men även yngre människor. I Gunilla Eldhs artikel åskådliggörs ingen kulturkonfrontation. Det upplevs som om de båda är storstadsbor och även om man inte delar värderingar och livsstil verkar det råda en förståelse och respekt dem emellan.

Det kan diskuteras vem som är sändaren av texterna. Ett svar är artikelförfattarna. Vi menar dock att svaret inte är så enkelt. Sändaren kan lika gärna påstås vara DN i dess egenkap av nyhetsmedium. Eftersom de som intervjuas i artiklarna får komma till tals i relativt stor utsträckning i artiklarna kan även de ses som sändare.

Samtliga författare står i bakgrunden och framträder inte som personer i texten. Varken vi, uppsatsförfattarna, eller DN-läsaren har därför någon förförståelse vem författaren är

och vilka åsikter denna står för. Alla författarna tar ett inifrånperspektiv då de går in som aktiva deltagare i det som de skildrar. Texterna framställer innehållet som reellt och det utspelas sig i nutid.

Målgruppen är DN: s läsare som utgörs av en bred skara människor. Relationen mellan läsare och skribent upplevs vid en första anblick som symmetrisk, genom en ”ge och ta-relation”. Författaren sätter inte sig ”över” intervjupersonen eller läsaren. Dels därför att intervjupersonen (fortsättningsvis IP) ges stort utrymme, dels eftersom IP är mer kunnig i ämnet. Möjligheten finns också att läsaren är mer kunnig i ämnet än vad skribenten är och därför är det inte tydligt att författarens makt är större, då hon kanske inte är den som vet mest. Dock är det journalisten som besitter tolkningsmakten och definierar fenomenet för läsaren.

Komposition – Stämmingsbyggande och ifrågasättande

Samtliga artiklar är komponerade enligt klassisk tidningsretorik. Efter en kort inledning följer bakgrund, följt av intervjun. Till viss del skiljer sig artiklarna dock åt vad gäller komposition. Artikeln skriven av Gitta Magnell inleds med ett grundligt stämmingsbyggande och miljöbeskrivande stycke. Därefter följer både stycken med tids-, jämförelse- och orsaksdposition. Tidsdispositionen gäller förhållandet mellan då och nu, jämförelsedispositionen mellan storstads- och lantliv och orsaksdpositionen förklarar intervjupersonens val. Jan Kantor använder sig i sin artikel av orsaksdposition genom att förklara och ifrågasätta olika handlingar och jämförelsedisposition genom att jämföra exempelvis lagligt och olagligt. I Gunilla Eldhs artikel överväger tidsdisposition. Författaren sätter då och nu i relation till varandra då hon beskriver intervjupersonens förflutna och aktuella livssituation. Hon letar även orsaker till förändringar, kostval och livsstil och brukar således även en orsaksdposition. Författaren använder sig också av en jämförelsedisposition då hon jämför intervjupersonens då och nu samt låter IP komparera olika livsmedel.

Makrotemat i Gitta Magnells artikel är det naturliga och självhushållande livet. En rad mikroteman kan skönjas. Ett är kostens betydelse för hälsan och intervjupersonens veganism, ett annat är naturliga varor som läkemedel, ett tredje är hennes förhållande till livet, djur och natur. I artikeln författad av Jan Kantor är makrotemat civil olydnad och lagöverträdelse i djurrättens namn. Mikroteman är orsaker till varför man kämpar för djuren och varför man väljer bort kött ur kosten. I Gunilla Eldhs artikel framgår det inte helt tydligt vad som är makro- och mikrotema. Ett tema är Herman Ottossons företagsamhet och affärsverksamhet. Ett annat är restaurangen i Stockholm som serverar vegetarisk mat och ett tredje är porträttet av personen Herman Ottosson och dennes speciella livshållning. Ett fjärde tema är mat och dess hälsoeffekter.

Författarna använder inte ett avancerat språk som förstärker makten. Språket har en bred kod som är öppen för relativt många. Ordförrådet utgörs av ”traditionellt tidnings-språk”, det utmärker sig inte genom att vara väldigt akademiskt, men inte heller genom att vara allt för långt åt talspråk och slanghålet.

Flät-Ingers lantliv idylliseras

I artikeln "Klok gumma reder sig själv..." är språket sinnligt, målande och texten innehåller många adjektiv. Stilen är smyckad och det märks att författaren vill skapa en speciell bild av det naturliga livet i skogen. Hon idylliserar bilden och koncentrerar artikeln till aspekter som kan bygga denna bild. Författaren får inledningen att låta som en saga där det råder harmoni. I tredje stycket "flyttar hon ut" Inger Blomkvist ur facket "den vanliga svensken". Hon drar paralleller med gamla tiders häxor och trollpackor som "utmanar överheten" men är nogga med att poängtera att det är det rör sig om en positiv roll, som en klok gumma. Här tillskrivs Inger Blomkvist egenskaper som självständighet och mellan raderna går att läsa att författaren anser henne väldigt kunnig på olika sätt samt att hon kan besitta förmågan att bota sjukdomar. Positivt konnoterade adjektiv används genomgående i texten för att förstärka bilden. I meningen: "*Av kaninernas ull spinner hon garn/.../syr upp till varma, mjuka kläder*" syns det tydligt att orden "varma" och "mjuka" används för att måla en positiv bild. Det är inte troligt att författaren vet något om detta. Man skulle kunna kalla texten nominal också då den innehåller många substantiv. Texten är koncentrerad genom att den är informationstät, men den är samtidigt mångordig och frasfylld. Småorden i texten är ej intetsägande utan är i allra högsta grad nödvändiga för bildskapandet. Språkfigurerna är få.

Artikeln är både konkret och abstrakt. Texten skildrar en enskild individ och dennes liv samtidigt som den ger en mer övergripande bild av det abstrakta "lantlivet". Texten är dynamisk och aktiv då det händer saker i skildringen som att hon "odlar" eller "spinner". Stilen är inte dialogisk gentemot läsaren eftersom denna inte tilltalas alls. Man skulle kunna säga att den är dialogisk mellan författare och intervjuperson då båda talar i texten. Stilen är förhållandevis informell och vi anser stilen vara subjektiv i högsta grad. Trots att språket vetter mot en privat situation framträder inte textförfattaren som person. Vid närmre studie av texten framgår dock författarens personliga värderingar tydligt. Det märks att författaren är positivt inställd till Inger Blomkvist och det liv hon lever trots att hon inte uttryckligen skriver detta i texten. På så vis blir texten såväl engagerande som emotionell. Den innehåller många värdeord och känslouttryck som fungerar som förstärkning.

Den idylliserade bilden är stark genom hela texten. Som läsare kan man ana en del negativa inslag och konfliktsituationer. Dessa tonar författaren ner och hon försöker i stället att vända dem till att vara positiva. Inger Blomkvists äldsta dotter Elina är 17 år och har en son på ett år. Inger Blomkvist säger att Elinas unga ålder upprört en del, men att dottern själv fått göra valet att föda barnet, kanske dottern flyttar ihop med barnets far senare. Fenomenet unga föräldrar har diskuterats i Sverige under många år. Men författaren lägger inte in några värderingar eller värdeord när hon skriver om detta, utan låter uttalandet gå förvånansvärt obemärkt förbi. Vad gäller berättelsen om att hästen får stå och vänta i två timmar på tågstationen när intervjupersonen åkt till stan menar vi att det kan ses som konstigt att inte kommentera detta närmre. När det talas om veganer i samband med djurrätt tror vi att djurets välbefinnande skulle sättas i första hand, men här berör inte författaren fenomenet alls. Huruvida det är acceptabelt att lämna hästen med kärra och utrustning i två timmar är inte uppsatsförfattarna i position att avgöra. Ett tredje exempel är när intervjupersonen i slutet av artikeln berättar att även hon har mörka stunder då hon misströstar om det liv hon

har valt. I nästa mening säger hon att det på sin höjd är en gång i månaden och att det också är utvecklande. Hon menar att hennes energi och kraft blir starkare då hon måste klara allting själv. Än en gång ges läsaren skenet av att lantlivet innehåller positiva inslag. Allt som kan ses som negativt vänds av författare och intervjuperson till något positivt.

I meningen *"Inger/.../pekar på en svart häst som har eksem. Det botar hon med salvor av vitlök och tjära och en kost som består av isländska havsalger och havre."* avslöjar författaren sin tilltro till detta lantliv genom ordvalet i denna mening. Att hon använder ordet "botar" i stället för "behandlar" visar att hon har en tilltro till att eksemen kommer att försvinna helt med dessa salvor.

Vi uppfattar det som att artikeln är en indirekt kritik av det moderna svenska samhället. Journalisten använder sig i texten av meningar som *"Inte städar hon bort tiden"* och *"ingen färdigtuggad barmat på burk här inte"*.

Journalist konfronterar aktivist

I artikeln *"Veganer: Organiserad kamp. 'Lagen strider mot djurens rätt'. Veganer anser sig utveckla demokratin med civil olydnad."* framställer inte heller författaren, Jan Kantor, sina värderingar explicit men ändå framgår det precis som i Gitta Magnells artikel till viss del vilka värderingar han har. Det framgår här tydligare vilket förhållande som råder mellan journalist och intervjuperson. Efter att ha analyserat texten närmre märks det att det råder en obalanserad maktrelation där författaren är i ett slags överläge. Det övergripande intrycket ger en bild av en artikel som fokuserar på konflikter och maktrelationer. Vi får intrycket av att det är ett samtal som pågår mellan en äldre journalist och en yngre människa. Det känns som om det är en äldre människa som ifrågasätter en yngre människas idealism. De båda är inte ovänner men man har ändå ett ifrågasättande sätt i fråga om varandras livsstil. När författaren ställer frågan om vem intervjupersonen skulle rädda om en människa och en hund kämpar för livet i en isvak svarar Tomas Westerlund: "Jag visste att den frågan skulle komma." Detta tyder på att förhållandet inte är helt stelt och konfronterande. Författaren väljer att ta med detta citat trots att vi antar att sådana fraser normalt redigeras bort. Känslan av att författaren tidigare redigerat bort "oväsentligheter" i texten infann sig då den emellan känns avskalad.

Texten är snarare verbal än nominal och är tämligen lättläst, orden är korta och enkla. Stilen upplevs som något hackig eftersom författaren genom sammanfattande frågor på långa stycken vrider in intervjupersonen och läsaren på önskvärda områden. Uttryckssättet är okonstlat, retoriskt och adjektiven är få. Stilen är mer konkret än abstrakt, en enskild människa och dess värderingar porträtteras. Artikeln kan dock även ses som en personifiering av de unga veganerna i Sverige. Vid en första anblick upplever vi inte texten som vädjande till våra sinnen. Eventuellt kan texten, framförallt hos äldre läsare, framkalla dels olustkänslor, dels irritation. Texten är inte dialogisk gentemot läsaren men det pågår en dialog mellan intervjupersonen och författaren hela artikeln igenom. Artikel består inte så mycket av journalistisk text och beskrivning utan mest av journalistens frågor och intervjupersonens svar. Meningsbyggnaden är enkel, informell och vardaglig. Textens intention är uppenbarligen att vara distanserad och saklig. Inga tydliga förstärkningsord eller emotionella

drag har används. Författaren verkar syfta till att förhålla sig objektiv. Vid en grundlig läsning av texten kan dock författarens värderingar och grupptillhörighet anas.

Som tidigare nämnts verkar det råda en något konfliktfylld stämning mellan journalisten och den intervjuade. Intervjufrågorna verkar snarare ifrågasätta och problematisera Tomas Westerlunds uttalanden. När IP har svarat på en fråga finns det en tendens att journalisten gör en snedvriden sammanfattning av det långa uttalandet. Ett belysande exempel på detta utgör citatet nedan: ” - *Nej, lagarna är inte formulerade utifrån djurens rättigheter. De tar bara hänsyn till människan och hennes rent egoistiska perspektiv. Djur och människor känner samma lidande. Skär du en hund blöder och lider den, samma sak med en människa. Det finns en konsekvent moral, och håller man på den får man också svara för följderna. Bryter man lagar för att minska djurens lidande bör man vara beredd att ta sitt straff. Så kom inte och påstå att jag inte respekterar lagen*”. ”- *Lagar kan brytas, menar du. Men vill du inte själv skyddas och omfattas av samhällets lagar?*”

Som nämnts är Kantors artikel inte särskilt målade i sin beskrivning. Det händer emellertid att författaren lägger in vissa beskrivningar i texten. Eftersom de är så få får de beskrivningar som väl görs större betydelse. Ett exempel är stycket som inleds med: ”*Tomas Westerlund dricker några klunkar Coca Cola.*” Några liknande beskrivningar om omgivningen har inte tidigare gjorts i artikeln. Kantor fortsätter att beskriva att Tomas Westerlund menar att kapitalismen utnyttjar oss alla, djur som människor. Han skriver även att intervjupersonens engagemang inte endast bottnar i omtanke om djuren, kampen mot kapitalismen är det som ytterst driver honom. Coca Cola kan ses som en symbol för just kapitalismen och vi tror att författaren med detta stycke vill betona hur paradoxala han tycker att Tomas Westerlunds handlingar är.

Vältränad Vegoman – Ingen vanlig restaurangägare

I artikeln av Gunilla Eldh ligger fokus mer på kost och hälsa än på djurrätt. Texten är förhållandevis lätt i den mening att den innehåller korta och enkla fraser. Den innehåller ändå fler komplicerade meningar än de två andra artiklarna. Textformen blir sönderbruten då den redaktionella texten varvas med intervjupersonens ”egna” utsagor. Ändå blir texten inte svårläst. Texten upplevs som smyckad med de många adjektiven och man kan skönja flera retoriska tankegångar bakom ordval och meningsbyggnad. Artikeln är informationstät samtidigt som den är frasfylld och mångordig.

Stilen är konkret, författaren skildrar en enskild person och dennes arbete och livsstil. Stilen upplevs emellanåt som målade och färgstark och texten kan genom sin matanspelning fresta våra sinnen. Stilen är dynamisk och rik på handling. I likhet med föregående artiklar är texten inte dialogisk mot läsaren och författaren resonerar inte med sig själv.

Stilen är även informell och något slangbetonad och jargongartad. Stilen är subjektiv och det verkar råda en ”glimten-i-ögat”-stämning mellan journalist och intervjuperson. Författaren betonar de avvikande sidorna hos Herman Ottosson, men dessa hamnar inte i negativ dager. Snarare driver hon något både med intervjupersonen och läsaren. Meningen ”*Dream on, Herman, vad blir det till middag?*” visar på en uppsluppen stämning.

Hela artikeln skiljer sig från de två övriga genom att relationen mellan journalist och intervjuperson är så pass informell. Vid en första anblick kan man som läsare få intrycket att artikelförfattaren nästan flirtar med personen som intervjuas.

I inledningen av artikeln finns en del ordval som är något tvetydiga. *"Nu vandrar lämmeltåg av fikasugna köttätare till en kruskakrog med utsikt uppe på Fjällgatan."* Vad gäller ordet "lämmeltåg" kan det ses som att det är väldigt många som stormar till något. Men det kan också tolkas som att de bara går och går, och förstår inte bättre (i naturen blir lämlar stressade när de blir för många och gruppen kan vandra utför stup eller ner i sjöar och drunkna). Det verkar också konstigt att det skulle vara lämmeltåg av just köttätare som skulle vandra till denna krog. Kanske kan det tyda på att det är en så bra restaurang att till och med köttätarna börjar söka sig till vegetariska restauranger. Att författaren namngivit restaurangen som kruskakrog anspelar troligen på kruskakliets hälsosamma effekter.

Sammanfattning och diskussion

Under arbetet med denna uppsats har vi funnit en rad intressanta företeelser. En del oväntade resultat har framkommit, andra har legat i linje med det vi förväntat oss. Med hjälp av de olika sätt vi använt för att studera texten har vi fått insikt i hur veganer skildras. Flera olika teman har identifierats, olika beskrivningar av veganen som person och av verktyg som använts för att bygga och gestalta olika fenomen har studerats. Tillsammans har dessa analyser bidragit till att skapa en helhetsbild som täcker in flera olika aspekter. När materialet tematiserats har vi funnit flera olika delteman och "vegan" har således fungerat som ett paraplybegrepp. Begreppet "vegan" får ofta stå för något som inte kan tillskrivas just veganen. Begreppet ger oss särskilda konnotationer och genom den knapphändiga informationen om att någon är vegan kan vi attribuera flera andra egenskaper. Denna associering härrör ofta från den bild som medierna skapat. Skildringen består dock inte enbart i en enda bild utan är nyanserad i betydelsen att det finns flera olika bilder eller stereotyper att återfinna i materialet. Textförfattarna har skildrat veganer på olika sätt och har uppenbarligen tagit avstamp i olika kulturer och traditioner. DN:s bild av veganer tar sig därför olika uttryck.

Fokus: Vegan

Utifrån artikelmaterialen kan vi urskilja vissa tendenser och förändringar över tid. I början av tidsperioden, det vill säga i början och mitten av nittiotalet, koncentreras många av artiklarna på ämnet "vegan" till olika former av aktioner, exempelvis fritagning av minskar eller sabotage mot olika företag i animaliebranschen, som utförts. En stor mängd artiklar behandlar även kosten. Artiklar från början av tidsperioden förmedlar en oro för vad som kan hända med människor som helt utesluter produkter från djurriket i sin kost, där en av effekterna är bristsjukdomar. Bilden som ges upplevs som förhållandevis alarmerande. Längre fram i tiden nyanseras bilden och i en hel del av artiklarna förmedlas nu snarare det positiva med att vara vegan. Många sjukdomar kan, utifrån den information som DN ger, botas eller lindras genom att utesluta varor från djurriket. Längre fram i tidsperioden förändras även fokus från aktivism till själva filosofin bakom levnadssättet. Två personer som vi upplever ha en ganska stor effekt på antalet artiklar men även innehållet i artiklarna är Peter Singer och Göran Persson. I och med Singers inbokade föredrag i riksdagen blir ämnet "vegan" mycket hett. Singers åsikter om djuretik upplevs som kontroversiella och en hel del artiklar skrivs på ämnet djurens rättigheter. När Göran Persson vid juletid år 2000 uttalar sig till djurens fördel publiceras en rad artiklar där personer som blivit upprörda över hans uttalande får komma till tals. Efter denna tidpunkt går det inte att se något särskilt fokus i artiklarna.

Veganerna blir nyheter

Andelen artiklar som behandlar veganer, under given tidsperiod, har som tidigare nämnts i DN uppgått till 689 artiklar. I en faktaruta nämns att Sverige idag har cirka 10 000 veganer (Hernbäck, 001008). Detta kan jämföras med att det enligt samma faktaruta finns mellan 250 000 och 500 000 vegetarianer i Sverige. En sökning på ordet "vegetarian*" ger dock endast 599 artiklar. Andelen veganer utgör alltså enbart cirka tre procent av antalet vegetarianer, ändå figurerar veganer oftare i DN. Att det rapporterats så mycket om veganer kan visa läsaren att det är ett aktuellt ämne och att det är viktigt att diskutera. Veganerna drar också åsikterna om kosten och djurens rättigheter till sin spets och ses som intressanta och annorlunda. Enligt agenda setting-teorin bestämmer inte medierna om läsaren skall vara positiv eller negativ till ämnet. Istället fastlägger de vad man skall diskutera om. Flera artikelserier om veganer, på exempelvis ämnen som "de värnar för djuren" eller "veganer i Umeå" visar att ämnet veganer är relevant att rikta uppmärksamheten mot.

Vi tror att veganism är tacksamt att koppla till olika ämnen med högt läsvärde, exempelvis kriminalitet, politik, kostinformation, ungdomskultur, "extrema" ideologier och filosofier. Samtidigt kan veganismen kännas som en "nära" nyhet då flera läsare kanske känner eller hört talas om veganer i sin närhet. På så vis utgör information om veganer och veganism ofta en "bra" nyhet och intressant läsning. När en aktion utförs är detta tacksamt att koppla till kriminalitet och veganernas beteende är i en del avseenden sensationella. När en politiker uttalat sig om förändrad kost eller djurrätt får detta genast stor genomslagskraft. Kanske kan det finnas en koppling mellan veganer och ekonomi. Deras utopi innebär att många av Sveriges industrier skulle gå under och att stora delar av Sveriges företagsklimat skulle förändras.

Trots att bilden av veganism blivit heterogen och mångfacetterad går det att skönja vissa återkommande stereotyper i texten. En av bilderna är den av den unge djurrättsaktivisten som helhjärtat lever under veganismens premisser. Denna skildras ofta som medlem i en grupp eller ett kollektiv. Man delar värderingar och utför handlingar och aktioner tillsammans. Skälet för kostvalet är oftast inte grundat på hälsa utan på djurrätt.

En annan typ av vegan som skildras är den äldre mannen eller kvinnan. Antingen grundas valet på hälsoeffekterna av kosten eller på djurens rätt i samhället. Det verkar som att båda aspekter påverkar. Läsaren får intrycket av att dessa veganer är mer "stabila" än deras unga artfränder. När det gäller veganrörelsen i stort beskrivs den i sig sällan. Ofta får en person ge ett ansikte åt rörelsen och dess värderingar. Detta kan kopplas till mediernas tendens att personifiera innehållet. Det gör att läsaren lättare kan identifiera sig och leva sig in i beskrivningen.

Frågorna kring veganism är i själva verket mycket abstrakta. Det går att föra en diskussion på filosofisk plattform med hög abstraktionsnivå. I teorin om medielogik och konkretion går att läsa att medier föredrar konkretion framför abstraktion eftersom det sistnämnda kräver mer av både läsare och journalist. De abstrakta diskussionerna om veganism hamnar i skymundan till fördel för de mer konkreta frågorna och filosofin bakom ideologin tas sällan upp. Ett exempel då filosofin tas upp i konkretiserad form är när Peter Singer skulle komma till Sverige. Istället för att skriva övergripande om dennas idéer om djurrätt så hamnade

fokus på lösryckta tankegångar. Detta skapade konflikter mellan bland annat handikapprörelsen och Singer och detta var en av konflikterna som återgavs i DN. Enligt teorin om medielogiken föredras också händelser framför processer, så kallad intensifiering. I fallet med veganerna tenderar händelser som exempelvis aktioner att vara mer konkreta medan processerna är det abstrakta. Och fokus ligger följaktligen mer på händelser än processer.

Det går också att iaktta en viss förenkling av innehållet där komplexiteten reduceras för att underlätta för mottagaren. Mångfald och nyanseringar begränsas för att öka förståelsen. Omfattande argumenteringar hamnar ibland i skymundan, det finns ibland en tendens till polarisering av innehållet. Veganernas åsikter och livsstil dras till sin spets och överdrivs för att öka intresset för nyheten. I artikelmaterialen går ibland att iaktta överdrivna skillnader mellan olika ställningstaganden, helt utan mellanliggande åsikter och nyanser.

Annonsmarknaden v/s veganerna

Flera stora morgontidningars finansiering utgörs till största del av annonsintäkter. Vad gäller DN är andelen intäkter från annonser 70 procent. Annonserarnas makt kan därför antas vara stor och det kan antagligen påverka nyhetsrapporteringen. Reportagen om veganer kan således ha påverkats av annonsföretagens maktssituation över tidningen. Veganernas värderingar ligger inte i linje med de flesta storföretags intressen. Vad vi känner till figurerar inga "veganföretag" som annonsörer i massmedia. Med veganföretag menar vi tillverkare och försäljare av livsmedel utan animaliska tillsatser, eller kläder och accessoarer frikopplade från animalieindustrin. Matbutiker har ofta kött med i "veckans extrapriser", klädföretag och skoproducenter annonserar om skinn eller pälsar. Flera annonserande företag har intressen som kontrasterar veganernas, inte enbart vad gäller maten, utan ofta är veganerna kritiska till hela företagets affärsidé. Ett exempel är McDonalds där bojkotten istället handlar andra aspekter som veganer anser etiskt förkastliga. Företagen vill inte sammankopplas med en alltför positiv skildring av veganer. Dessa motstridiga intressen gestaltas aldrig i något reportage eller liknande men då annonsörerna utgör en så stor inkomstkälla för tidningen går inte deras makt att förringa. Allt tyder på att annonsmarknadens intressen är starka och att de utgör en stor påverkanskraft.

Vem bestämmer vem veganen är i DN?

I föregående stycke skrev vi om annonsörernas inverkan på nyheterna. Journalistens ideal är ofta att vara så objektiv som möjligt. Ändå påverkas texterna av journalistens personliga egenskaper. Detta framgår inte för läsaren och det kan därför skapa en viss osäkerhet om vad som är "verklighet" och vad som är journalistens personliga åsikt. Som vi tidigare nämnt ligger det i journalistens yrkesideal att kritiskt granska och ifrågasätta maktinnehavare och maktrelationer i samhället. Vad gäller journalistens politiska ståndpunkt sympatiserar de i större utsträckning med de små partierna än de stora, väletablerade. De är också mindre trogna mot de grupper som de sympatiserar med och mer ifrågasättande än den "vanliga" svensken. Det kan därför dras en parallell till journalisternas inställning till veganer och veganism.

Då vi påbörjade arbetet med uppsatsen hade vi en föreställning om att skildringen skulle vara mycket, och ensidigt, negativ. Så blev inte utgången av undersökningen och vi kan därför resonera kring hur journalisten påverkat skildringen av denna företeelse. När journalisten tar avstånd från de stora partierna är det för att dessa besitter makten och de måste därför ifrågasättas. Även veganer betvivlar och förhåller sig kritiskt till rådande normer och samhällsstrukturer. Det råder ett väl förankrat förhållande mellan människa och djur i vårt samhälle, vilket veganerna sätter ifråga. Människan anses som mer värd och hon har också större rättigheter (och skyldigheter). Veganen sätter dessa konventioner under debatt och tar aktivt avstånd mot dem. Även när det gäller kosten i sig kan veganism ses som ett avståndstagande. Vår matkultur bygger på djupa traditioner och har sällan ifrågasatts så mycket som nu. Detta hotar etablerade sätt att tänka och förhålla sig till olika företeelser i samhället. Veganer ses därför av många som en subgrupp som står i kontrast till "den vanliga svensken". Journalisterna kan tänkas instämma i sättet att ställa sig kritiska till och problematisera samhällsstrukturer och detta kan ha påverkat deras skildring av veganer. Vi menar dock inte att journalister köper veganernas koncept fullt ut och deras sätt att ifrågasätta veganerna löper också som en röd tråd genom artiklarna. De militanta veganerna har ett behov av makt och deras elitistiska perspektiv på tillvaron ifrågasätts starkt av skribenterna i undersökningen. Skildringen blir således relativt nyanserad då journalisterna har olika inställning till fenomenet veganer och attribut därkring.

Även källorna har en stor betydelse för hur ett fenomen omskrivs i tidningen. Journalisten tenderar att använda sig av professionella källor framför enskilda privatpersoner. Detta sker oftast slentrianmässigt och det är inte ofta journalisten reflekterar över sitt val av källa. Det är relevant att diskutera när det gäller veganerna eftersom det inte finns så många professionella källor bland veganerna. Då en aktion ägt rum har journalisterna benägenhet att använda exempelvis polisen som källa istället för att tala med någon aktivist. Då källorna används obalanserat kan den förmedlade bilden bli skev.

Spegel eller vrångbild?

Den bilden majoriteten av befolkningen har av veganer bygger till stor del på information från massmedia. Bilden av veganer bygger således på en massmedial konstruktion då de flesta av oss inte träffat eller känner någon "riktig" vegan. Därför är det extra viktigt att studera hur denna bild är konstruerad och vilka attribut den är uppbyggd kring.

Det är omöjligt att säga om bilden DN förmedlar av veganer och veganism är rättvis. Det går inte att säga om de speglar dess rätta natur eller om det är en förvrängning av verkligheten. Då vi inte har någon förstahandsinformation om företeelsen och enskilda händelser går det inte att bedöma bildens riktighet. Vår uppfattning är emellertid att DN överlag är nyanserad i sin beskrivning. Olika parter får komma till tals och veganerna ges tillsynes stort utrymme. Även om veganerna får stå som källor tenderar konfliktsituationer att utvärderas och tolkas av myndigheter exempelvis polisen. Dessa källor besitter en stor makt då de har företräde i förmedlingen av händelsen. Vår uppfattning är också att reportern besitter tolkingsmakten och definierar verkligheten för läsaren. Även om reportern inte talar osanning sker alltid ett urval var artikelns fokus skall ligga och vad som skall tas med.

Begreppsförvirring – vad är en vegan, *egentligen*?

Vad gäller ordet "vegan" finns det mycket att resonera kring. Begreppsförvirringen är stor när "vegan" används. Det verkar råda en viss ovisshet då förövarna när det gäller aktioner benämns på tre olika sätt. Ibland skrivs det att det är en vegan som utfört något, en annan gång benämns förövaren som militant vegan och en ytterligare annan gång talar man om en djurrättsaktivist. Detta trots att artikelförfattarna syftar på samma typ av föröväre. "Vegan", "militant vegan" och "djurrättsaktivist" är skilda begrepp men i DN görs inte alltid en skillnad mellan begreppen. Det kan bli otydligt för läsaren vilka artikelförfattaren egentligen talar om, då denna ofta inte har någon förstahandsinformation om ämnet eller personerna.

Veganer figurerar ofta i kåserier. I dessa fall verkar inte författaren sträva efter att bilden av veganen skall bli verklighetstrogen. Veganens avvikande egenskaper dras till sin spets och beskrivs i ironiska ordalag. Veganen blir ännu mer avvikande i dessa då de utnyttjas som språkfigurer. I metaforiska sammanhang får veganen och köttätaren symbolisera polemiken mellan två antagonister. Att något är som att "snacka köttgrytor med en vegan" blir således ett uttryck för orimligheten och olämpligheten i ett förfarande.

Uttrycket "inget för en vegan" får ofta stå för något som är positivt för majoriteten av läsarna. Formuleringen kan exempelvis innebära högsta betyg för en restaurang med goda köttretter. Trots att uttrycket borde ha givit negativa konnotationer som det ofta gör när "inget för" används, får frasen alltså en positiv innebörd.

Slutsatserna – en sammanfattning

Det som framkommit under studien är att veganer och veganism ofta skildras på ett stereotypiskt sätt. Men samtidigt figurerar det så många olika stereotyper att skildringen ändå kan benämnas nyanserad. Ofta får en person ge ansikte åt rörelsen och det abstrakta blir därmed mer konkret. En annan slutsats är att begreppet "vegan" i artiklarna fått känneteckna flera företeelser som egentligen inte kan tillskrivas just veganen. Veganer har blivit mer uppmärksammade och anledningen till detta är främst att fenomenet är tacksamt att sammankoppla med diverse andra nyheter som har högt läsvärde, såsom politik, kriminalitet, ungdomskultur, kostinformation samt filosofi. Förklaringen till de ibland väldigt idylliserande reportagen går att finna i journalisternas yrkesideal att sätta sig i opposition till makten och rådande normer och att detta påverkar deras skildring av extremgrupper. Ett motiv till den ibland oförklarligt negativa bilden av veganer kan ligga i att deras sätta att tänka provocerar många genom att de ifrågasätter det traditionella sättet att tänka och att äta. Köttätare kan se det som en kritik mot sitt sätt att leva och reagerar därmed med taggarna utåt. En annan förklaring kan ligga i att annonsörerna har ett stort inflytande på tidningens innehåll, då tidningen har ett stort ekonomiskt beroende av denna.

Framtida forskning

Arbetet med denna uppsats har gett många nya idéer och infallsvinklar, som skulle vara såväl intressanta som lämpliga, till framtida forskning inom ämnet. En infallsvinkel och intressant fortsättning är att undersöka hur veganerna som grupp har påverkats av mediernas skildring av dem. Ett annat angreppssätt kan vara att studera hur läsaren upplever veganerna och hur väl bilden stämmer överens med den massmediala bilden. Vår hypotes är att dessa bilder borde korrelera, men vår uppsats har inte givit utrymme för att verifiera eller falsifiera detta påstående. Det skulle också vara intressant att studera hur andra medier har skildrat veganen och om bilden skiljer sig mellan olika kanaler och medium. Exempelvis hade det varit intressant att jämföra en kvällstidning och en morgontidning eller TV och en tidning. En annan infallsvinkel är att se om och hur veganerna utnyttjar massmedia och således rikta fokus mot sändarsidan och dess källor.

Referenslista:

Skriftliga källor

- Alström, Börje & Östlund, Ingrid (1994), "Nyhetsarbets villkor i olika medier". I: Nohrstedt, Stig Arne (Red.), *En nyhetsdag Svenska nyhetsredaktioners organisation, reportrar och uppdrag* (s. 43-88). Örebro: Högskolan i Örebro.
- Altheide, David L & Snow, Robert P (1979), *Media logic*. Beverly Hills: Sage Publications.
- Altheide, David L (1991), *Media Worlds in the Post journalism Era*. New York: Aldine De Gruyter.
- Arvidsson, Peter (2000), Måste vi läsa metod? I: Gunilla Jarlbro (Red.), *Vilken metod är bäst – ingen eller alla?* (s. 12-29). Lund: Studentlitteratur.
- Asp, Kent (1996), "Röd-gröna journalister. Politiska åsikter och yrkesideologi i samverkan". I Ulla Carlsson (Red.), *Medierna i samhället – igår, idag imorgon*. (s. 121-134). Göteborg: Nordicom Sverige.
- Bengtsson, Charlotte, Hjort, Malin, Sandberg, Helena & Thelander, Åsa (1998), *Möten på fältet*. Lund: Sociologiska institutionen.
- Cohen, Bernard C. (1993), *The press and foreign policy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Dahlgren, Peter (2000), Vad säger medierna och vad betyder de? I Gunilla Jarlbro (Red.), *Vilken metod är bäst – ingen eller alla?* (s. 75-100). Lund: Studentlitteratur.
- Dahlquist, Ulf (1998), Större våld än nöden kräver? – Medieväldsdebatten i Sverige 1980-1995. Umeå: Boréa Bokförlag.
- Deacon, David, Pickering, Michael, Golding, Peter & Murdock, Graham (1998), *Researching communications*. NY 10016: Oxford University Press.
- Dearing, James W & Everett Rogers M (1996), *Agenda-Setting* Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.
- Golding, Peter & Murdock, Graham (2000), "Culture, Communications and Political Economy" I: Curran, James & Gurevitch, Michael. *Mass Media and Society*. (s. 70-92) London: Edward Arnold.
- Hadenius, Stig, Weibull, Lennart (1999), *Massmedier – En bok om press, radio och TV*. Falun: Albert Bonniers Förlag.
- Hedman, Lowe (2000), "På väg mot en ny tidning". I: Hvitfelt, Håkan & Nygren, Gunnar. *På väg mot medievärlden 2020*. (s. 46-67). Lund: Studentlitteratur.
- Hellspong, Lennart (2001), *Metoder för brukstextsanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Hellström, Anders, Åkerström, Marja (2001), *Spegel eller vrånbild. En granskning av medierna under Sveriges EU-ordförandeskap med fokus på EU-utvidgning och Attack. Rapport nr. 5-6 2001*. Stockholm: Institutet för mediestudier.
- Hultén, Lars J. (1996), "Nyhetsrummet i förändring. Om journalistik som kollektivt berättande". I: Ulla Carlsson (Red.), *Medierna i samhället – igår, idag imorgon* (s. 273-290). Göteborg: NORDICOM-Sverige.
- Hultén, Lars J (1999), *Orden och pengarna*. Stockholm: Natur och Kultur.

- Hvitfelt, Håkan (1985), *På första sidan: En studie i nyhetsvärdering*. Stockholm: Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar.
- Hvitfelt, Håkan (2000), "En ny medievärld". I: Hvitfelt, Håkan & Nygren, Gunnar. *På väg mot medievärlden 2020*. (s. 11-31). Lund: Studentlitteratur.
- Jarlbro, Gunilla, Jönsson, Annelis & Windahl, Sven (1992), *AIDS – Ett drama i flera akter: en innehållsanalys av svensk press*. Lund: Sociologiska institutionen.
- Kvale, Steinar (1997), *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Linton, Magnus (2001), *Veganerna En bok om dom som stör*. Stockholm: Atlas.
- Lundquist, Lennart (1993), *Det vetenskapliga studiet av politik*. Lund: Studentlitteratur.
- McCombs, Maxwell, Shaw, Donald Lewis & Weaver, David (1997), *Communication and democracy: exploring the intellectual frontiers in agenda-setting theory*. Mahwah, N.J: Erlbaum.
- Petersson, Olof & Carlberg, Ingrid (1990), *Makten över tanken*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.
- Rosengren, Karl-Erik, och Arvidsson, Peter (1997), *Sociologisk metodik*. Liber: Stockholm.
- Sahlstrand, Anders (2000), *De synliga. Nyhetskällor i svensk storstadsmorgonpress*. Stockholm: JMK.
- Schudson, Michael (2000), "The Sociology of News Production Revisited (Again)". I: Curran, James & Gurevitch, Michael (Red.), *Mass Media and Society*. (s. 175-200). London: Edward Arnold.
- Severin, Werner J & Tankard, James W (2001), *Communications Theories. Communication Theories: Origins, Methods and Uses in The Mass Media*. Fifth ed. New York: Longman.
- Strömbäck, Jesper (2000), *Makt och medier. En bok om samspelet mellan medborgarna, medierna och de politiska makthavarna*. Lund: Studentlitteratur.
- Swahn, Jan Öjvind (2002), *Matens historia*. Stockholm: Natur och kultur.

Artiklar

- "Tysta Mari", *Dagens Nyheter*; 010304
- "Tysta Mari", *Dagens Nyheter*; 981108
- Alfredsson, Lena, "Politiken är galen – inte korna", *Dagens Nyheter*; 010525
- Alm, Lars "Läsarnas DN: En jägare möter en vegan", *Dagens Nyheter*; 010112
- Anderberg, Thomas, "Moral-ismer: Vart tog politiken vägen? Det nya intresset för etik placeras även de ofödda och namnlösa i rampljuset", *Dagens Nyheter*; 981227
- Berggren, Tobias, "Krönika/Tobias Berggren: Uppsplitarna som blottar det förbjudna", *Dagens Nyheter*; 970518
- Bergström, Anna & Kurosz, Joanna & Bajrami, Drita & Flyren, Lina & Lindahl, Johan, "I Afrika, mitt i natten – Då är man utsatt", *Dagens Nyheter*; 991219
- Block, Clara, "Det stora matupproret", *Dagens Nyheter*; 970223
- Brattberg, Lisbeth, "Erfaren aktivist: Ett liv på djurens sida. Åke Söderlund, 72, var med i demonstrationen mot pälsdjursuppfödarna", *Dagens Nyheter*; 970303
- Brattberg, Lisbeth, "Veganer mot kungens älgjakt", *Dagens Nyheter*; 991023

Brorsson, Henrik, "Äta kött eller inte. Analys/Henrik Brors. Persson attackerar med kra-
mar", *Dagens Nyheter*, 010109

Brännström, Kjell, "Läsarnas DN: Djurrättsterrorister har nått sitt mål", *Dagens Nyheter*,
011122

Carlberg, Ingrid, "En kapitalistisk vegan", *Dagens Nyheter*, 000805

Dagens Nyheter, "Björn Pettersson", *Dagens Nyheter*, 001110

Dagens Nyheter, "S kräver garanti för veganmat", *Dagens Nyheter*, 010125

Dagens Nyheter, "Ätstörningarna ökar bland veganer", *Dagens Nyheter*, 980321

Danielsson, Lars & Cedermark, Gunilla "Vegankost kan ge obotlig skada. Överläkare slår
larm: Gravida som bara äter frukt och grönt riskerar både sin egen och barnets hälsa",
Dagens Nyheter, 951027

Dixelius, Kalle, "Musik: Energiknippe på scen. Det är omöjligt att inte smittas av den
dansande, skrikande Moby", *Dagens Nyheter*, 991003

Ekdal, Niklas, "Hörna/Niklas Ekdal: Tillbaka till Sörgården", *Dagens Nyheter*, 010304

Eldh, Gunilla "Långsam njutning med", *Dagens Nyheter*, 020519

Eldh, Gunilla, "Vegot på berget", *Dagens Nyheter*, 000519

Eldh, Gunilla, "Tro och existens: En statsvetare svingar sitt spö. Människan vill finna sin
plats i naturen. Johan Tralau tar hjälp av filosoferna när han söker svaren på de stora
livsfrågorna", *Dagens Nyheter*, 980614

Eneberg, Kaa, "Med sin egen takt och ton. Sommarstaden Umeå. Här finns kultur, bad och
allt lugn man kan önska sig", *Dagens Nyheter*, 980702

Eneberg, Kaa, "Umeå: Veganer hårdbevakas. Polisen klassar djurrättsaktivister som terro-
rister", *Dagens Nyheter*, 980420

Engström, Monika & Troeng, Ulla, "Dödsfall: Lilly Johansson", *Dagens Nyheter*, 990605

Eriksson, Göran "Toppstrid hos unga liberaler. Luf. Feministisk vegan kan splittra förbun-
det", *Dagens Nyheter*, 990411

Eriksson, Thord, "Tre avhopp från Moderna", *Dagens Nyheter*, 010120

Falkkloo, Bengt, "Fängelse och vård för militant vegan", *Dagens Nyheter*, 950829

Florens, Juan, "Att äta kött är mord. Veganprotest. Omkring fyrahundra aktivister demon-
strerade mot lantbruksmessa", *Dagens Nyheter*, 971026

Geijstam af, Eva, "FILM: Hönor på flykt. Bakom leranimationerna döljer sig tyvärr en film
av klichéer", *Dagens Nyheter*, 000818

Hahne, Elsa, "Flickor väljer att slopa köttet", *Dagens Nyheter*, 950830

Hahne, Elsa, "Vegetariskt inte bättre än annan mat" *Dagens Nyheter*, 950831

Hedström, Ingrid & Stenberg, Ewa, "Persson skakad av matlarmen", *Dagens Nyheter*, 001223

Hedström, Ingrid, "Snabblagar mot terror får kritik", *Dagens Nyheter*, 011008

Heldmark, Thomas & Mortensen, Per, "Anarkister byter till nynazismen. Kartläggning av
vänsterrörelser. Kriminalinspektör hävdar att de båda grupperna lever i ett slags symbi-
os", *Dagens Nyheter*, 000321

Hernbäck, Eva, "Kött som mat blir onödigt", *Dagens Nyheter*, 001008

Hjelm, Carl, "Vegetarisk mat ger bättre hälsa", *Dagens Nyheter*, 010131

Jaatinen, Johan, "Läsarnas DN: Grova anklagelser mot veganer", *Dagens Nyheter*, 971104

Jacobsson, Cecilia, "Ungt motstånd från vänster", *Dagens Nyheter*, 000320

- Jansson, Charlotta, "En olydig feminist. Ny Luf- ordförande. Homosexuellas rätt att adoptera barn hjärtefråga", *Dagens Nyheter*, 990806
- Johansson, Anders, "Ny strategi mot djurrättsaktivister. Sabotagen trappas upp. Säpo vill ha ansvaret för samordnade motaktioner i hela riket", *Dagens Nyheter*, 990421
- Johansson, Lars, & Wadendal Ia, "Kravallerna i Göteborg/del 2: Poliser ville stoppa stormningen", *Dagens Nyheter*, 010903
- Kajsa O, "Kajsa O: Svarta och vita fär", *Dagens Nyheter*, 970301
- Kajsa O, "Kvalstrets år", *Dagens Nyheter*, 990102
- Kantor, Jan, "Maten säger vilka vi är. Första doktorsavhandlingen om veganerna", *Dagens Nyheter*, 970223
- Kantor, Jan, "Veganer: Maktkamp vid middagsbordet. Ny livsstil skapar spänningar inom familjen", *Dagens Nyheter*, 970224
- Kantor, Jan, "Veganer: Organiserad kamp. Lagen strider mot djurens rätt. Veganer anser sig utveckla demokratin med civil olydnad", *Dagens Nyheter*, 970225
- Kellberg, Kristina, "Fokus ska fördjupa, förklara och ge andra perspektiv", *Dagens Nyheter*, 011007
- Larsson, Karin, "Karin E Larsson: Sjuttitalisterna har högst moral", *Dagens Nyheter*, 951120
- Larsson, Sara, "På bar gärning", *Dagens Nyheter*, 960830
- Larsson, Sara, "Varens, eldarnas och protestanternas stora helg", *Dagens Nyheter*, 950428
- Ledare, "Politiska rörelser – Igen", *Dagens Nyheter*, 010109
- Linder, Jens, "Ät en struts. Påminner inte om andra fjäderfän", *Dagens Nyheter*, 970425
- Lindquist, Katherine, "Inlägg/veganism: Avskaffa även köttindustrin", *Dagens Nyheter*, 011008
- Lindstrand, Niclas, "Ny bild efter kommunismens fall. Säpo har ökat bevakningen av högerextrema grupper och djurrättsaktivister", *Dagens Nyheter*, 971115
- Loewe, Peter, "Lazio – Romarnas frodiga lustgård", *Dagens Nyheter*, 000430
- Lotta, "Lotta: Vattenlekar", *Dagens Nyheter*, 970521
- Löfgren, Mikael, "Litteratur: Upplysande och skrämmande. Magnus Lintons reportagebok om veganer och köttindustrins behandling av djur manar till eftertanke", *Dagens Nyheter*, 000719
- Löfgren, Mikael, "Mat, Moral, Miljö och Musik. Mikael Löfgren berättar om unga veganers livsstil och deras motstånd mot köttindustrin. Norrländska veganer längtar egentligen söderut", *Dagens Nyheter*, 951228
- Magnell, Gitta, "Klok gumma reder sig själv. Skogslivet ger henne styrka", *Dagens Nyheter*, 940731
- Mathlein, Anders, "Avsant/Vasa: Djurens klassamhälle. Pälsfarmarna är en länk i en bisarr näringskedja", *Dagens Nyheter*, 020728
- Mathlein, Anders, "DJURENS BEFRIELSEARMÈ. Militanta aktivister splittrar djurvänner", *Dagens Nyheter*, 950212
- Nielsen, Jessica, "Läsarnas DN: Ingen skolmat för vegan", *Dagens Nyheter*, 010308
- Norberg, Jonas, "Läsarnas DN: Djurrätt inget hot mot människans värde", *Dagens Nyheter*, 971104
- Nordgren, Malin, "Vegankost kan skydda mot prostatacancer", *Dagens Nyheter*, 000618

- Nyström, Magnus, "Cart-serien: Numera vet USA vem Brack från Glava är", *Dagens Nyheter*, 000527
- Ohlsson, Birgitta, "Signerat/Birgitta Ohlsson: Veganer etisk minoritet utan valfrihet", *Dagens Nyheter*, 980121
- Orvesten, Nils, "Läsarnas DN: Grundläggande demokratiskt krav", *Dagens Nyheter*, 970816
- Petterson, Conny, "Slakthusområdet: Nytt attentat mot köttbilar. Ingen organisation har ännu tagit på sig skulden", *Dagens Nyheter*, 970109
- Pettersson, Jesper, "Militanta aktivister: Djurens väl sätts före lagen", *Dagens Nyheter*, 981008
- Rydman, Annika, "Davids kamp mot Goliat. Annika Rydman om skilda världar i politiken", *Dagens Nyheter*, 010811
- Samec, Lotta, "Strid mellan jämnstarka motpoler. Ny Luf-ordförande. Valet på torsdag står mellan Birgitta Ohlsson, feministisk vegan, och Karin Ekdahl, mer traditionell liberal", *Dagens Nyheter*, 990804
- Schmidt, Henrik & Heinemann, Kajsa & Pauli, Calle "Queer", *Dagens Nyheter*, 000420
- Schulman, Salomon, "Salomons blomster: Inte bara korna är galna", *Dagens Nyheter*, 010218
- Schulman, Salomon, "Salomons blomster: Revolutionärerna var minsann bråkigare förr", *Dagens Nyheter*, 010610
- Schulman, Salomon, "Salomons blomster: Rätt kött förött i rötmanaden", *Dagens Nyheter*, 990807
- Schulman, Salomon, "Salomons blomster: Solidarisk svinmälla", *Dagens Nyheter*, 981111
- Singer, Peter, "Humanismen måste överskrida gränserna. Filosofen Peter Singer förklarar sin syn på människans moral och djuren befrielse", *Dagens Nyheter*, 970209
- Skott, "Skott: Burdt förnyar hockeyn", *Dagens Nyheter*, 990520
- Stenberg, Ewa, "Demokrati 2013?: Människor och djur är lika mycket värda. Miljöpartiet. Nya språkröret Matz Hammarström tycker det är bra att djurrättsaktivister engagerar sig i partiet.", *Dagens Nyheter*, 000725
- Stenberg, Ewa, "Äta kött eller inte? Han borde vara tydligare", *Dagens Nyheter*, 010109
- Strage, Fredrik, "Betongkeeps", *Dagens Nyheter*, 020517
- Tell, Lisbeth, "Prisprofilen: Elektra här och nu", *Dagens Nyheter*, 020123
- Tersman, Folke, "Veganen är human", *Dagens Nyheter*, 970116
- Tidholm, Po "Hardcorefest med snälla lamm. Bergslagsrocken en dröm i beskedlighet och nykterhet", *Dagens Nyheter*, 950530
- Tidholm, Po, "Maten det viktigaste med musiken. Veganerna i hardcoremetropolen Umeå är noga med att hålla dieten och den rätta skärpan", *Dagens Nyheter*, 950513
- TT, "Kritik mot Perssons köttskopsis", *Dagens Nyheter*, 010108
- TT, "Veganer greps efter brand i gatukök", *Dagens Nyheter*, 951112
- Willén, Fredrik, "Läsarnas DN: "Bibeln ger stöd", *Dagens Nyheter*, 971118
- Zern, Leif, "Krönika/Leif Zern: Rättans renässans är ett faktum", *Dagens Nyheter*, 970111
- Öhrström, Lilian, "Krönika/Lilian Öhrström: Än återstår vegetariskt och fisk", *Dagens Nyheter*, 010210
- Öhrström, Lilian, "Profilen: Filosofen som vi älskar att hata. Torbjörn Tännsjös mål mesta möjliga lycka", *Dagens Nyheter*, 970330

Elektroniska källor

DN, <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=602&a=2713&previousRenderType=>
Tillgänglig: 021212

Bonnier, <http://www.bonnier.se/bonnier/jsp/polopoly.jsp?d=450&a=1524>, Tillgänglig:
021212

Tidningsstatistik, www.ts.se/marknad/dags200209.pdf, Tillgänglig: 021212

Vegoland, <http://www.vegoland.com/historia.htm>, Tillgänglig: 021212

Vegosource, <http://www.vegsources.com/joanne/vegan.htm>, Tillgänglig: 021212

Vegan.nu, www.vegan.nu, Tillgänglig: 021212

Veganföreningen i Sverige, www.vegan.org.se, Tillgänglig: 021212

Re: Annonssiffror? <info@dn.se> [e-post] E-brev till Dagens Nyheter 030102, svar från
Per Hedmark <per.hedmark@dn.se> [e-post] 030102